Poštarina plaćena u gotovu

NOVA REVIJA

VJERI I NAUCI

NOUVELLE REVUE
de vie religieuse et intellectuelle

Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj - Uređuje: Dr. FRA BOŽO VUCIĆ

God. XVIII. - Makarska 1939 - Br. 2.

26836

NOVA REVIJA izlazi 6 puta na godinu. Cijena Din 60. — Za đake Din 30. — Za inozemstvo Din 75. — UPRAVA: Franjevački samostan Makarska.

NOVA REVIJA parait six fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la chronique religieuse en Yougoslavie sont aussi en français ou en latin. Prix d'abonnement: Yougoslavie, 60 Etranger, 75. Rédaction et administration- Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

SADRŽAJ:

Str.

Dr. Fra Krsto Kržanić: *Dva značajna Pontifikata* (Deux Pontificats) . . . . . 97—118

Fra Gašpar Bujas: *Katolička Crkva i naša narodna poezija* (L' Eglise catholique et notre poésie nationale) . . . . . 119—132

Dr. fra Bone Radonić: *Pojam zakona u Duns Skotovom sustavu* (La loi d' après Duns Scot (suite) . . . . . 133—143

Kulturni pogledi: Odgovor Nove Revije na odgovor Hrišćanske Misli Novoj Reviji. — Protestantski i pravoslavni glasovi o papinstvu i ujedinjenju Crkava. — Odgovor na upit zagrebačkog »Književnika«. — Bijela kuga propast naroda. — Sport i katolička nauka. — Ponovne izjave današnjega velikoga fizičara Maksa Planka o vjeri i znanosti. — Današnji prirodoslovci A. Wenzl i A. Compton o odnošaju vjere i prirodnih znanosti. — Novo o biogenetskom zakonu. — . . 144—157

Među knjigama: *Dvije značajne zbirke — dvaju svećenika* (F. S. Petrov) . . . . . 158—165

Književni pregled: 166—171

Vjesnik: 172—175

Chronique religieuse en Yougoslavie: 176

NOVA REVIJA

God. XVII Makarska 1939 Broj 2

Dr. Fra Krsto Kržanić, Sinj:

Dva značajna Ponlifikata

RÉSUMÉ. — *Deux Pontificats.* — I. Le deuil profond, éprouvé par le monde entier à l' occasion de la mort de Pie XI, est exprimé par toutes les confessions, la presse, les diplomates et les chefs d' Etats. — D' où la grandeur de Pie XI? a) Il a travaillé pour la vraie paix, qui est celle du Christ; b) pour la solution de la question sociale: l' enciclique »Quadragesimo Anno«; c) pour le bien et le progrès de la famille: »Casti Connubii«; d) pour l' organisation de la jeunesse catholique et pour l' éducation de futurs prêtres; e) pour les Missions: le Musé de Missions et l' enciclique »Rerum Ecclesiae«; f) Il était infatigable dans ses efforts pour l' Action Catholique; g) Il a fait plusieurs canonisations et béatifications et h) les Concordats avec plusieurs nations. — Pie XI avait cette grande force, puisqu' il était conscient d' être le Père commun de tous les catholiques. — Il n' a pas cessé de travailler pour l' unions des Eglises et à cette fin usait de toute sa vigilance paternelle. — Ses travaux pour les affamés en Russie, pour la Pologne après la révolution russe et pour toute autre nation en detresse sont bien connus. — Pie XI a manifesté son amour à l' égard de la nation croate à plusieurs reprises et peu avant sa mort.

II. La papauté a une valeur immense dans le monde, qui, sans cette-ci, serait un chaos. — Dans cette deuxième partie l' auteur décrit l' unanimité chez les électeurs de Pie XII, la joie causée dans le monde par son élection, sa vie, ses études, ses travaux dans les Congrégations romaines et son activité diplomatique.

I. Snažni Pontifikat Pija XI.

Desetog veljače 1939. radio je javio *Urbi et Orbi*, da je u 5,31 sati izjutra zatvorio svoje smrtne oči Otac Crkve, Pastir duša, Učitelj riječi Božije, Kristov Zamjenik na zemlji — 261. Papa Pio XI, navršivši 81 godinu života, 8 mjeseci i 9 dana, nakon 17 godina i 4 dana svoga Pontifikata.

Svijet je ostao potišten na tu crnu vijest: Crkva se Božija na zemlji zavila u duboku crninu, jer je izgubila svoju vidljivu Glavu; vjernici su — 400 milijuna — s jednoga kra-

ja svijeta do drugoga ostali bez daha, jer su izgubili dobroga Oca. Čitav je *kulturni svijet*, bez obzira na rase i vjere, proživio časove dubokog uzbuđenja, jer je Pio XI. bio — *knez i apostol mira* u ovo kaotično doba internacionalne krize i socijalnih potresa. Kard. *Verdier* veli, da se čitav svijet neobično uzbudio, jer je osjetio da je »izgubio svoje *svijetlo* i svoju *moralnu snagu*« smrću velikoga i dobroga Pape. Kard. *Gerlier* tvrdi, da je velikodušni Poglavar katolika osvojio simpatije čitavoga čovječanstva, jer je imponirao svojom odlučnošću, dobrotom, smionošću i neustrašivošću. Bio je vitez bez straha! Junak Gospodnji gledao je ravno u lice svakoj pogibli, svakoj sili, svakoj nepravdi. Stoga nam je jedna od najmilijih slava najnovijeg katolicizma u svijetu i neizrecivo nam je slatka utjeha kao katolicima, što znamo da je *Pio XI. bio samo u službi Božije istine, jedino vojnik Božijih interesa*, uvijek bezgranično dobri *Otac, Pastir i Učitelj svih naroda*, svih vjernika.

1. — Nad odar velikoga Pape, Kristova Zamjenika na zemlji, izlili su vrlo lijepe i iskrene osjećaje boli i žalosti i p r e t s t a v n i c i svih vjera — *pravoslavne, protestantske, židovske.* — *Grčka* je crkva naredila molitve za ispokoj duše Pija XI. — Hrvatskom metropoliti dru *Stepincu* došao je *pravoslavni metropolit Dositej* da mu u ime svoje i srpskog Patrijarhe izrazi saučešće. Prisustvovao je i svečanim zadušnicama za ispokoj duše Pija XI. u zagrebačkoj katedrali. — Svi pretstavnici p r o t e s t a n t i z m a su se srdačno pridružili boli katolika prigodom gubitka Sv. Oca. *Kanteburijski nadbiskup*, poglavar anglikanske crkve u Engleskoj, izrazio se, da je Pio XI. bio čovjek širokoga znanja i iskrene, žarke kršćanske ljubavi, i da je uvijek smiono i dostojanstveno vršio neizmjernu odgovornost Pontifikata. — *Newyorški rabin*, da druge ne spominjem, tvrdi, da je smrt Pia XI. »neizmjeran gubitak za čitavo čovječanstvo. On se uvijek pozivao na universalno bratstvo.«

2. — *Vodeći su listovi Evrope* s puno iskrene boli popratili u vječnost Pija XI. Pariški »F i g a r o« tvrdi, da je blažene uspomene Pio XI. zaslužio vječnu slavu, jer je znao braniti istinu, čuvati principe, bez straha afirmirati u toku svjetskog

zbivanja vječna načela, koja su načela svjetske civilizacije. — Povjesničari Pontifikata Pija XI, veli *»Journal des Debats«*, morati će uzeti u obzir vrijeme, u kojemu je djelovao Pio X.: Svjetski je položaj bio kritičan. Mnoge države u revoluciji. Na mnogim stranama vjerska progonstva kao za vrijeme prvih kršćana. Rusija, Meksiko, Španjolska, pa najposlije Njemačka zatrackali su svoju svjetsku silu i vlast krvlju Kristovih vjernika. U politici ekstremi poganskog nacionalizma, u socijalnom životu ludilo crvene komune. — I uza sve ove teške, strašne i trajne neprilike Pio XI. nije sustao, već se do posljednjeg daha borio bez straha, odlučno i neustrašivo za pobjedu Kristovih načela pravde, ljubavi, mira i slobode u svijetu i u društvu. Stoga s pravom piše *»Victoire«*, da mi katolici s ponosom gledamo na Pontifikat Pia XI. S ponosom moraju gledati na njegovu slavnu Upravu i svi kršćani, pa kojoj crkvi pripadali, jer je on potencirao moralnu snagu katolicizma i čitavoga kršćanstva do maksimuma u ovo doba nevjere, nemorala, bezboštva i klanjanja grubom materijalizmu. Glasoviti francuski pjesnik i ambasador *Paul Claudel* veli, da, što se više približavao svršetak Pijeva života, to je više sjao nadnaravnim sjajem Lik toga Bijeloga Starca, čiji je glas sličio glasu s onu stranu vidljivoga svijeta.

3. — Da je čovječanstvo smrću Pia XI. mnogo izgubilo svjedoči i glas *svjetske diplomacije*, koja je začas izgubila svoju ledenu ukočenost i uobičajenu zakopčanost, pa su prvi diplomati Evrope, poglavari država i državnici naroda i svijeta na vrlo jak način izrazili svjetsko značenje Pontifikata Pia XI. i ogromni gubitak za čovječanstvo Čovjeka onakoka moralnoga značaja i religioznoga integriteta. Da ne spominjem sve, što je rečeno u velikom broju parlamenata svijeta, ističem samo to, da je na dostojanstven način *Roosevelt* htio, da parlamenat i Senat u Washingtonu komemoriraju smrt Pija XI, iako između Sjedinjenih Američkih Država i Sv. Stolice nema redovitih konkordatskih odnosa. — Njegovu su smrt komemorirali lajicistički parlamenat i senat u Parizu. *Herriot*, pretsjednik parlamenta, izrazio je bol francuske nacije radi smrti Pija XI, koji je bio Papa mira i bratstva. Toliko je On doprinio u baštinu svjetske civilizacije,

da će ga vijekovi povijesti slaviti uzvišenim riječima. *Daladier* je u ime vlade francuske republike izjavio, da Pijev apostolski Pontifikat vodi k triumfu najuzvišenije ideale čovječanstva. U Senatu je *Jeanney* izjavio, da oplakuje smrt Pija XI. svako, ko vjeruje u *snagu duha*, koju je na sjajan način pretstavljao pokojni Papa. Ministar vanjskih poslova *Bonnet* je rekao da je Pio XI. bio neustrašivi branič načela, na kojima počiva civilizacija, stoga da za njim žali čitava Francuska. Pija XI. požalili su svi katolički narodi svijeta; požalile i sve kršćanske crkve, jer je On, kako je izjavio pretsjednik francuske protestantske zajednice pastor *Bogner*, pokazao neslomivu apostolsku snagu protiv *bezbožnoga komunizma* kao što i *protiv poganskog rasizma* dokazujući universalnu vrijednost i suverenu snagu kršćanske Objave riječima punim apostolske slobode i papinske moralne neoborive moći.

* * *

I. — *Odakle velikome Papi tolika divska snaga?*

Kad je Pio XI. uprav pred XVII godina, zasjeo na vječnu Petrovu Stolicu, najavio je Urbi et Orbi da je *njegov program* PAX CHRISTI IN REGNO CHRISTI.

1. — Ako preletimo dugi njegov Pontifikat i svu njegovu nauku u mnogobrojnim sjajnim Enciklikama, vidjeti ćemo, da se on *vjerno držao Krista u teoriji i u radu. Krist je srce i mozak čitava Pijeva Pontifikata.* Svi osjećaji, sve misli, svi apostolski napori i brige, tvrdi kardinal *K. Salotti*, Pija XI. bili su upravljeni na to, da što više duša prvede po Miru Kristovu u Kraljestvo Kristovo. U svojoj prvoj enciklici »*Ubi arcano*« tvrdi, da je nemir u svijetu zato, što napisani *traktati o miru nijesu prožeti — mirom Kristovim*, pa su ostali mrtva slova mjesto žive supstancije u srcima svijeta. Pojedinci i narodi i države, apostatirajući od Krista, pali su u ždrijelo — nemira. Pio je došao na Petrovu Svetu Stolicu da vrati u duše mir i pomirene duše da privede u kraljestvo Kristovo. Stoga je on 1925. s enciklikom »*Quas primas*« u-

stanovio blagdan Krista Kralja, ne da grabi krune svjetskih glavara, već da proširi broj Kristovih vjernika. Kroz *tri jubileja*, kao nijedan drugi Papa, u tisuće sjajnih govora, uvijek je naglašavao bezbrojnim povorkama hodočasnika sa svih strana svijeta Kristovu božansku *kraljevsku vlast*, što je Njegovo naravno i stečeno pravo, a koja, jer je duhovne prirode, universalna je — proteže se na sve čovječanstvo: čitav je rod ljudski — kraljevstvo Kristovo.

Kad se slavilo petnaest stotina godina Efeskoga Sabora, on je magistralno obradio božansku figuru Kristovu u enciklici »*Lux veritatis*« razvivši divnu teološku trilogiju: Krist je pravi Bog i Čovjek, Marija je Majka Božija i Rimski Pontifeks ima Primat nad čitavom Crkvom, jer je Zamjenik Kristov na zemlji.

Kad se ovih posljednjih vremena počela u Njemačkoj širiti neopoganska herezija, Pio XI. imao je gorde smionosti, — Fides interpida! — i apostolske neustrašivosti da u Enciklici »*Mit brennender Sorge*« osudi *poganski rasizam* i ponovno posvjedoči vjeru u Krista, Crkvu i Primat, koji je podijelio Petru, a preko Petra rimskim biskupima, što sve zajedno tvori pećinu kršćanstva u oceanu svijeta i povijesti. — Nekoliko sedmica pred smrt, Pio XI. u dubokom govoru pred znanstvenim senatom Crkve, pred papinskom Akademijom znanosti ponovio je u znanstvenoj formi teološku tezu o vječnoj Riječi. To je bio njegov »labuđi pjev.«

2. — Veliki Papa zašao je za vrijeme svojeg Pontifikata na rješavanje i ovozemnih socijalnih problema. Veličanstvena enciklika »*Quadragesimo anno*« jest remek djelo kršć. ekonomske znanosti. Pio je sa najmodernijim kriterijima obradio teške probleme vlasništva, rada, plaća, štrajkova i uvjeta rada prikazujući kršćansku socijalnu nauku, protiv bezbožnoga i protunaravnoga komunizma, kao jedinu bazu socijalnog mira i napretka na bazi socijalne pravde, kršćanske ljubavi, sveopćeg bratstva i slobode. Ovaj nauk Crkve, učio je Pio, nauk je Kristov: Krist je učitelj i religije i društva, jer, ako se ne spasi društvo, ne će se spasiti ni duše pojedinaca. Evanđelje Kristovo jedini je spas! — U svojim krasnim enciklikama o herojima kršćanstva — Franji Asisko-

me, Augustinu, Tomi Akvinskome, Franji Saleskome, dokazuje njihovu veličinu, jer su proživljavali Krista. Oni su bili uzori Kristovih sljedbenika za pojedince i za čitavo društvo, koje veliki pojedinci vode.

3. — *Krist je srce i središte svih Pijevih* enciklika i čitava njegova apostolata. Osobitu je brigu posvetio 1) rekonstrukciji obitelji: »Casti Connubii« (enciklika o braku), te 2) organizaciji *katoličke omladine* i 3) *svećeničkom pomladku*. Od sveta i pobožna svećenstva ovisi otkupljivanje duša, preporod naroda u Kristu. Stoga je podupirao materijalnu i moralnu izgradnju sjemeništa, osnivao univerze poput sredovječnih Papa, obnovio Akademiju znanosti, koja je sabrala najprobranije duhove čovječanstva bez obzira na njihovu vjeru, u želji da pretstavnici prave i čiste znanosti budu čitavom svijetu svjedoci velike istine, da *između vjere i znanosti nema nikakve protimbe*, da i znanost, kao čitav život pojedinaca i društva ima da iskaže čast i poklon Kristu.

4. — Da dovede na poklon Kristu mase primitivnih kontinenata i da prosvijetli milijune i milijune pogana, koji sjede u sjeni smrti i tminama neznanja, kao niko prije njega *posvetio je sve svoje apostolske brige misionarskom radu*. Pio XI. svojom žarkom apostolskom dušom žudio je, da se stanovnici Azije, Afrike, Australije i oceanskog otočja privedu Kristu, koji je jedini svijetlo svijeta i utjeha duša. Stoga prve godine svoga Pontifikata, *na Duhove, drži svoj prvi veliki govor o misijama*. Kasnije je izdao encikliku *»Rerum Ecclesiae«*, koja je jedan uzvišeni traktat o Kristu, koji žudi sve duše svih ljudi. Za vrijeme Svete Godine 1925. otvorio je u Vatikanu Misionarsku izložbu. Ustanovio je Misijski muzej. Napokon je prvi osnovao *urođeničke biskupije* u Kini i Japanu i Indijama, odgojio *urođenički kler* i stvorio prve *urođeničke biskupe*, koji su velika nada Crkve u svijetu na Dalekom Istoku. Jer Pio XI. nije htio, vjeran jedinom Kristu, da bude sredstvo kolonijalne politike evropskih naroda, već apostol religije Kristove i kulture u poganskim krajevima, osjetio je u posljednje vrijeme nepravedne napadaje sa strane jedne nacije, koja se diči

svojom tobožnjom »kulturom«. Pio XI. ostao je vjeran Kristu, a ne evropskim cezarima i stoga polazi u povijest kao uzvišeni Papa Misija, Otac narodâ.

5. — Budući da Pio nije htio primati usluge svjetske vlasti, samo da bude slobodniji u svojoj apostolskoj akciji; budući da Sv. Stolica čuva kao zenicu oka svoga svoju slobodu i ekskluzivnu ljubav i vjernost jedinome Kristu, stoga je Pio XI. čitavo vrijeme svoga Pontifikata promicao *organizaciju katoličkog lajikata* na službu Crkve. Sami vjernici moraju biti vojnici Kristovi u svjetskom životu kao uzori neporočna života, kao promicatelji crkvene nauke, kao moralni dizinfektori u kaljuži svjetske pokvare. Svaki član organizovanog katoličkog lajikata, koji djeluje po direktivama Crkve i pod odgovornošću Hijerarhije, treba da bude pravi vojnik Kristov, proširitelj svakog dobra, apostol istina vjere i morala, suradnik klera u osvajanju duša za Krista. Stoga je Papa bio za vrijeme čitava svoga Pontifikata najgorljiviji i najustrajniji apostol — *Katoličke Akcije*, koju je bezbroj puta nazvao »zenicom svoga oka«. Pio XI. nije želio potporu oružane sile, koja je uvijek interesirana, već je tražio potporu slobodnih sinova Crkve, koji misle, osjećaju i žive za Crkvu jedino iz ljubavi, iz vjernosti — Kristu.

6. — Da pokaže svoju neograničenu ljubav prema Kristu, on radi, nastoji i traži, da rimska kurija neprestano, neumorno radi, i dan i noć, u osvjetljivanju svetih lica iz života Crkve. Stoga, kao za vrijeme nijednoga Pontifikata, Pio XI. — Papa Kanonizacijâ — kroz XVII godina svoje Uprave podiže na najviši sjaj oltara 35 svetaca i svetica, te divne krune oko božanskog lika Kristova, i na stotine blaženika. Sveci su bili drugi Krist na zemlji. Oni nijesu imali već jednu misao i jedan osjećaj — *sve za Krista*. Sveci su autentično zrcalo Kristovo na zemlji. Njihov je život bio savršena žrtva za Krista, kojega su oni živjeli i propovjedali kao jedinoga Spasitelja duša i svijeta. Stoga je Pio XI. dižući na sjaj oltara velike, divne svetačke figure jedne Terezije od Djetića Isusa, Bernardice Soubirous, Arškoga župnika, sv. Ivana Boska, Konrada Parzhama, Salvatora od Horte, Andrije Bobole i drugih samo probudio u

bezbrojnim dušama živu želju za Kristom, izvorom i uzorom svake svetosti, uzrokom spasa vječnoga i vremenitoga za pojedince i narode. Krist u svemu i za sve — to je značenje Pontifikata Pija XI.

7. — Ovome Kristu, autentičnome Sinu Božijemu, pravom Bogu i pravom čovjeku, služila je i diplomatska akcija Vatikana, koja je pobrala silne uspjehe na konkordatskom području, tako da u Piju — Papi Konkordatâ — izgleda, da je uskrsnuo veliki Inocent III. Gotovo sve kulturne države svijeta uredile su svoje odnose sa Sv. Stolicom preko konkordata. Nije još nikada bila Sv. Stolica slobodnija od svjetske vlasti, a uplivnija i uglednija u svijetu kao za Pontifikata Pija XI. Uvijek je bila istina, a danas je ona i slijepcima jasna, da je Sv. Stolica — *najveća moralna velevlast na svijetu.* Došli smo do te neočekivane činjenice da bivši ministar unutarnjih poslova francuske republike, socijalista *Max Dormoy* predlaže Papu, uz Roosevelta, kao arbitra za svjetski mir. Ono što se činilo nemogućim, Pio je riješio — povezao je sve civilizovane narode sa Petrovom Katedrom, pa i samu Italiju, jedan put zauvijek riješivši glasovito *»rimsko pitanje«,* oslobodivši se suvišnog balasta velike svjetske države, a sačuvavši — na malom Vatikanu — punu teritorijalnu i veliku moralnu slobodu.

* * *

II. — *Kako je Pio XI. mogao osvojiti simpatije čitava kršćanstva i kulturnog svijeta?*

Papa je — OTAC CRKVE. Papinstvo je — universalno Očinstvo nad svim otkupljenim dušama. Kard. *Billot* dajući tijaru Piju XI. reče: »Znaj da si Otac naroda i knezova«. Sedamnaest je godina Pio XI. pretstavljao na zemlji božansko Očinstvo. I pretstavljao ga je dostojanstveno i časno! Savjesno, srdačno, s osjećajem jednake ljubavi prema svima, pojedincima i narodima, brineći se za sve crkve poput sv. Pavla. Fizički je bio oronuo, ali je u *njemu do posljednjeg daha bila metafizička snaga, s kojom je kao Suveren duša vršio moralnu velevlast nad savjestima čovječanstva.* Pio XI. bio je blagi i dobri Otac: bio je utjelovljena dobrota, žrtva i srce za sve duše. On nije znao za dekrete, kojima operiraju tiranije i diktature. On je duboko osjećao svoje Očinstvo i operirao je jedino ljubavlju i ljubavlju. U svakoj se prigodi nazivao »Zajedničkim Ocem«.

Dà, Papa je — Zajednički Otac 400 milijuna katolika. *Papa nije sluga ničiji, nikoje države, nikoje politike i nikoje nacije,* jer je jedino — *sluga slugu Božijih.* Papa je Otac i onih, koji su se ocijepili od Petrove Pećine, jer sin ne prestaje biti dijete svoga oca — i kad ga se iz nezahvalnosti odriče. Enciklika *»Mortalium animos«* sjajno dokazuje jedino u Katoličkoj Crkvi Jedinu Crkvu Kristovu; ali Papa, istakavši tu dogmatsku stranu, očinski se obraća svim otcijepljenim crkvama, da se povrate u krilo jedne svete apostolske Crkve, od koje su primili ono dobra, što su sačuvali; u kojoj će sačuvati sve, što imaju i dobiti će poljubac Mira Kristova. Krist hoće da svi kršćani budu samo jedno stado i jedan Pastir, Petrov Nasljednik u Rimu, kojemu je jedinom Krist rekao u Petru: »Pasi ovce moje, pasi janjce moje.«

* * *

Neko je rekao o Piju XI. da je »veliki um na službu jednom velikom srcu«. I to je velika istina. Pio XI. bio je pravi, dobri Otac svega svijeta, svih naroda bez razlike, pa i svih *slavenskih* naroda, a osobito nas *Hrvata — katolika.*

a) Čim je stupio na Svetu Stolicu, odmah je okrenuo svoj pogled na unesrećenu *Rusiju,* koja je pala u pakao komunizma. — Šalje u karitativnoj misiji Mons. *d' Herbignya,* koji je nosio materijalnu pomoć ruskom narodu u časovima strašnog glada. — Naređuje posebne molitve za spas Rusije i — određuje svećenstvu da poslije sv. Mise moli: *Spasitelju svijeta, spasi Rusiju.* — Kad sam ja bio na universi u Milanu, tad je Pio XI. držao na milanskoj univerzi četiri Rusa pravoslavna na svoje troškove. — U Rimu je osnovao kolegij za ruski katolički kler *»Russicum«.* Papa je ljubio Rusiju, jer je i ona bila područje njegove duhovne vlasti.

b) A što nije Pio XI. učinio za *Poljsku*. Još kao Nuncij u Varšavi nije bježao pred invazijom boljševika, već je ostao s narodom i vođima da tješi, hrabri i krijepi borce kršćanskog Zapada u borbi protiv divljeg tatarskog boljševizma, protiv kojeg je do posljednjeg daha (Enciklika Divini Redemptoris) vodio borbu na život i smrt — iz ljubavi prema Kristu, kojemu je komunizam navijestio borbu na život i smrt.

c) Kad je u prošlom septembru *Čeho-slovačka* proživljavala svoju tragediju, niko nije digao svoj glas na obranu žrtve — ni saveznici, ni prijatelji — osim Pija XI. koji je molio blagoga i dragoga sveca Venceslava da sačuva slobodu i nezavisnost svome narodu. I danas je u Pragu ime Pija XI. najpopularnije.

d) Sveti Otac Pio XI. bio je vrlo dobri Otac i *hrvatskom narodu*. To je pokazao u bezbroj prigoda. — Uvijek je zaštićivao naše hrvatske i slovenske manjine u Italiji. I nije imao mira, dok nije u lateranskom Konkordatu garantirana sloboda propovijedanja na našem jeziku našim manjinama u Italiji. Što nijesu mogli naši diplomati u Rapalskom sporazumu, to je uspjela ljubav sv. Oca da dobije našem narodu. — Ova je ljubav u bezbroj prigoda bila materijalne i moralne prirode. Koliko crkava, koliko sjemeništa, koliko nastradalih od poplava nije primilo pomoć sv. Oca — s izričitom njegovom željom, da se pomogne sve, koji su unesrećeni od elementarnih nepogoda bez obzira na vjersku katoličku, pravoslavnu ili muslimansku pripadnost!

Pio XI. je izvrsno poznavao naš narod, našu povijest, naše želje i patnje. Kad su god. 1925. došli naši hodočasnici u Rim, sv. Otac im je održao sjajni očinski govor o knezu Branimiru i Kralju Tomislavu. U tom je govoru istakao, kao i kasnije orlovskom hodočašću, da je očinski veseo da vidi »drage sinove iz Hrvatske«, koju je njegov predšasnik Ivan X. podigao na čast kraljevstva. On se osobito veseli njihovu dolasku, jer mu dolaze iz »koliko mile, toliko vjerne Hrvatske«. — Osobito je bio značajan govor Pija XI. našim hodočasnicima 1933. god. Veli da mu je osobito »poznata naša Hrvatska«, koja je uvijek bila povezana sa Sv. Stolicom

»zlatnim lancem«: blagonaklonosti Sv. Stolice prema Hrvatima i vjernosti Hrvata prema Sv. Stolici. Svoj sjajni govor je Pio XI. zaključio »Neka Gospodin usliši našu molitvu i neka ove godine oslobodi cijeli svijet, a *osobito one krajeve, koji su najviše iskušavani i najviše trpe, kao našu dragu Hrvatsku.*« Ove će riječi ostati zlatnim slovima upisane u najnovijoj historiji Hrvata.

Kad je nedavno bio kod njega *dr. Stepinac*, hrvatski metropolita, Sv. Otac Pio XI, na njegovu molbu da *blagoslovi Hrvatski Narod*, odgovorio je: »Nesamo blagoslov, nego najobilniji blagoslov za vaš narod, *koji mi toliko ljubimo!*« To je dr. Stepinac izjavio *Dru Mačeku*, kad mu je, kao Pretstavniku Crkve, izrazio žalost Hrv. naroda nad smrću našeg sv. Oca. — Papa je u svakoj prigodi bio naš Prijatelj: Tako je povoljno za Hrvate riješio i pitanje kolegija sv.Jeronima, jer je uvijek bio naš dobri Otac. — Bio je sklopio i Konkordat za dobro katoličke Crkve u našoj državi, bio ga je sklopio sporazumjevši se sa faktorima naše države, ali nije njegova krivnja, ako je on ostao mrtvo slovo.

*

* *

... Završit ću sa jednom *mojom rimskom uspomenom*. Bio sam sa svojim kolegama akademičarima iz Milana u svečanoj audijenciji kod Sv. Oca Pija XI. u svibnju Svete Godine 1925. Bilo nas je nekoliko stotina akademičara i profesora. Poslije sv. Mise, koju je Sv. Otac za nas otslužio, i poslije njegova sjajnog govora o ulozi katoličke inteligencije u radu za Krista u svijetu, prošao je kroz vesele studentske kolone i nekoje je s par riječi oslovio. Kad je bio kod mojih kolega Rusa, s njima je izmijenio par riječi. Došavši do mene, Rektor univerze Ga je upozorio, da sam iz Hrvatske. Sv. Otac me je pitao, odakle sam i kako sam se snašao daleko od Dalmacije. I kad je kanio da krene dalje, tad sam ga ja zamolio: »Sveti Oče, molim jedan posebni blagoslov za moju domovinu Katoličku Hrvatsku«. I Sv. Otac Pio XI. digao je svoju velikosvećeničku desnicu i rekao »Od svega srca blagoslivljem« ... i udaljio se. A ja se i danas sjećam one drage uspomene i velim: *Ako svi katolički narodi, ako se sve kršćanske zajednice, natječu u izražavanju počitanja i poklo-*

na smrtnim ostancima velikoga Pape Pija XI. tad je čitav naš narod izvršio svoju svetu dužnost, kad se poklonio nad grobom sv. Oca, jer je On uvijek bio naš veliki Prijatelj, naš dragi Otac, koji je držao kao točku svoga programa — u odnosu s Hrvatima — i riječ Leona XI. god. 1519, koju je rekao banu Berislaviću »Sveta Stolica neće dopustiti da propadne Hrvatska, taj najčvršći bedem kršćanstva.«

Budući da je Pio XI. uzorno izvršio svoju životnu misiju Oca kršćanstva i čovječanstva, stoga ga je otpratila na vječni počinak ljubav i bol čitava svijeta, pa i mi sinovi »predzida kršćanstva« kljanjamo se Njegovu duhu i molimo Gospodina, da udijeli svijetlo nebesko svome vjernom Slugi. — Pokoj vječni i slava vječna Piju XI!

II. Plebiscitarni izbor Pape Pija XII.

U ova kritična vremena svjetske uznemirenosti, kad se dva gigantska bloka velevlasti natječu u naoružavanju, da jedan od njih čim prije i čim sigurnije obori svoga životnoga neprijatelja, papinska Sedis vacantia činilo se da traje preveć dugo. Smrću velikoga i umnoga Pape čovječanstvo, a ne samo Katolička Crkva, ostalo je bez svoga Oca. Ogromna Kristova obitelj na zemlji postala je — veliko siroče. Rijetko je kada u Crkvi Božijoj poslije smrti kojega Pape ostao dublji osjećaj boli! Za vrijeme sedisvakancije svi su vjernici postali samo jedno srce, koje je žarko, ustrajno i s pouzdanjem molilo Oca nebeskoga, da čim prije dade Crkvi na zemlji *Oca po Srcu Isusovu.*

Svak je molio i svak je očekivao Najboljega i Najumnijega, da zasjedne Petrovu Stolicu kao Učitelj naroda, koji će u ova tmurna vremena sveopće pometenosti, i umne i moralne, u ime Krista naviještati čistu istinu u stvarima vjere i morala. Čovječanstvu je nuždan idejni vođ i moralni auktoritet, stoga je Crkva molila, da nebo daruje zemlji Velikoga Svećenika, koji će biti u srcu i duši čovjek Božiji isključivo u službi Njegovih vječnih ideala. Nikada čitava Crkva nije bila veličanstveniji zbor duša, koje žarko mole i vapiju Božijeg Izabranika! I Duh Sveti je sašao na zemlju, u duše Uzoritih Izbornika, koji su izabrali za Oca Crkve — Svećenika, za kojim su vapili i molili svećenici, redovnici i

vjernici. Kao da je *čitava Crkva bila jedan jedini glas sa glasovima Kardinala, kad su plebiscitarno izabrali Uzoritoga Kardinala Eugenija PACELLIJA, Kamerlenga sv. rimske Crkve za PAPU, koji je bio desna ruka Piju XI. kao njegov Državni SEKRETER, pa je stoga i uzeo ime — Pio XII.*

Izbor je Pija XII. odjeknuo kao najmilija vijest u čitavoj Crkvi, u svemu kršćanstvu i čovječanstvu, jer je Kardinal Pacelli kao Državni Sekretar obigrao kao Papin Legat mnoge kontinente i države i osvojio srca vjernika i svijeta dviju hemisfera. U njegov izbor *nije ulazio svjetski elemenat baš ništa. Crkva je pokazala svoju apsolutnu slobodu. Politički uplivi bilo s koje strane bili su potpuno isključeni.* Visoki Izbornici su među sobom tražili Svećenika, koji je svet po Srcu Isusovu i za kojim vapiju vjerne katoličke duše, pa su se u samom jednom danu, poslije dva skrutinija, *u trećemu plebiscitarno složili,* da je *dostojan da bude Veliki Svećenik i Otac Crkve Uzoriti Kardinal Pacelli.* Brzina izbora i jednodušnost čine, da će ovaj Konklave proći u historiju Crkve kao jedan od najbržih i najsretnijih. Ničiji cezaristički prsti nijesu ostavili nikakva traga na izboru Pija XII: *njegov je izbor djelo Duha Svetoga,* stoga je čitava Crkva s ushićenjem klekla na koljena da zahvali nebu na najljepšem daru. Glasoviti *Papini* veli, da je sadašnji izbor Papâ »l' immenso processo della spiritualizzazione della Chiesa« (Cor. della sera, 23—II—1939). Za izbor Papa, veli August Comte: »Način biranja najvišega duhovnog auktoriteta u Crkvi uvijek će biti smatran pravim remek-djelom političke mudrosti« (Cours de philosophie positive, V. 245.), pa ako ovo vrijedi za izbor svih Papa, na poseban način vrijedi za izbor Pija XII, *tim više kad su se glasovi Uzoritih Izbornika savršeno složili sa molitvom čitave Crkve.*

1. — Kad je Kardinal Djakon sa vanjske Loggie sv. Petra, 2—III. t. g. u predvečerje, dok su posljednje tople sunčane pretproljetne zrake padale na rimske brežuljke, najavio Urbi et Orbi: Annuntio vobis gaudium magnum... *Habemus Pontificem...*, tad se, veli grof *Dalla Torre*, ponovno obistinila riječ Kristova: »Ego sum resurrectio et vita.« *Pio je oživio u Piju.* Umr'o je Pio XI., ali nije umrlo Papinstvo,

koje dalje živi u Piju XII. Petar se povratio, jer mu je Krist prorekao vječnost u Nasljednicima, koji su Njegovi Zamjenici na zemlji. Papinstvo je vječno. Papa ne umire. Papa je čitava Objava Kristova. Krist je uskrsnuće i život, jer je On jedini Put i Istina, koji se Put ne lomi i koja se Istina nikada ne gasi. Papa se preporađa: On je Božiji pečat na putovima ljudskim. Papa je povijest? kao što je Stari Vijek gravitirao ka Kristu, tako se čitava povijest poslije Krista — dva milenija — veže s Njim preko Papa. Uz Papu su prošli svi vjekovi — i nestalo ih je. A on je tu! Na svojoj vječnoj pećini! Stoga je Papa povijest svijeta. On je kao Kristov Zamjenik istina i put svijeta.

Pretpostavimo, pronicavo zapaža *Dalla Torre*, što bi bilo od svijeta, kad Pape ne bi bilo, kad taj smrtnik ne bi bio — *besmrtnik*, kad taj varljivi čovjek ne bio — *neprevarljiv* u stvarima vjere i morala. Na svijetu bi bila onaka tama, kakva je bila, kad njega na zemlji nije bilo. Svijet bi bio bez svijetla. U svijetu bi bilo kraljevstvo nepravde i zla.

Papa je zvučnik neba: On je glas i riječ božanskog Učitelja. Krist je rekao Apostolima: »Evo ostajem s vama do svršetka svijeta«... I zaista On je ostao na svijetu s ljudima. »Evo Tijelo, evo Krv moja«... i Krist je s nama ostao u Euharistiji. Ostao je i u Papi, kojemu je rekao: »Pasi ovce moje, pasi janjce moje«... Ostao je u Papi, Petrovu Nasljedniku, i ostao je u — Euharistiji, Emanuel, Bog s nama. Euharistija i Papinstvo proistječu iz istog božanskog auktoriteta. *Euharistija je nepokvarljiva Krv božanska, Papinstvo je neprevarljiva misao božanska.* Iz Euharistije vriju vječne klice duhovnog proljeća na zemlji, iz Papinstva teče vječna rijeka božanske akcije u Crkvi. Euharistija se daje. Papa daje. Euharistija i Papa čitav su Krist među nama do svršetka svijeta. Zar jeo nda čudo da *Dante* govori o — posmjehu svemira (»il riso dell universo«).

2. — Da vidimo *tok života našeg novog Sv. Oca Pape*, kojega je čitava Crkva i čitavo čovječanstvo plebiscitarno pozdravilo, kao što su ga Uzoriti Izbornici plebiscitarno izabrali. Naš Sv. Otac Pio XII. rodio se pred 63 godine u Vječnom Gradu Rimu. Rođeni je Rimljanin! Kad je na 2—III. bio izabran za Najvišega Svećenika, uprav je taj dan

navršavao šesdeset i treću godinu života. Njegov otac — Filip — bio je dekan koncistorijalnih advokata, a majka mu je bila Virginija Graziosi. Na krstu je dobio ime: Eugenij, Marija, Josip, Ivan.

Pošto je svršio privatnu pučku školu, pohađao je gimnaziju — licej Enija Kvirina Viskontija. Kad je s odlikom položio maturu, roditelji su ga dali u glasoviti kolegij Capranica. Nastavio je studije na papinskom seminaru Apolinaru. Pošto je sjajno svršio sve teološke i filozofske studije, postigavši trostruki doktorat iz teologije, filozofije i utriusque iuris, *bio je zaređen za svećenika 1899 god.* Uprav nakon četrdeset godina od njegova ređenja za svećenika, Bog ga je uzdigao na čast Najvišega Svećenika!

Mladi svećenik Pacelli, kako je bio pobožan i revan, svakako je *želio postati pastir duša* u kojoj župi. Na nagovor obiteljskog prijatelja kardinala Vanutellija stariji ga odrediše za crkveni diplomatski život. Postao je profesor kanonskog prava na Apolinaru. God. 1901. stupio je u *sv. Kongregaciju za izvanredne crkvene* poslove. U to je vrijeme bio sekretar ove Kongregacije mons. *Gasparri*, kasniji Državni Sekretar Benedikta XV. i Pija XI. On nagovori mladog Pacellija, da se odrekne profesure, a da se vas posveti poslovima u sv. Kongregaciji. Tako je i učinio. Najprije je vršio službu *minutanta*. Zatim je postao *Podtajnik* i kasnije *Zamjenik Tajnika*. Dobio je i profesorsko mjesto za crkvenu diplomaciju u papinskoj plemićkoj akademiji. God. 1911. išao je u London na krunidbene svečanosti Jurja V. kao »savjetnik« papinske delegacije. Napokon ga je Pio X. imenovao *Tajnikom* sv. Kongregacije za izvanredne crkvene poslove. U isti je mah vrlo aktivno surađivao sa kard Gasparrijem oko izradbe novoga crkvenoga Kodeksa, koji je konačno bio objelodanjen 1917.

Budući da je mons. Pacelli pokazivao u sv. Kongregaciji osobite *diplomatske* sposobnosti, *Benedikt XV. ga imenuje za Nuncija* u Monakovu, u Bavarskoj, kod katoličke dinastije Wittelsbacha. Sam ga Papa posveti za naslovnoga nadbiskupa sardijskoga, u Sikstinskoj kapeli. U maju 1917. ode u Bavarsku. Međutim je svršio Svjetski rat porazom Centralnih vlasti. U Bavarskoj je došla na vlast crvena stra-

hovlada KURTA EISNERA. Nuncij Pacelli je stao neustrašivo na svome mjestu. Komunisti su tražili, da isprazni sjedište Nuncijature, ali on to nije htio nikako učiniti, iako mu je revolver bio uperen na prsi, iako se pucalo u njegov automobil. Stao je nepomičan kao hrid. Doživio je slom crvene strahovlade. Kasnije je Bavarska dobila katoličku vladu i on je sa drom Heldom potpisao *Konkordat između Sv. Stolice i Bavarske god. 1924.* Premda je on bio već 1920 imenovan za *Nuncija čitava Reicha*, ipak je pošao u Berlin tek 1925. *God. 1929. potpisao je Konkordat sa Pruskom*, kad je na vladi bio socijalista Braun. Njegova je diplomatska akcija u Berlinu bila vrlo plodna.

Sv. Otac Papa Pio XI. bio je potpuno zadovoljan sa akcijom svoga njemačkoga Nuncija *i imenuje ga u Konci storiju 16—XI—1929. za kardinala.* U Njemačkoj je bio punih 12 godina. Dobio je vanrednu diplomatsku okretnost. Oko Sv. O. Pija XI. palo je na nj, kad je u februaru 1930. kard. Gasparri, radi starosti, dao demisiju na položaju Državnoga Tajnika. Kard. Pacelli, iako je to odbijao, nagovoren od kard. Gasparrija, primio je Papin poziv i *10—II—1930. postao je Državni Tajnik.* Nakon ravnih devet godina umro je Pio XI. U tom času prestala je Pacellijeva funkcija Državnog Tajnika, a postao je *Kamerlengo sv. rimske Crkve* i izvršio je tu visoku dužnost za sadašnje sedisvakancije na posebno zadovoljstvo sv. kardinalskog Kolegija. Treba istaknuti da je zav rijeme Tajništva Pacellija Sv. Stolica sklopila slijedeće *konkordate:* sa *Badenom, Austrijom, Reichom, Rumunjskom i Jugoslavijom.*

Kard. Pacelli bio je osobito na srcu blagopokojnome Piju XI. On je u nj imao neograničeno povjerenje. Slao ga je kao *Legata a latere* na više mjesta. Kao da je htio da ga čitava Crkva vidi, jer je — valjda — želio da bi ga baš on naslijedio na Petrovoj Stolici! God. *1934. bio je Papin Legat na Euharistijskom kongresu u Buenos Airesu. God. 1935. držao je u Lourdesu Trodnevnicu kao završetak Sv. Godine Otkupljenja. God. 1937. pošao je u Lisieux*, gdje je posvetio novu veličanstvenu baziliku sv. Terezije, čija je sestra, sadašnja predstojnica samostana, obećala Papinu Legatu obilje ruža! Tad je pošao i u Pariz. Propovijedao je u

Notre Dame u prisutnosti elite pariskoga društva, a *francuska mu je vlada iskazala suverenske počasti. God. 1938. Državni Tajnik Pacelli bio je Papin Legat na Euharistijskom kongresu u Budapesti.* Tad su mu se poklonili i naši hrvatski hodočasnici. *On je spomenuo ime našega dragoga Zagreba i pokazao da poznaje mnogo od naše povijesti i hrvatskoga života.* Važno je spomenuti, da je *Državni Tajnik Pacelli privatno putovao u Ameriku.* Upoznao se i sprijateljio sa pretsjednikom Rooseveltom. Preletio je u avionu od New-yorka do Pacifika. Upoznao se sa najprominentnijim licima amerikanske diplomacije i politike.

Državni Tajnik Pacelli mogao je ovako mnogo putovati, jer je uživao bezgraničnu ljubav i povjerenje velikoga Pija XI., koji je u njemu otkrio vanrednoga diplomata i čovjeka koji savršeno govori sve zapadne jezike, pa svojim umom i znanjem osvaja universalne simpatije svijeta za Sv. Stolicu. *I ovaj veliki Kardinal Državni Sekretar i Karmelengo sv. Crkve postao je izborom od 2—III—: Nasljednik sv. Petra, Kristov Zamjenik na zemlji 262. Papa.* Neprekinuti niz Papa svjedoči da je Krist sa svojom Crkvom. Na Katedru Petrovu sjeo je Pio XII. da čuva, brani istine Kristove vjere, da bude središte crkvenog jedinstva, vijesnik istine, pravde, ljubavi i mira u ovo doba zveketanja ljutog oružja, te putokaz smrtnicima u nebesku domovinu. *Ovčinjak Kristov* ima *Pastira:* on će voditi na livade pravog života. *Petrova Lađica* ima *Kormilara*, koji će je čvrstom rukom voditi kroz morske sike života. *Vatikanski svjetionik* sja novim divnim svijetlom nad mijenama svijeta. *Kršćanstvo i čovječanstvo nijesu više sirote: — imamo Oca!*

3. — *Kakav je odjek imao u svijetu izbor Pija XII.?* Još nikada nije izbor jednog Pape bio popraćen s većim simpatijama sa strane čitava čovječanstva kao ovaj izbor. *Svi narodi*, bez obzira na njihovu vjersku pripadnost, *poglavari svih država, politički vođi* svijeta pozdravljali su s oduševljenjem na Petrovoj Stolici, na Pontifikalnom Prijestolju Svećenika najfinije pobožnosti, sjajnog poznavaoca svijeta i njegovih problema, diplomata od duboke pronicavosti i vanrednoga takta, koji će ne samo u upravi Crkve Kristove

već u historiji svijeta ostaviti dubok pečat svoje superiorne ličnosti.

Kako su oduševljeno svi narodi pozdravili Pija XII. na Papinskom Prijestolju vidi si i *iz bezbroja brzojava*, u kojima ga glavari država i naroda pozdravljaju kao Oca Crkve i Učitelja pravde i ljubavi. Krasan je i brzojavni pozdrav našeg Kneza Namjesnika, koji u Piju XII. pozdravlja Poglavara *»velike katoličke crkve«*. Bilo u brzojavnim čestitkama državnika i diplomata, bilo u izrazima *pisanja čitave svjetske štampe* osjeća se jedan duboki plebiscit osjećaja, koji je vrlo dubok, a da bi bio časovita sensacija. Progovorio je um i srce najboljih u veličanju veličanstvene ličnosti novog Pape, tako da mi katolici osjećamo duboki ponos, što je Bog na prvom koraku na Papinski prijestol tako sjajno proslavio svoga Zamjenika na zemlji.

Francuska štampa ističe diplomatsku spretnost, širinu kulture i dubinu inteligencije Pija XII. — *Englezi* se dive njegovoj pobožnosti i odličnoj diplomatskoj rutini. — Čitava *amerikanska štampa* srdačno pozdravlja novog Papu, koji je došao pred par godina u Sjedinjene Države i osvojio srca milijuna i milijuna ljudi Zvjezdane republike. — Interesantno je istaknuti, da *skandinavski* listovi, inače protestantski, uz diplomatsku finesu Pija XII. ističu njegovu »mističnu pobožnost«. — *Grčka* štampa, na čelu sa uvaženim listom *»Proia«*, pozdravlja novog Poglavara katolicizma, koji je odavna stekao simpatije i poštovanje ne samo katolika već čitavoga kršćanstva. To piše atenski pravoslavni dnevnik! Grčki listovi uopće ističu *duhovnu superiornost Pija XII*, koja je njegovo moralno blago za spas svjetske suvremene civilizacije.

Spomenut ću samo neke značajne izjave velikih ljudi ili vodećih organa javnoga mnijenja svijeta. *»Kansas City Star«* veli, da će novi Papa sve učiniti da zapriječi one, koji bi *od religije* htjeli učiniti *oruđe politike*. — Stoga pariski *»Petit Parisien«* vidi u izboru Pija XII. »triumf katolicizma«. *Za De Kerillisa*, vrlo uvaženog pariskog žurnalista, Papa je diplomat i asketa, mistik i najsavršeniji sluga kršćanskih ideala. — *»La Nation Belge«* tvrdi da je novi Papa »jedna od najljepših figura naših vremena. — »Posebno su zadovoljni

u *Društvu Naroda*, jer će u novom Papi imati sigurnoga pomagača pri obrani svjetskog mira. — Londonski dnevnik *»Times«* navješćuje, da će Pio XII. »produžiti politiku Pija XI.«, pa budući da je on neustrašivo branio duhovne vrednote i bratstvo među ljudima, to se *»New-York Times«* veseli izboru Pija XII, jer da će i on isto tako neustrašivo braniti duhovne vrednote u ovom materijalnom svijetu i univerzalno bratstvo među ljudima. — To su uzvišeni interesi katoličke Crkve, pa *»Temps«* piše, da će novi Papa »očuvati i obraniti te interes Crkve Kristove, kojoj je zajamčena sa strane Božije vječnost, što zna svaki kršćanin. Niko nije kadar danas štititi ove uzvišene ideale kao Pio XII., jer posjeduje *»vjerski žar udružen s političkim genijem.«* — Stoga se i *Brosolette* na socijalističkom *»Populairu«* veseli njegovu izboru, koji je »sjajni odgovor« čitavom čovječanstvu, koje je očekivalo novog Papu. Mora se priznati, piše radikalska pariska »L' Oevre«, da je *»kat. Crkve neobična snaga«*, kad je izabrala ovakova svećenika za Velikog Svećenika. Pa zaključuje *»L' Ordre«, da »uistinu ni s ljudskog, ni s moralnog, ni s političkog stanovišta Konklave nije mogao bolje izabrati.«* Treba se povratiti u najsjajnija doba političke i moralne snage Papinstva piše *»L' Epoque«*, da se u Srednjem vijeku ili za vrijeme Tridentinskoga Sabora nađe ovaka apoteoza Papinstva, kakva je zasjala danas. Danas ne samo katolici već i *protestanti, Židovi i inovjerci gle daju »s nadom u Vatikan, u Pija XII.«* Bruxelleski dnevnik *»De Courant«* piše, da je ovako svet svećenik i ovako nadaren talenat kao današnji Papa došao u najpotrebniji čas. K njemu se diže naše poštovanje, naš zanos sinova, naš posluh. Kad je Radio Vatikana najavio izbor Pija XII. speaker je kliknuo: *Sad se osjećamo braća, kad imamo — Oca.«*

Izbor Pija XII. imao je ovaku svjetsku resonanciju, jer je dostojan najveće časti i vlasti ovako nadaren duh i ovako pobožna svećenička duša, ali i zato što je, kako piše dnevnik *A. B. C. Pijev izbor prošao u apsolutnoj neovisnosti od bilo čijeg političkog upliva.* Tome se raduje i londonski *»Tablet«*, koji veli da je Papa *»nad svakom zemljom i nad svakom politikom.* Papa je samo Otac i Učitelj duša«. Moramo biti zahvalni, piše *»News Chronicle«*, Katoličkoj

Crkvi, jer je imala hrabrosti, što nije dopustila, da joj bilo ko izvana nametne izbor.

Iako je »National-Zeitung« iz Essena rekla da se interes čitava svijeta upravlja prema novom Papi, jer ima »sposobnost« i »duhovnost«, ipak je *jedina njemačka štampa*, jer je dirigirana, bacila sumnju, da Pio XII. neće biti, kako o njemu govori starodrevno Malahijino proročanstvo *Pastor Angelicus* već *politicus*. To se mora najodlučnije odbiti kao krivo mišljenje o novom Papi, koji vrlo dobro razlikuje između politike i politike. Ima jedna politika, kojoj je ime nepravda, sila, kriminalna krađa i zločini u socijalnom i internacionalnom životu, i Papa će uvijek u ime vječnih Kristovih načela biti protiv take politike. A ima *politika dobrote, milosrđa, političke i socijalne pravde, jednakosti, naravnog prava na život, etičkih principa u političkom životu naroda i visokog morala u socijalnom i internacionalnom saobraćaju, pa će tu etičku i moralnu politiku Pio XII. bez obzira na ikoga odlučno i ustrajno braniti i promicati. A to ne znači voditi politiku, već to znači i politiku svesti pod vječne kategorije Evanđelja.*

Pio XII. je postao universalni Otac i on neće imati nikakve slabe simpatije prema bilo kojem narodu: *on je Otac naroda i svi će biti u njegovu velikosvećeničkom srcu*, koje je i dosada vjerno služilo samo Kristu. O njemu kao Državnom Tajniku piše *»L' Avvenire d' Italia«*, da je imao *nadnarodni mentalitet, a to odgovara universalističkom karakteru katolicizma*. Pio XII. navijestio je kao motto svoga Pontifikata: *Opus justitiae pax*. Mir će vladati u svijetu, kad među klasama i među narodima bude triumfirala pravda. Stoga je sjajno napisao *prof. Stranski*, na *»Kurier Warszavski«*, da je taj motto »najgrandiozniji program, koji se u ovoj pometnji narodnih sukoba u svijetu može zamisliti.« Zar je onda čudo, dą ga pozdravlja kao Učitelja svijeta na Petrovoj Stolici čitav kulturni svijet, jer je najsilniji moralni auktoritet na zemlji. Bivši šef engleskih laburista ide dotle da predlaže, da Pio XII. za Uskrs sazove poglavice svih vjeroispovjesti u Jerusalim, pa da on diktira rješenje teškoga problema mira. (Svi su citati iz svjetskih novina uzeti iz: L' Osservatore Romano, br. 53. i t. d.)

4. — Izbor je Pija XII. providencijalan. Dok najjači umovi i duhovi gube orijentaciju; dok se vidi, kako je u svijetu razbijena moralna svijest društvenih faktora i njihovih šefova, na Papin Prijestol dolazi on, koji poznaje sve kontinente; koji je u ličnim vezama sa prvim glavama svijeta i koji ima direktne podatke o životu u svijetu sa strane najsavršenijega opservatorija u Vatikanu.

Pio XII. poznaje i naše prilike. Kao Papin Državni Tajnik on je bio sklopio Konkordat sa Jugoslavijom. Po njegovu izboru za Papu došao je u zagrebačke nadbiskupske dvore dru Stepincu član vodstva HRVATSKOGA NARODA *dr I. Pernar* i ovo je rekao: »Čestitam u ime vođe dra Mačeka i u ime cijelog Hrvatskog Naroda na sretnom izboru novog Kormilara naše sv. rimokatoličke Crkve Sv. O. Pape Pija XII. Neka preko Vas i ovom prigodom Nasljednik sv. Petra primi izraze sinovske odanosti i nepokolebive vjernosti sv. rimskoj Stolici od vođe dra Mačeka i *svega hrvatskoga naroda, koji Ga moli, da mu pošalje svoj očinski blagoslov i da nam bude zagovornik na pravednom putu.*« Častan gest i odličan korak!

5. — *Prva Poslanica Urbi et Orbi*. Čim je Pio XII. sutradan po izboru primio treću adoraciju sv. Kolegija Kardinala, progovorio je na mikrofon iz Sikstinske kapele svemu svijetu. Zahvaljuje Providnosti, iako je zastrašen nad velikom odgovornošću za uzvišenu službu. Pozdravlja Kardinale, ljude pobožnosti, znanja i sjajnih osebina, te čitav Episkopat, svećenike i redovnike: »sve koji rade oko širenja Kristova kraljevstva.« Blagosiva one, koji su »iskušani siromaštvom, nesrećama i patnjama«. *Svoje misli upućuje i onima, koji su — izvan Crkve* i koji će se, on to drži, radovati, da i za njih Papa moli, da i njima svako dobro želi. Svemu svijetu Sv. Otac želi — *mir*, koji je plod pravde i milosrđa. Pozivlje sve ljude da budu u miru, mirne savjesti, prožete ljubavlju prema Bogu. Pozivlje *sve narode da žive kao jedna porodica*, prožeta svetom ljubavlju prema Kristu. Želi mir među državama: u bratskoj suradnji i srdačnom sporazumu, jer to traži interes velike čovječanske zajednice, pod blagim pogledima Božijeg Promisla. Napokon Sv. Otac veli, da živimo »u teškim danima«, kad se pojavljuju »tolike

smetnje«... »pravom miru«. Vidi »pred sobom viziju, da velika zla djeluju po svijetu«. Svevišnji ga šalje da propovijeda mir. I on sluša!

* * *

Danas svak s udivljenjem i sa visokim poštovanjem gleda u Vatikan. Ti su pogledi od srca, kao što su i glasovi svjetske štampe slobodni i bez naređenja. *Ovo je triumf katolicizma, pobjeda Papinstva u svijetu.* Naglašava se, kao rijetko kada u povijesti, princip moralne velesile, koja vlada neodoljivim auktoritetom, bez nasilja. U svijetu opstoji jedan *universalizam*, koji potencira, a ne ništi vrijednost nacionalnih individualiteta. Taj *katolički universalizam garantira socijalnu i nacionalnu jednakost za sve društvene klase i narode, jednako za siromašne i imućne klase, kao za velike i male nacije.* U svijetu djeluje jedna *velevlast duha*, koja propovijeda primat duha nad materijom, nad materijalizmom u teoriji i u praksi. *Još na zemlji ima idealizma, kad je ideja Papinstva ovako jaka!* Papa je jedini legitimirani Pretstavnik, Zamjenik Božiji na zemlji: On je Božiji čovjek među ljudima, pa može istinski izmjeriti na metru čiste pravde sve ljude i sve ideje, u koje danas svijet gleda. On naglašava vječnu istinu da je jedini Bog temelj života.

— — — Dvanaestog ožujka svečano je okrunjen tijarom Papinstva, u prisutnosti 40 svjetskih delegacija, i stotine tisuća vjernika svih naroda i jezika, Pio XII. Nad ovim uzburkanim svijetom, nad oceanom uznemirenih i posvađenih naroda sja Lik Božijega Anđela Pija XII. Papa Angelicus! Kad je 1929. održavan u Magdeburgu Katolički Dan, tad je prisustvovao i jedan protestantski teolog, koji je čitavo vrijeme zasjedanja Kongresa promatrao Nuncija Pacellija, pa je uskliknuo: *Angelus, non Nuntius!* Dà, u Piju XII. pojavio se na Uzvišenom Pontifikalnom Prijestolju Anđeo. Stoga ga od srca pozdravlja sveta Crkva, kršćanstvo i čitavo čovječanstvo. Neka veliki Bog dugo živi Papu Pija XII.!

Fra Gašpar Bujas, prof. — Sinj:

Katolička Crkva i naša narodna poezija

RÉSUMÉ. — *L' Eglise catholique et notre poésie nationale.* — L' Eglise, loin de mépriser les usages payens, les adoptait en leur donnant, le sens chrétien, s' ils n' étaient pas contraires à la foi et aux moeurs chrétiens. Elle favorisait spécialement la poésie dans le culte et dans les fêtes nationales. — Notre poésie populaire n' est pas tousjours en accord avec la loi morale. L' Eglise ne permettait pas que des abus entrent dans la vie des fidèles, et faisait tout pour les extirper s' ils s' y étaient glissés. — Pour cela c' est sans aucune raison que Jagić et d' autres ecrivains attribuent à l' Eglise d' avoir, tout simplement, persecuter les usages payens, alors qu' elle n' admettait seulement la poésie à un caractère payen. — Cela s' ensuit de l' analyse des décrets synodaux. Contre les abus pareils même le pouvoir civil avait pris certaines mesures. Au 16, 17 et 18 siècles les prêtres Krajačević, Mulih, Šitović, Babić et d' autres ont beaucoup travaillé pour le renouveau spirituel et ont fait tout pour supprimer les abus payens et la poésie immorale de la vie religieuse du peuple. — L' existence d' une telle poésie en ce temps est prouvée aussi par un manuscript d' Erlangen, de 18 siècle, par la poésie de F. K. Frankopan, ce qui est confirmé aussi par les ouvrages de Jajčanin, Šitović, Grabovac, Reljković, Kačić et d' autres. — Il est peuril d' attaquer nos écrivines religieux puisque ce sont précisément eux qui ont travaillé les plus pour la conservation de la poésie nationale soit dans le passée (Šižgorić, Katančić, Vrhovac, Pavlinović, Martić) soit de nos jours (Lakner, Plepel, Grčić, Kutleša).

III

Moram, prije svega, ovdje odmah naglasiti, da su se Crkva i hrv. svećenici uistinu starali kako bi iz kršćanskoga života odstranili sve što se protivilo vjeri i ćudoređu. U taj krug dušobrižničkog nastojanja ulazile su jednako i sramotne, nečiste i nemoralne pjesme kao i čisto poganski običaji. Ali to još ne može nikako značiti da su crkvene vlasti same ili preko svojih službenika progonile uopće narodne pjesme i običaje kao takove. *I upravo to treba nadasve ovdje razlikovati,* a baš to nije učinio ni jedan od naših kriti-

đer prešućeno i nekoliko drugih važnih se ne može ispravno i historijski rasu-

divati ovo pitanje.

1. — Kad su se u prvim vjekovima kršćanstva poganski narodi obraćali na kršćansku vjeru, Crkva je imala osobiti obzir prema svojim neofitima. Znajući kako se njihov život u novome religioznomu svijetu potpuno sukobljuje sa starim običajima, obredima i vjerovanjem, nastojala je da se što je moguće više približi u svemu tradicijama bivših pogana, gdje nije bilo bitnoga razlikovanja u pogledu vjere i morala. Zato Ona ne samo nije progonila njihov narodni život i ostale ostatke stare kulture nego je, pače, Crkva i sama vrlo često primala stare običaje dajući im kršćansko značenje. Ona je stala na principu da od neznabožačkih kultura primi ili barem tolerira sve što nije bilo u protivnosti s kršćanskim istinama i ćudorednim životom. U toj širokogrudnosti i tolerantnosti Ona je znala ići i do krajnjih granica. Pače, jedino Crkvi imaju da zahvale mnogi ostaci starih vremena da su i danas živi. Na pr., *dalmatica* u crkvenom bogoslužju ostatak je poganskoga odijela; stara rimska *profana* bazilika živi u kršćanskim crkvama! Na tome principu širokogrudne tolerancije narodnih običaja i shvatanja stoji katolička Crkva i danas, kako nam najbolje dokazuje povijest kat. misija. Eno, na pr., u Kini katolički svećenik vrši crkvene obrede pokrivene glave, što mi na Zapadu činimo otkrivene! *

Kako je *pjesma* kod svih naroda u ritualnim običajima imala ponajvažnije značenje, sasvim je prirodno bilo, da je Crkva neće uništiti, sve kad Ona i sama ne bi upotrebljavala pjesme u svome bogoslužju i duhovnom životu. No mi nalazimo podataka o crkvenome pjevanju već u Sv. Pismu N. Z., a onda imamo bezbroj dokaza o pjevanju po crkvama ili na duhovnim sastancima u prvim vjekovima kršćanstva.

* Veseli me, što sam potvrdu spomenutim mislima naknadno našao u članku dr. Artura Liberta: *Povodom tristogodišnjice Ivana Gundulića.* XX Vek, Beograd, br. 9 (g. I—1938), str. 567.

U ranom srednjemu vijeku, kad je kršćanska vjera zahvatila sve više života u puku, znamo da su se pobožne popijevke, kao na pr. *Kyrie eleison,* pjevale i u narodnim svečanostima koje nijesu bile uvijek u vezi sa crkvenim obredima. Tako je nastala pučka pobožna poezija srednjega vijeka, koju ne možemo odijeliti od narodne pjesme s kojom ona sačinjava veliko kulturno i duhovno blago svakoga evropskoga, pa tako i našega naroda.

Upravo iz razlike u ocjenjivanju toga narodnoga blaga nastalo je onakovo mišljenje naših spomenutih liter. historika o stavu Crkve i svećenika prema narodnim pjesmama i običajima. Ovdje moram ovu činjenicu osobito naglasiti. Kako je naša nauka od nekoliko godina stala da kritički, ozbiljno i zrelo s historijskog stanovišta proučava narodne umotvorine, pjesme i običaje, nije se mogla zadovoljiti s pogledima i sudovima iz romantičkih godina, kad su u narodnoj pjesmi gledali naše najviše moralno-duhovno dobro. Mi ne možemo danas, u doba naučnoga gledanja na sve, pa i na pučku pjesmu, suditi o vrijednosti pučkih umotvorina onako, kako su o tome mislili, Vuk, Jagić, Kukuljević i drugi, ponajviše iz nekoga romantičkoga zanosa. Prošla su vremena kad se u narodnoj pjesmi gledalo nešto gotovo božansko i ne pitajući se da li u njoj ima, moguće, i takovih elemenata koji nam nikako ne mogu biti na čast i na diku.

Dobro opaža prof. Grgec kad o tome ovako piše: »Na osnovu lijepih narodnih pjesama neki su ljudi išli ipak predaleko, kada su mislili, da ne smiju ništa pokuditi, što je izašlo iz usta narodnih pjevača. Bila je neko vrijeme i među hrvatskim učenim ljudima raširena moda, da se hvalilo sve ono, što se nazivalo narodnom pjesmom. Govorilo se o »djevičanskom narodu«, »golubinjem narodu.« Ljudi su govorili: »Glas naroda, glas Boga«, pa kao što Bog ne može pogriješiti, ne može ni narod! Naravno, ovako se obožavanje naroda ne može složiti s kršćanstvom. Pogriješiti može ne samo pojedinac, nego i čitav narod. A u narodnim pjesmama nalazimo pored dobrih strana i vrlo mnogo raz-

bludnosti, nepristojnosti, okrutnosti i poganskog shvaćanja Boga i prekogrobnoga života.« [27]

Moramo biti uvjereni, dakle, da naše pučke pjesme ne sadrže uvijek vrhovno narodno dobro. Ne smijemo biti njihovi idolopoklonici, pa moramo priznati historijsku istinu, da u nardonoj poeziji nije sve biser našega života. Zato nemaju pravo ni Jagić, ni Kukuljević, ni Prohaska, ni P. Popović, ni Vodnik, ni Poljanec niti drugi kad optužuju Crkvu i svećenstvo kao zatirače narodnoga blaga u hrvatskome narodu. Ako bismo Crkvi htjeli nešto prigovoriti, to bismo joj, skoro, mogli prigovoriti da je bila i preveć tolerantna prilagođivajući se poganskim običajima sve do najdaljih granica, općenito u svijetu, pa i kod nas. A hrvatskim svećenicima, najvrednijim sakupljačima narodnih pjesama u novome vijeku, mogli bismo samo jednu zamjerku učiniti, a ta je, da se nijesu ustručavali da nam, uz dobre zabilježe i najpogrdnije pjesme, kao što je to, na pr., slučaj s Mihovilom Pavlinovićem (u rukopisu kod Matice Hrv.).

Za pravedno rasuđivanje našega pitanja moram još nešto napose naglasiti. Crkva je kao čuvarica Kristovih istina i moralnoga života vršila samo svoju dužnost kad je bdjela da se ne uvuku bilo koje zloupotrebe u životu kršćanskih vjernika. Ona je oduvijek nastojala oko toga da se vladanje crkvenih članova udesi prema vječnim načelima. To joj je glavna misija. To je njezino naravno i božansko pravo koje joj niko ne može oduzeti. Pogotovo to Ona traži od svojih službenika, redovnika i svećenika, koji svojim uzornim životom u privatnom i javnom vladanju, a na osobiti način u vršenju najviših božanskih tajna, moraju neprestano biti u potpunoj suglasnosti s onim načelima koja javno ispovijedaju kao nosioci otajstva Božjih.

Jagić je lojalno priznao tu činjenicu, samo je on ostao na polovini puta nemajući, valjda, snage da prizna svu istinu, koja mu ipak nije mogla biti sakrivena. Može se neko, lično, i ne slagati s naukom Crkve, može neko biti i ateist i

[27] Petar Grgec, *Čudoredna vrijednost narodne pjesme*, Kalendar Sv. Ante, Sarajevo, g. VII (1932) str. 105. Cfr. Crnica, op. c., str. 49; Balić, op. c., str. 42, bilj. 140.

amoralan, ali ne može zamjeriti Crkvi, ako ona brani svoje uvjerenje, među svojim članovima, od svega što to uvjerenje ruši. Tako rade sva udruženja na svijetu! Zanijekati im to pravo, znači tražiti od njih da rade protiv samih sebe. Dakle, ni zamjeriti im ne smijemo.

Jagić je učinio u svome raspravljanju pogrešku ne praveći potrebnu razliku između crkvenog bogoslužja i narodnih pjesama i običaja, jer to nije jedna ista stvar. Dva su to različita pojma, kojih je i značenje sasvim različito. U bogoslužje spada javno štovanje Boga i Svetaca koje im se iskazuje u ime Crkve, sa strane pretstavnika Crkve i načinom koji je propisan od Crkve. I ako tih triju elemenata nema u bogoslužju, onda ono nije i ne može biti pravo bogoslužje. Zato sve što bi se u nj uvuklo, a nije odgovaralo onim trima zahtjevima, prirodno je da je Crkva isključila i zabranjivala. To je bilo kod svih naroda i u svim vremenima. Sačuvala je jedinstvo, dostojanstvo, čistoću i svetost liturgije. I ako je nešto ušlo u liturgijske obrede, pa bilo što mu drago, a nije bilo u skladu s odredbama Crkve, njezine su vlasti s potpunim pravom to otklanjale. To im je, pače, bila i dužnost! Tako je bilo i kod drugih naroda; bilo je tako kod nas.

2. — Jagić, a za njim i svi ostali, jednako krivo čine katoličkoj Crkvi, kad kažu da je Ona uništavala naprosto narodne pognaske običaje i narodnu svjetovnu poeziju, jer za to ni on ni drugi ne mogu iznijeti nijednoga pravog dokaza. Tu je svijesno ili, možda, nesvijesno iskrivljena činjenica. Crkva nije nigdje i nikada izdala ni samu jednu zabranu protiv narodnih običaja i pjesama kao *takovih*. Tu je potreban ovaj *distinguo:* sve one zabrane i odluke raznih sinoda koje Jagić spominje uopće se i ne odnose na narodnu pjesmu i narodne običaje u njihovu pravom značenju. Ondje se govori samo i jedino o *zloupotrebama* koje su nastale u kršćanskom životu i *u crkvenom bogoslužju* uvađanjem nekih narodnih običaja *poganskoga karaktera* kao i narodnih, da, ali *sramotnih i nečistih pjesama.*

Analizirajmo, najprije, odluke spomenutih sinoda. Zadarska sinoda od g. 1598 i skadarska od g. 1679 ne zabranju-

je svećenicima učestvovanje kod narodnih zabava niti pjevanje pjesama, kako to izvješćuje Jagić, nego samo onu *zloupotrebu* u koju su upadali neki svećenici kad su prisustvovali javnim plesovima (choreas), pa još bez svećeničkog odijela, u noćno doba, pače ih, štoviše, i sami izvodili! Ako je, dakle, crkvena vlast protiv toga ustala, to nam još nikako ne daje pravo, da je smatramo neprijateljicom i zatiračem narodnih zabava i pjesama. Biskupi su imali potpuno pravo da svojim svećenicima — podložnicima izdaju takove naredbe koje su imale svrhu ne da zatru plesanje i pjevanje u narodu, nego samo da službenike najsvetijih tajna odaleče od aktivnog sudjelovanja u takovim prigodama.

Osobito se spominju zaključci šibenske sinode od g. 1564, u kojima je, tobože, zabranjeno svećenicima *pjevanje narodnih pjesama.* Ali stvar je potpuno drukčija! Nije tu zapravo ni spomena o zabrani pjevanja narodnih pjesama kao *takovih.* Svećenicima se zabranjuje ići u javne krčme i gostione u kojima se pjevaju ponajviše »ponasnine,« (polaznine, poskočnice ili po nas nine, kako misli Jagić), i k tome im se naređuje da u svojim ili tuđim domovima ne igraju na karte i slične igre. Zabranjuje im se, istina, *pjevanje,* ali samo *lascivnih i ljubavnih pjesama;* u noćno vrijeme; kao i to da idu maskirani po gradu i da prisustvuju ženskim plesovima.

Iz samih ovih crkvenih naredbi i zabrana možemo stvoriti bar približnu sliku kako je, na žalost, i u svećeničkom životu kod nas ideal svetosti bio više puta na nisku stepenu u 16 i 17 vijeku! Znamo da se i Marulić tužio na redovnike i svećenike koji *»zbiraju tance i pjevaju kance«.* Ko može, onda, da s pravom zamjera Crkvi što je brižno nastojala da kod svojih posebnih službenika, najprije, uvede nužnu obnovu kršćanskog života? To ne znači, dakle, ni pod kakav način zatiranje nar. zabava i pjesama. I sam Jagić donekle daje pravo Crkvi u njezinu postupku prema svećenicima, ali ne može razumjeti, zašto, tobože, ostalome narodu nije, ipak, dozvoljavala da njeguje svoje narodne običaje?

Prije sam već istakao da Jagić nije razlikovao narodne poganske običaje od crkvenog bogoslužja, odakle su jedino mogli nastati njegovi krivi zaključci, da je Crkva bila protiv starih običaja. U potvrdu svoga mišljenja on je naveo nekoliko zabrana iz zadarske i barske sinode, kojih sam odluke već citirao. Potrebno je da i njihovu sadržinu jednako raščlanimo, pa ćemo se uvjeriti da Jagić i tu ima krivo, kao što je imao i u prvome slučaju. Ni tu nije ni govora o progonstvu narodnih običaja, nego se radi samo o zloupotrebi njihovoj koja se uvukla i u samo svetište.

Zadarska sinoda od g. 1598 nije izdala nikakovu zabranu protiv narodne nošnje uopće, nego samo opominje svećenike, kojima je, inače, dužnost da se svećenički odijevaju, da u *koru* ne nose vojnička odijela, hrvatke, niti inače u životu, osim u slučaju da negdje daleko putuju. U barskoj sinodi od g. 1707 ustanovljuje se da svećenici ne šišaju dječake i djevojčice, to jest, da ne vrše t. z. šišano kumstvo, ali tu nema, drukčije, nikakove naredbe protiv samoga narodnoga šišanja.

Ostale zabrane: protiv narodnog sujevjerja, vračanja, čarolija, skupljanja u crkvi za vrijeme urota, plesanja kola kod crkve — ne prestavljaju, zapravo, nikakovo naročito nastojanje koje bi imalo svrhu da uništi narodne običaje kao takove. Kako su one zloupotrebe bile ili u sukobu sa samim vjerskim istinama ili barem na veliku smetnju vršenju svetih tajna u crkvi ili drugih pobožnih čina izvan crkve, biskupi su po svojoj dužnosti morali dignuti glas protiv njih nastojeći da sačuvaju čistoću vjere i svetost posvećenih mjesta i dostojanstvo crkvenoga bogoslužja. Oni su time vršili i veliku kulturnu misiju!

Da su zaista postojale mnoge i mnoge nerednosti, pače i u crkvi za vrijeme svetih sakramenata, vidimo iz barske sinode od g. 1702 koja je naredila: *»Ludi et cantus non sacri inter ecclesiae septa non admittantur* nec detestabilis saecularium toleretur usus, sacramentum Poenitentiae et Communionis ante ipsos fores ecclesiae *cantationibus et salutationibus profanis* praecedendi et sequendi . . .« [28] (Illyric. Sacr. VII, 163). Zar se smijemo, prema tome, čuditi, što je biskup Zmajević izdao takovu naredbu, kad je zloupotreba igara i pjevanja oskvrnjivala i dom Božji, pače je smetala i kod najsvetijih tajna ispovijedi i pričesti?!

[28] V. Jagić, l. c., str. 45—46.

Kako su se u takovim prigodama znali događati svakojaki neredi, pa negda i najstrašniji zločini, i sama je svjetovna uprava posredovala izdajući osobite naredbe i prijeteći oštrim kaznama. U Dubrovniku se bio uvukao zao običaj da su, naime, u stolnoj crkvi igrali, prodavali melone i drugo voće. Da toga nestane iz posvećenog mjesta, dubrovačka vlada izdala je g. 1306 zakon: »Quod nullus audeat ludere in ecclesia sanctae Mariae maioris nec vendere melones neque fructus sub poena unius perperi.« [29]

Ali u prvoj četvrti 15 vijeka bilo je u Dubrovniku još i gore u tome pogledu, kako nas jednako izvješćuje vrstan poznavalac dubrovačke glazbene prošlosti dominikanac o. Antonin Zaninović. U stolnoj crkvi pjevale su se svjetovne popijevke pa se i kolo izvodilo i plesalo. Da se takovu pogrđivanju kuće Božje stane ipak na kraj, raspravljalo je o tome Malo vijeće 12—III g. 1425. Ono se složilo u zaključku da se stvar iznese pred Veliko vijeće i zakonom strogo zabrani. 13—III, odmah sutradan, Veliko vijeće pristalo je na zaključak Maloga vijeća sa 70 glasova protiv 15 izdajući ovu naredbu: »Na slavu i čast Gospodina našega Isusa Krista, njegove Majke presvete Djevice Marije te preslavnoga mučenika sv. Vlaha, našeg pokrovitelja, da se unaprijed nijedan muškarac ili ženska, pripadali bilo kojem staležu, ne usude ni u koje doba, po danu ili po noći, jutrom ili večerom, ma bilo s kojega razloga plesati, ili kolo voditi ili pjevati (svjetovne) popijevke poviše svodova ili ispod u velikoj (stolnoj) crkvi sv. Marije u Dubrovniku pod kaznom od 25 perpera za svakoga i svaki put, što bi se protivno uradilo.« [30]

Takovih je, sigurno, zloupotreba bivalo i po drugim gradovima u Dalmaciji, a ja ću spomenuti još jedan, mnogo gori, slučaj, koji je objavio u prvome broju *»Sv. Cecilije«* (g. XXXII, 1938) isti neumorni i zaslužni glazbeni istraživalac o. Zaninović. Na otoku Čiovu u dominikanskoj crkvi sv. Križa u 15 v. štovalo se starinsko Propeće, osobito na blag-

[29] O. Antonin Zaninović, *Zakon protiv plesanja, igranja kola i pjevanja svjetovnih popijevaka u stolnoj crkvi u Dubrovniku iz g. 1425,* Sv. Cecilija, g. XXVI, (1932), str. 62.

[30] O. Antonin Zaninović, l. c., str. 62.

dan Uzašašća. Tom se prilikom skupljao silan narod s raznih strana. Poslije crkvene pobožnosti puk bi se izvan crkve zabavljao sviranjem, igranjem kola i plesanjem. U početku su zabave bile nevine, nije se znalo ni za kakov nered, ali kasnije se i to izrodilo, pa je zbog plesanja i napitosti igrača dolazilo do mnogih svađa i krvoprolića. G. 1555 u takovoj je svađi usmrćen neki Toma Grandis. I da se tu nije našao trogirski knez i kapetan Vinko Basadona, sigurno bi bio nastao i gori pokolj. Da tih nereda nestane, na molbu priora samostana i drugih redovnika, izdao je 10—V, g. 1556 spomenuti knezi kapetan Basadona posebni ukaz kojim se zabranjuje na blagdan Uzašašća plesanje, sviranje, točenje vina i druge igre odredivši teške kazne za prekršitelje naredbe. Ukaz su potvrdili 7—X g. 1558 sindici i provedituri za Dalmaciju Michael Bonus i Gaspar Ericius, a 6—VI g. 1565 i glavni morovoja Marchio Michiel. [31]

Iz ovoga se primjera može najbolje vidjeti kako su se događale, uistinu, nedostojne stvari u crkvi ili izvan nje prigodom narodnih običaja i pjevanja, pa je najposlije i sama svjetovna vlast morala, radi općega mira, izdati takove naredbe uz koje su bile skopčane i teške kazne za prekršitelje. Slično rade i danas sve državne vlasti! Zašto bi se, onda, prigovaralo Crkvi kad je radila po svojoj dužnosti i nije dopuštala, da se u bogoslužju ili u vezi s njime uvlače i takove manifestacije narodnih folklorističkih osobina koje su na smetnju svetih čina, a inače nisu ni samome narodu na diku, a iz njih su se porađali više puta i krvavi događaji?

Ako je katolička Crkva bdjela nad svetošću i uresom doma Gospodnjega, ne može joj se ni s kakvim pravom prigovoriti da je progonila narodni život i njegove običaje. Ako je u njima bilo ostataka poganskog duha i vjerovanja, Crkva je nastojala da ih od toga očisti, da ih oplemeni, da ih uzdigne na više značenje i da im dade kršćanski karakter sačuvavši, koliko je više mogla, sve tekovine narodnoga života. Poganske obrede koji nijesu bili u skladu s božanskim

[31] O. Antonin Zaninović, *Zabrana sviranja i plesanja na blagdan Uzašašća Gospodinova kod dominikanaca crkve sv. Križa na otoku Čiovu iz g. 1556,* Sv. Cecilija, g. XXXII, (1937), str. 5—6.

i naravnim zakonom i nisu se dali kristijanizirati, Crkva, dakako, nije mogla trpjeti upravo i stoga, jer su bili na štetu samome narodu. Jasno je, da je Ona morala ustati protiv poganskog mnogoženstva, klanja djece u obredima, vještica, vila, vukodlaka, čarolija, divljaštva u ratovima, krvne osvete, ropstva žena i slično. Što je u poganstvu našla dobro i plemenito, rado je prihvatila, kako Ona i danas prihvaća sve moderne tekovine koje se ne protive njezinu naučavanju. U našim nar. pjesmama, običajima, nošnjama, obredima, sačuvalo se sve do naših dana podosta elemenata iz najstarijih vremena.

Naredbe i zabrane, dakle, koje su se odnosile ponajviše na običaje, a nešto i na pjesme, nije Crkvi diktirala nikakova želja za narodnim uništenjem, niti su one proizašle iz političkih težnja za vrhovnim gospodstvom u zemaljskim stvarima, nego je sve to Ona radila iz svoga duhovnog principa: da očuva čistoću vjere kod puka i svetost u bogoslužju. Jednako je Crkva, stojeći na principu čistoće ćudoređa, radila i na tome, da javni i privatni život kršćana kao i svojih svećenika sačuva od svih nemoralnih utjecaja, dolazili oni bilo s koje strane. A kako je njih bilo također i u pjesničkim narodnim umotvorinama, razložito je bilo nastojanje Crkve i čestitih svećenika da se tim štetnim utjecajima odupru. U tome slučaju nastale su one zabrane samo protiv nemoralnih, nečistih i sramotnih ljubavnih pjesama za kojih opstojnost znamo iz spomenutih crkvenih naredaba. Nigdje se u onim zabranama ne naređuje da se ne pjevaju *uopće narodne ili svjetovne pjesme*, nego su izrijekom spomenute s a m o onakove pjesme koje su po svome slabome sadržaju bile uistinu na duhovno zlo vjernika, pa i samih svećenika.

3. — Crkva se uvijek, od svoga postanka, brinula za duhovnu obnovu svojih vjernika, a tako je radila i u XVI, XVII i XVIII vijeku. U tome nastojanju Ona se služila i služi se svim dopuštenim sredstvima, pa i knjigom i štampom. Isusovci, franjevci, dominikanci i drugi svećenici rade oko te obnove i danas, a radili su i onda, ne samo misijama, propovijedanjem, ispovijedanjem, nego oni nastoje i knjigom i štampom (molitvenici, poučne knjige, glasnici . . .) da

uzdrže kršćanski život ili podižu pali moral u narodu podavajući mu vjersko moralno i duhovno uzgojno štivo.

Ni Petretić, ni Krajčević, ni Habdelić, ni Mulih, ni Divković, ni Posilović, ni Babić, ni Šitović ni drugi svećenici i redovnici kod nas nisu u svome književnom djelovanju imali nekih »protivureformacijskih« ciljeva, kako to — osobito poslije Vodnika — ponavljaju mnogi naši literarni historici, nego su oni prvenstveno iz rodoljubne i dušobrižničke dužnosti ustali da riječju i perom sokole kreposne u dobru, bude zamrle kršćanske duše na krepostan život, neukima dadu zdravu duhovnu hranu, grešnike odvrate od raspojasanosti i pokvare, a sve vjernike učvrste u njihovoj vjeri i u dobrome i moralnome vladanju. Samo iz takovih viših pastoralnih pobuda nastojali su također da iz života svoga naroda izbace one ljubavne, nemoralne i lascivne pjesme kojih je i onda bilo veoma mnogo u puku.

Crkva ne samo kao Kristova ustanova nego i kao čuvarica civilizacije i uzgojiteljica kulture nije mogla nikako prepustiti naš narod moralnoj dekadenci i duševnoj zapuštenosti, zato je sve učinila da preko biskupa i svećenika podigne vjerski duh i moral u narodu. Promatrajući s ovoga stanovišta nastojanje Petretića, Krajačevića, Habdelića, Babića, Šitovića i drugih, *a samo je to stanovište historijski opravdano*, ne možemo im prigovoriti da su progonili narodnu pjesmu kao takovu, nego im, naprotiv, moramo priznati da su goneći sramotne i pokvarene narodne pjesme *vršili odličnu kulturnu misiju.*

Uzmimo slučaj Krajačevića. Kako je poznato, on je najprije bio vojnik, a kasnije postao je svećenik, pa zatim isusovac. G. 1621—1623 vršio je misionarsku službu u *Tkalcu* kod Križevaca. Njegove su pjesme sigurno nastale u to vrijeme. Njihova je prva svrha bila da u pjesničkoj pristupačnoj formi prikaže glavne vjerske istine. Puk je u duhovnom pogledu trebao neki posebni način katehiziranja, jer je bio mnogo zaostao u poznavnaju svojih religioznih dužnosti. Tome je, prema njemačkom uzoru, doskočio Krajačević podajući u V dijelu »*Molitvenih knjižica*« pobožne popijevke s tom namjerom, kako sam kaže, da se mladi ljudi obojega

spola nauče Boga moliti i vjerske istine poznavati. Onu istu duhovnu sadržinu koju je Krajačević kao propovjednik s propovijedaonice ljudima podavao, sad je pokušao da stavi u stihove da se preko njih nauče u kršćanskom nauku oni kojima je latinski jezik bio nepoznat. Da je on zaista htio da preko pjesama poučava, pokazuje nam on sam kad na više mjesta kaže za pojedine pjesme da njima tumači tu i tu religioznu istinu. Tako, na pr., veli u »Molitvenim knjižicama«: 1) popevka, kumsze Goszponnova Molitva tomacsi i razpreztira, str. 451, 2) popevka, kumsze naklon Angyelzki razpreztira, str. 455, 3) popevka, kumsze deszetere zapovedi Bosje preztiraju, str. 469 i slično. Pjesme su se takove pjevale u crkvi za vrijeme svetih obreda.

Osim toga Krajačević je u *»Svetim Evangelionima«* uvrstio nekoliko pjesama koje on preporučuje da se pjevaju izvan crkve u bilo kojim prigodama života. Tada je on izrekao misao da takovim pjesmama želi istjerati negdašnje poganske i sramotne pjesme. Za Marijansku pjesmu *»Zdrava zvezda morska«* (prijevod latinske *Ave maris stella)* rekao je da se pjeva na notu: *»Hranila devoyka tri szive szkokole«;* za drugu Marijansku pjesmu *»O ti Gospa odičena« (O gloriosa Domina)* dao je napjev pjesme *»Igralo kolo ssiroko«;* za treću *»Zdrava budi Marija«* napjev narodne pjesme *»Poszeal szem basulek, poszeal szem draga ljuba.«* Za pokornički psalam (50) *»Smiluj se meni Bože«* rekao je da se pjeva na notu *»Lepo mi poje cserni kosz.«* [32]

Jasno je da tu nema govora o uništenju *svih* narodnih pjesama, kako su Krajačevića krivo shvatili toliki naši literarni historici. Tako je, pače, i poznati stručnjak u izučavanju hrv. glazbene povijesti, zagrebački kanonik *Barlè* prekorio Krajačevića da je išao predaleko, »kada je htio iskorijeniti sve narodne pjesme, držeći, da su »pogane, lotrene i nečiste.« [33]Ali Krajačević nigdje nije rekao da su *sve* narodne pjesme takove! Njegova je namjera samo iskorijeniti poganske, bludne i nemoralne pjesme, kakovih je u ono vrijeme uistinu i bilo. S mojim se mišljenjem slaže i prof.

[32] Janko Barlè, *Crkvene pjesme*... op. c., str. 5—11—13.

[33] Janko Barlè, op. c., str. 13.

Fancev [34] dokazujući suviše protiv Vodnika, da ni Gabrijel Jurjević nije imao nakane da uguši narodnu poeziju kad je za pjesme u *»Listovima heroov«* dao uputu kako da se pjevaju na notu pjesme *»Ovo vmirà vete svet«* i drugih kajkavskih pjesama. Slično je upozorio dr. *M. Vanino* na Stojkovićevo krivo mišljenje da o. B. *Kašić* svojim predgovorom u knjizi »Piesni Duhovnae« uopće zabacuje svu svjetovnu poeziju. (Cfr. Le P. Barthélem, Kašić S. I., écrivain croate. Arch. hist. Soc. Iesu VI, Roma, 1937, str. 234).

Kao što je Krajačević htio preko duhovnih pjesama poučavati puk u kršćanskome nauku i tim sredstvom odvraćati od pjevanja nečistih pjesama, jednako je 100 godina poslije njega radio drugi isusovački pisac Juraj Mulih, 1694—1735). On je kao dugogodišnji misionar dolazio u bliži doticaj s narodom i vidio je veliku moralnu zapuštenost seljačkog i građanskog svijeta pa je zato nastojao da ga pouči i vjerski uzgoji. Mulih u svojoj knjizi *»Bogolyubne pjesme«* (Trnava, 1736), koje su se za vrijeme misija pjevale na Kaptolu, u Požegi i drugdje g. 1735., kaže slično kao i Krajačević: *»budu ove na mifto Svitovnih, i nekorifnih pifama«.* [35] A u djelu *»Poszel apostolszki«* (II knjiga, Zagreb, 1742) Mulih opominje učitelje djece: »Negda na mefzto pochinka, najmre pak na pochetku, i na konczu Navuka... nekaj pobosnoga zapopevati, kakti je: Hvalemo dragoga: Chafztito: Maria Mati milofzti: i druga fzpodobna, *na mefzto neprifztojneh popevkih«.* [36]

Toliko je, dakle, bilo uvriježeno pjevanje nepristojnih pjesama, da Mulih upućuje učitelje kako i školsku djecu moraju odvraćati od toga zla! Slično se tuži i Habdelić kad

[34] Dr. Franjo Fancev, *Prilozi za istoriju kajkav. poezije XVII stoljeća,* Nastavni Vjesnik, g. XXXI, (1922—23), str. 147—148.

[35] *Bogolyubne pjesme za Probuditi*... Sctampane u Trnavi, Lita 1736, str. 2. O. Josip Badalić misli da je auktor ove knjige *Mulih,* iako je tiskana anonimno. Cfr. Josip Badalić, D. I., *Juraj Mulih, Vrela i Prinosi, br. 5. g. 1935, str. 108.*

[36] *Poszel Apostolzski vu navuku kerschanszkom*... Z trudom... P. Juraja Muliha J. Stampan vu Collegiumu Zagrebechkom, Leta 1742, II knjiga, str. 811. Cfr. i Janko Barlè: *Još o Jurju Mulihu kao glazbeniku* 194—5, Sv. Cecilija, g. XXX (1936), str. 5.

piše: »Ne li odurno, ne li proti Bogu, da male devičice po puteh, po ulicah, po pijaceh, medj deklese v plese idu, prve svoje glase nečistem popevkam, pače vragom posvečuju...«[37]

Habdelić je, valjda, čuo i koji prigovor, kao da on ustaje protiv narodnih pjesama, pa se odmah i brani govoreći: »A gdo muziku ali popevke z goščenja, z štancunov, s polja etc tira? Ja ne. Pače svetujem, da i meštar i težak veselo popeva, da v goščenjeh popevke se popevaju, ali onakve, kakve su medj poštenemi i bogabojećemi ljudmi od stareh vremen, bile, pobožne, poštene i na diku Božju spravljene.« Na drugome mjestu slično kaže: »Vidiš, moj štavac, da se ni v goščenju ni nigder poštene popevke ne prepovedaju, nego se pače preporučaju, vu ko ime vsemi jeziki vnoge jesu spravljene, i našem slovenskem, i božićne i vuzmene, terjačke, nedjeljne i svetečne i druge, ktere srce i razveseliti i na radost i poželenje nebesko zažgati mogu.«[38] U ovim Habdelićevim riječima jasno je izražena njegova misao i ne treba im tumačenja!

[37] Kod dr. Branka Vodnika, *Hrvatska čitanka*, str. 247.
[38] Dr. Branko Vodnik, o. c., 246—7.

Dr fra Bone Radonić:

Pojam zakona u Duns Skotovom sustavu

RÉSUMÉ. — *La loi d' après Duns Scot (suite).* — Les arguments principaux de la thèse de Duns Scot sont les mêmes que ceux contre l' intellectuallisme exagéré. Il les base sur la distinction entre l' intellect, une puissance naturelle, et la volonté, libre de par sa nature: chez Dieu et l' homme. — D' après le système thomiste la volonté divine aurait une loi et serait prédéterminée. D' après Duns Scot elle n' a pas de loi; il lui suffit la présentation de la vérité par l' intellect; la volonté, étant sainte de par sa nature, nécessairement veut tout ce qu' elle doit vouloir d' après l' intellect. — Si la loi était dans l' intellect on ne pourrait pas comprendre la contingence des êtres créés, leur causalité serait supprimée, nous aurions les erreurs de panthéisme, optimisme et fatalisme, la liberté serait supprimée, la création deviendrait impossible, chacun de nous serait législateur à soi-même et à tous les autres. — A la place de plusieurs lois existentes nous en pourrions avoir d' autres, également bonnes, ce qui serait impossible si la loi était dans l' intellect, qui prédispose tout uniformément.

Obrazloženje Skotova mišljenja o specifičnoj biti zakona

Skot je u svojim tvrdnjama dalekovidan i pronicav. Dubokim i prostranim pogledom uočuje posljedice pojedinih tvrdnja i mišljenja na oko ne baš tako znamenitih, u koje spada i definicija zakona. Temelj, radi koga Skot stavlja bit zakona u čin volje, a ne razuma, jest narav ovih dviju moći i narav raznih zakona. Ukratko ću osvijetliti narav razuma i volje, koliko je nužno za naše pitanje.

Razum

Razum je naravna moć. Određen je po naravi i predmetu za spoznaju: nije u njegovoj vlasti spoznati ili ne spoznati.[108] Razum nema vlasti nad svojim činom, ako je pred-

[108] Metaph., l. IX qu. 15 n. 6 (VII 610—611); Op. Oxon., l. I d. 38 qu. un. n. 2 (X 603—604); d. 39 qu. un. n. 4, 14 (X 614—626); l. II d. 25 qu. un. n. 22, 23, (XIII 221—223)); d. 37 qu. 1 n. 7, 8 (XIII 357—358); Quodlib., qu. 16 n. 14, 15 (XXV 198—199); Etud. Franc., n. 202 (1924) 45 ss.

met prisutan: čin je nužno određen.[109] Razum se ne može ustegnuti od pristajanja uz očevidnu istinu. Nužno pristaje uz očevidne istine i zaključke, koji iz njih slijede, jer nema slobode.[110] Božanski je razum nužno spekulativan: i tu nema slobode. Nužno spoznaje, a ne slobodno, kao što je nužno Bog, a ne slobodno.[111] Svaka spoznaja Božanskoga uma, koja prethodi čine volje, naravna je, a ne slobodna.[112]

Volja

Volja se bitno razlikuje od razuma. Bitno je slobodna gledom na svako dobro, pa i samoga Boga, kad bi se neposredno očitovao.[113] Volja je appetitus cum ratione liber.[114] Volja je appetitus rationalis, ali i liber. Razumnost — rationalitas nije bit volje, nego sloboda — libertas. Kad bi razumnost bila bit, onda bi se sloboda porušila, jer su ta dva pojma neudruživa— ideae insociabiles, kao kružnica i četverokutnost — circulus quadratus. Razumnost je samo preduvjet, jer gdje nema razuma, ne može biti ni slobodne volje.[115]

U volji su dva svojstva različita: naravna težnja i sloboda. Volja kao i razum i sve druge moći naravnom težnjom neodoljivo se prigiba prema svome predmetu. Tu nema slobode. Ali to nije čin volje, nego, recimo, težina — pondus.[116]

Volja nad činima, koje proizvodi, uživa puno gospodarstvo i slobodu: tu je bitna razlika od razuma.[117]

Posljedice iz postavljenih načela

Božja volja nema zakona

I u Bogu je prije razum nego volja. Ako bi bit zakona bila u diktatu razuma, onda bi i Božja volja bila podložna zakonu, što Skot niječe s dvostrukoga razloga. Zakon je zapovijed starijega, a Božanska volja nema višega od sebe, jer je istovjetna s Božjom biti; stoga ne može imati zakona nad sobom, jer niko ne može samom sebi biti zakonodavac i podložnik.[118] Drugi je razlog u svetosti Božanske volje.

Svetost Božanske volje

Božja je volja bitno sveta, jer je neizmjerna. Ne treba joj nikakova krepost, da je uređuje. Ona je vrhovno pravilo i izvor svake svetosti.[119] Znanje Božanskoga razuma za Božju volju nije diktat — zapovijed. Volji, koja može zabluditi, nužan je diktat razuma; dok neograničena volja ne može zabluditi, pa joj ne služi vodič, koji bi je okrenuo na pravi put. Dovoljno je, da joj razum pokaže, što je u sebi dobro i razložito, i ona to odmah slijedi radi svoje bitne svetosti. Ne traži *notitiam directivam ili determinativan rectitudinis*, nego samo *ostensivam*.[120]

Skot je nad sve teologe duboko osvijetlio metafizičku svetost Božje volje. Božanski razum naravnom nuždom poznaje Božju bit, biti stvari, sve istine spekulativne i praktične, koje se u njima sadržavaju. Tu Božja volja ništa ne može izmijeniti, jer biva *motione naturali* prije svakoga čina

---

[109] Metaph., l. IX S. 1 c. 5 n. 22 (VI 328—329).

[110] Op. Oxon., l. I d. 3 qu. 4 n. 18 (IX 187—188); d. II qu. 2 n. 11 (XII 355—356); l. IV d. 43 qu. 2 n. 10 (XX 40); Rep. Paris., l. II d. 1 qu. 7 n. 20 (XXII 567).

[111] Op. Oxon., l. I d. 38 qu. un. n. 4 (X 604—605); Quodlib., qu. 8 n. 16 (XXV 353). Vacant je u zabludi kad tvrdi: »Skot, dakle, ne uči kao sv. Toma, da Bog jest, jer mora da bude prema spoznaji, koju ima o Sebi, nego tvrdi, da Bog »mora opstojati, jer hoće da opstoji.« Compte... 642.

[112] Op. Oxon., l. I d. 39 qu. un. n. 7—24 (X 615—640).

[113] Quodlib., qu. 16 n. 4 (XXVI 184—185); Op. Oxon., l. I d. 1 qu. 4 n. 19 (VIII 373—374); l. II d. 23 qu. un. n. 8 (XIII 164); IV d. 49 qu. 10 n. 5 (XXI 331).

[114] Op. Oxon., l. III d. 17 qu. un. n. 2 (XIV 653).

[115] Op. Oxon., l. II d. 6 qu. 2 un. 8 (XII 354); ib. d. 25 qu. un. n: 16 (XIII 210); vidi Dr. B. Radonić: Sinteza Skotove filozofije, 213—221 u Acta primi congressus Zagrebiae 1935, Sibenici 1937; Minges, Doctrina..., I 226—351.

[116] Op. Oxon., l. III d. 17 qu. un. n. 5 (XIV 655); IV d. 49 qu. 10 n. 2 (XXI 318).

[117] Op. Oxon., l. I d. 1 qu. 4 n. 2, 16 (VIII 353, 372).

[118] Op. Oxon., l. IV d. 15 qu. 2 n. 6 (XVIII 265); Rep. Paris., ib. qu. 4 n. 9 (XXIV 234).

[119] Op. Oxon., l. IV d. 46 qu. 4 n. 3 (XX 453—454).

[120] Op. Oxon., l. I Prolog., qu. 4 n. 34, 35, 36, (VIII 269—271); d. 38 qu. un. n. 5 (X 605).

volje. I kad Bog ne bi imao volju, ipak bi Njegov razum poznavao sve ove istine.[121] I ove praktične istine, koje Božanski um poznaje prije svakoga čina Božje volje, za nju nisu u strogom smislu praktične, jer je ne određuju, nego samo pokazuju put koji ona sama od sebe slijedi. Takove istine prinisu formalno zakon, nego kada ih tek Božanska volja prihvati i nametne stvorovima. Boga treba ljubiti: strogo govoreći nije ni praktična istina ni zakon za Božansku volju, nego jedino za stvorenja, kojima Božanska volja nameće ovu istinu.

Nenužnost — contingentia ograničenih bića

Nenužnost— contingentia stvorenih bića moramo tražiti ili u Božjem razumu ili u volji. U razumu ne može biti razlog nenužnosti, jer on naravnom nuždom sve preodređuje. Dakle, nenužnost nalazi izvor u Božanskoj volji, inače bi bilo sve nužno odvijeka.[122] Ako je razum zakon, onda nužno određuje Božansku volju, te je nemoguće obrazloženje nenužnosti — kontingentnosti ograničenih bića. Spoznaja Božanskoga razuma prema Božjoj volji ne uključuje nikakovo diktativno znanje gledom na stvari, koje će Bog stvoriti. Ona je, koliko prethodi čin volje, naravna, te bi nužno predodredila Božju volju, da proizvede stvari. Nema razloga, da jedne proizvede, a druge ne; stoga bi Bog nužno proizveo sva moguća bića. Time se ruši kontingentnost ograničenih bića i upada u zabludu panteizma.[123]

Lijepo veli Skot: »Ideje... ne uključuju u sebi diktativnu spoznaju o djelovanju ili nedjelovanju, premda predočuju.[124]

---

[121] Op. Oxon., l. I d. 39 qu. un. n. 1—23 (X 613—640); ib. Prolog., qu. 4 n. 34, 35 (VIII 269—271); Quodlib., qu. 14 n. 15 s. (XXVI 53 s.).

[122] Op. Oxon., l. I d. 8 qu. 5 n. 23 (IX 762—763); d. 38 qu. un. n. 4 (X 604—605); l. II d. 1 qu. 2 n. 1—9 (XI 48—65); d. 25 qu. un. n. 22 (XIII 221—222); l. I d. 10 qu. 3 n. 4 (XXII 183—184); Quodlib., qu. 16 n. 18 (XXVI 180, 193—194).

[123] Op. Oxon., l. I d. 38 qu. un. n. 2 (X 604).

[124] Objecta secundaria cognita secundum quae fiunt aliqua extra.., *non tamen ipsa includunt aliquam notitiam dictativam* de operando vel de non operando, licet ipsa repraesentent operabilia; sed cognitio operabilis non est scientia pratica, nisi virtualiter includat principium vel conclusionem practicam; *sic non est de ideis in intelectu divino.*« (Op. Oxon., l. I d. 38 qu. un. n. 5 (X 605); IV d. 46 qu. 1 n. 10 (XX 426—427).

Stoga Skot tvrdi proti sv. Tomi, da su sve ideje u Bogu spekulativne obzirom na stvaranje bića; a postaju praktične jedino uslijed čina Božje volje, koja je odlučila nekim bićima dati opstojnost.[125]

Uzročnost — causalitas drugotnih uzroka

Ako bi volja Božja bila preodređena u svome djelovanju od razuma, onda bi otpala svaka uzročnost drugotnih uzroka: sam bi Bog nužno djelovao. Proizveo bi sve što se dade proizvesti; i djela drugotnih uzroka, i to nužno. Dakle drugotni uzroci ne bi imali što da djeluju. To dovodi do zablude okazionalizma.[126]

Zablude panteizma, optimizma, fatalizma

Dalje iz pretjerano intelektualističkoga shvaćanja zakona slijede zablude panteizma, optimizma i fatalizma. Ako Bog mora, kako smo vidjeli, sve nužno proizvesti, što se dade proizvesti, s istoga razloga u svakoj vrsti mora da proizvede što je najsavršenije. Nema razloga, da najsavršeniji nužni uzrok ne djeluje najsavršenije. A najsavršenije može biti samo jedno biće ili su barem sva bića sastavni djelovi toga bića. Stoga sva bića bit će jedno jedino biće. Zabluda panteizma!![127]

Ako razum preodređuje naravnom nuždom volju, onda je preodređuje za ono što je najbolje, jer svaka naravna

---

[125] Op. Oxon., l. I d. 39 qu. un. n. 7 (X 615—616); Rep. Paris., l. I d: 36 qu. 4 n. 6 ss. (XXII 448 ss.).

[126] Si Prima Causa necessario causat, causat quodquod potest causare; potest autem causare ex se omne causabile, ut probabo; ergo causat omne causabile, ergo nulla causa secunda aliquid causat. (Ib., l. I d. 10 qu. un. n. 9 (IX 806); Op. Oxon., d. 8 qu. 5 n. 20 (IX 756—757).

[127] Sicut causabit omnia causabilia, propter hoc quod causat omnia quae potest causare, ita etiam in quacumque causatione causabit quantum potest causare, et ita perfectissimum, et ita omnia illa erunt illud unum causatum, *et tunc omnia erunt unum.* Op. Oxon., l. I d. 8 qu. 5 n. 20 (IX 756—757).

moć djeluje sa svom energijom, ako nema zapreka. U Božjem razumu i volji nema zapreke. Stoga bi ovaj svijet bio najsavršeniji, ako je razum nužno predodredio volju. Radi toga je i Leibnitz učio optimizam, jer je bio pristaša psihološkog determinizma. Nemoguće je više zrnce pijeska ili listak travke, jedna misao ili želja čovjekova. Sve je to predodređeno. Isto vrijedi za vrhunaravni red. Sve je moralo ovako biti, kako jest, niti je Božja volja kao sveta išta u tome mogla izmijeniti: tako je diktirano od Božjeg razuma. Kreposti i grijesi, blaženi i osuđenici — sve je tako moralo biti! Dakle, kruti fatalizam! Ovo se protivi i Božjoj mudrosti, i ljudskom zdravom razumu, naučavanju filozofa i teologa, posebno sv. Tome. Načela, koja vode do ovakovih zabluda, ne mogu biti ispravna.

Nemogućnost stvaranja

Pretjerani intelektualizam ne može obrazložiti ni vječno ni vremeno stvaranje. Stvaranje je uopće nemoguće. Nema razloga, da razum naravnom nuždom postavlja stvaranje radije u jedno vrijeme negoli u drugo; ili u vječnost ili u vrijeme: razumu je to sve jedno.[128] Mogli bi odgovoriti intelektualisti, da to volja slobodno bira; ali tim bi bila porušena čitava zgrada intelektualizma, koja počiva na diktatima razuma.

Dekalog

Zapovijedi dekaloga, pa i najveća: *čovjek mora ljubiti Boga*, nisu ni praktične istine, a kamo li zakoni prije čina Božanske volje. Kad bi te zapovijedi bile praktične ili zakoni, Božanska bi im se volja morala prilagoditi ili, inače, ne bi bila bitno sveta. Iz podvrgavanja Božanske volje diktatima razuma slijedilo bi, da je Bog morao stvoriti sva razumna bića. Da se uzmognu vršiti spomenute zapovijedi, treba da opstoje razumna bića; a da ista opstoje, treba ih stvoriti. Bog bi bio zavisan od ograničenih bića, što se pro-

[128] Op. Oxon., l. I d. 39 qu. un. n. 7 (X 615—616).

tivi Njegovoj neizmjernoj savršenosti. Radi toga su zapovijedi Dekaloga za Božansku volju spekulativne istine.[129]

Zakonodavac sebi i drugima

Izdavati zakone može samo vrhovna vlast savršene zajednice. U tomu se svi slažu. Ali pristaše »klasične definicije« teško mogu opravdati ovaj zahtjev pravničke znanosti. Ako je zakon djelo razuma, a svaki zdravi razum nužno je odraz i glasnik Božanskog razuma: dosljedno je, da bi svak bio sam sebi zakonodavac, a to se protivi pojmu zakona i uvodi najgrublji individualizam. Dalje, svak se mora podložiti diktatima Božanskoga razuma, kad mu se objave. Objavljuju se preko naravnoga razuma kao zapovijedi naravnoga zakona. Isto vrijedi i za pozitivne zakone. Moglo bi se dogoditi, da razum podložnika i djece bistrije i vjernije prikaže diktate Božanskoga razuma. Dosljedno bi oni bili zakonodavci i vođe vladarima i roditeljima: to je preokret naravnoga reda. Intelektualisti Sokrat i Platon učili su, da mudracima pripada vlast i zakonodavstvo. Ovakovo poimanje remeti društveni red, uvodi bezvlađe i poništava društvo. Nema kriterija, da rasudimo, čiji je razum vjeran odraz diktata Božanskoga razuma, i dosljedno niko ne bi bio dužan da sluša drugoga. Nastala bi zbrka kao kod protestanata iz pojedinačkoga tumačenja Biblije.

U Skotovu mišljenju nema ovih slabih posljedica. Po naravi se ljudi rađaju jednaki. Nema prava jedan drugome zapovijedati niti zakone nametati. Božanska je volja prvotni izvor vlasti i najviše pravilo zakona. Ona je slobodna, i slobodno, ne nužno kao razum prenosi vlast na pojedince i daje im moć stvaranja zakona.

Rušenje slobodne volje

Skot dijeli tvorne uzroke u naravne — principia naturalia i slobodne — libera, a ne u nužne i nenužne — necessaria — contingentia, kako je kod sv. Tome. Naravni uzrok može i nenužno djelovati, jer može biti zapriječen u

[129] Op. Oxon., l. III d. 37 qu. un. n. 4 (XV 786). — Vidi Minges, Gottesbegriff, l. c. 104—106.

djelovanju; dok i slobodni može i nužno djelovati. Ovi pojmovi nisu neudruživi — insociabiles.[130]

U redu djelovanja prvi je izvor naravan. Božanska bit naravno — naturaliter pokreće Božanski razum. Sve što je u Bogu prije djelovanja volje, naravno je. Božanska bit i razum ne određuju u spoznaji Božje biti ljudski razum, nego ga u tome određuje Božja volja, koja se slobodno objavljuje. Izuzimlje se ona spoznaja, do koje čovjek dolazi preko stvorova.[131]

Kad bi razum — potentia naturalis preodredio Božansku volju, onda bi ona izgubila slobodno htijenje i bila bi naravna moć: sve bi se događalo naravno i nužno.[132] U ljudskoj volji ne može se obrazložiti nenužnost djelovanja, ako Prvi Uzrok ne djeluje slobodno. Prvi Uzrok djeluje razumom i voljom. U razumu nema slobode, kontingentnosti: tu je sve naravno određeno. Izvor naše slobode nalazi se u slobodi volje Prvoga Uzroka. Božanska volja pravilo je našega djelovanja i našega ćudoređa.[133]

Sv. je Toma dosljedan u provađanju strogoga intelektualizma, stoga niječe slobodu u blaženom viđenju; dok je Skot svagdje brani.

Nemogućnost zakona

Svaka naravna moć određena je u svojoj biti na jedan učinak, i drugu moć određuje na jedno djelovanje: tu nema slobode i nenužnosti. U tom slučaju bilo bi sve preodređeno. Ako je naravna moć neodređena, onda ne može odrediti u djelovanju niti sebe niti drugoga. Dosljedno ne može ništa određena zapovjediti volji, i prema tome je zakon nemoguć.[134]

---

[130] Quodlib., qu. 16 n. 8, 9, 15, 18 (XXVI 193—195, 198—201).

[131] Quodlib., qu. 14 n. 14—17 (XXVI 52—63).

[132] Quodlib., qu. 16 n. 1, 8, 15, 16 (XXVI 180—181, 193—194, 198—199).

[133] Op. Oxon., l. I d. 39 qu. un. n. 14 (X 626).

[134] »... Omnis causa naturalis activa est determinata ad unum effectum; vel, si causa naturalis est indeterminata, non potest seipsam nec aliam determinare... Intellectus non potest determinare voluntatem indifferenter ad alterum contradictoriorum... Op. Oxon., l. II d. 25 qu. un. n. 22 (XIII 222).

Mnogi zakoni, kako ćemo vidjeti, nisu potpuno nužni, te se mogu zamijeniti s drugima isto tako dobrim i valjanim: takovi zakoni ne mogu nikako imati zakonsku narav od razuma.

RAZNI ZAKONI

Promotrimo razne vrste zakona, pa ćemo vidjeti, da je tomistička definicija neodrživa.

Naravni zakon

O vječnom zakonu nije potrebno govoriti, jer je iz rečenoga očito, što Skot misli o njemu. Suviše, što tvrdi o naravnom zakonu, treba primijeniti i vječnomu. Naravni se zakon može promatrati u strogom i širokom smislu. Naravni zakon u strogom smislu ovako označuje: »Neke zapovijedi mogu pripadati na dva načina naravnom zakonu. Na jedan način kao prva praktična načela, očevidna po samim terminima, ili zaključci, koji nužno slijede iz istih. O ovima se kaže, da u najstrožijem smislu pripadaju naravnom zakonu.«[135]

Praktična prvotna načela potpuno su stalna, nepromjenljiva, vrijede za sva stvorenja i sva vremena. I ta načela dobivaju specifičnu narav zakona od Božje volje, a inače su praktične istine za stvorove, a spekulativne za Božju volju.[136] Strogom naravnom zakonu pripadaju prve dvije i osma zapovijed Dekaloga.[137] Treća zapovijed, ukoliko naređuje štovanje Boga, pripada strogo naravnom zakonu; a određenje vremen pozitivna je zapovijed.[138]

Drugotni naravni zakon ovako označuje: »Na drugi način kaže se, da neke zapovijedi pripadaju naravnom zakonu, jer su veoma prekladne tomu zakonu, premda nužno ne slijede iz praktičnih načela, koja su očevidna po sebi,

---

[135] Op. Oxon., l. III d. 37 qu. un. n. 5 (XV 825).

[136] Op. Oxon., l. III d. 37 qu. un. n. 4, 5 (XV 786, 825—826); l. IV d. 17 qu. un. n. 3 (XVIII 504—505); d. 26 qu. un. n. 9 (XIX 160); d. 33 qu. 1 n. 7 (XIX 364).

[137] Op. Oxon., l. III d. 37 qu. un. n. 6 (XV 826); ibid., d. 39 qu. un. n. 2, 4 (XV 984—985, 1004—1005).

[138] Op. Oxon., ib. n. 7 (XV 826).

i svakomu razumu nužno očevidna koji shvaća njihove termine. U ovome smislu sve zapovijedi Druge Ploče pripadaju naravnom zakonu, jer njihova istinitost veoma se slaže sa prvotnim praktičnim načelima.« [139]

Od prvotnih načela naravnoga zakona Bog ne može otstupiti, dok od drugotnih može u nekim slučajevima radi razloga samoj Božjoj mudrosti poznatih. [140] Razlog je tomu, što ova drugotna načela ne slijede nužno iz Božje biti, naravi čovjeka i ostalih stvorova, niti su bezuvjetno nužna za postignuće naše konačne svrhe. Redovito su potrebna za održanje nužnog ćudorednog reda i za uredno teženje konačnoj svrsi, ali ne u svakom redu i slučaju. [141] Bog je svojom vrhovnom voljom dao usavršenje nepotpunom naravnom zakonu. Tako je naredio jedinstvo i nerazrješivost ženidbe, što po naravnom strogom zakonu nije očevidno. [142]

Čitamo na mnogo mjesta u St. Zavjetu, kako je Bog otpustio od drugotnih zapovijedi naravnoga zakona. Zapovjedio je Izraelcima, da opljačkaju Egipćane, poubijaju Kananejce i zauzmu njihovu zemlju; dopustio je Patrijarsima višeženstvo, u stalnim okolnostima razvod braka. [143] Sv. Toma i tomisti zaobilaznim putem tumače ove primjere: Bog je promijenio tvar ugovora, predmete i prilike. Skot ne pripušta ovo tumačenje, jer ne rješava pitanje, nego ga zaobilazi. [144] Pitanje je, zašto Bog u nekim zapovijedima može promijeniti materiju, a u drugim ne može? Skot na to odgovara: Drugotne zapovijedi nisu u nužnoj vezi naravi stvari i nužnim postignućem posljednje svrhe. Stoga Bog može u drugom redu, n. pr. istočne pravednosti, drukčije urediti pravo posjedovanja, jedinstvo i nerazrješivost ženidbe i mnoge druge zapovijedi.

Pozitivni Božji zakon

Puno je Sv. Pismo raznih Božjih zakona. Svi su nenužni. Stoga ne dolazi njihova specifična narav od Božjeg

[139] Op. Oxoi., ib. n. 8 (XV 826—827).
[140] Op. Oxon., ib. n. 3, 5, 6, 7 (XV 785—786, 835—836).
[141] Op. Oxon., l. IV d. 33 qu. 1 n. 7 (XIX 364).
[142] Op. Oxon., l. IV d. 26 qu. un. n. 9 (XIX 160—161).
[143] Op. Oxon., l. IV d. 33 qu. 3 n. 4 (XIX 386); ib. qu. 1 n. 4 (362—363).
[144] Op. Oxon., l. III d. 37 qu. in. n. 3 (XV 785—786).

razuma, nego volje. Mjesto naroda Izraelskoga Bog je mogao izabrati drugi narod, da bude nosilac prave vjere i štovanja pravoga Boga. Mjesto zakona danih narodu Izraelskomu, mogao je odrediti druge, i to jednako mudre. Nije nužno iz same naravi stvari, da su baš određene one žrtve, molitve, obredi, postupci u upravljanju i suđenju naroda: moglo je biti i drukčije. Sve je to konačni plod Božje volje, a ne razuma. Istina, u svemu otsijeva Božanska mudrost, koja je u svemu svijetlila Božanskoj volji.

Posljednji zakon vazda je bivao savršeniji, jer Bog, koji razumno postupa, polazi od nesavršena k savršenu; a zakon savršeniji zahtijeva savršenija pomagala za vlastito opsluženje.« [145]

U Novome Zavjetu ukinuti su svi zakoni St. Zavjeta osim Dekaloga. Izdati su novi zakoni, mnogo prikladniji ljudskoj naravi i Božjem nacrtu o konačnoj čovječjoj svrsi. Samo je sedam Sakramenata, jedna Žrtva, kratka molitva. Zašto baš ove uredbe i u ovom broju? Istina, ima tome razloga prikladnosti i zgodnosti, ali nikakove nužde. To su, ipak, zakoni o štovanju Boga i spasavanju duša! Dakle, i ovi su plod Božje volje.

Crkveni zakoni

Crkva je davala i danas daje različite zakone. Jedne ukida, a druge postavlja: prema vremenima, udrugama i pojedincima. Ko će reći, da Crkva nije mogla ili da ne može postaviti i druge zakone mjesto sadašnjih, u većem ili manjem broju? Ko će ustvrditi, da su baš određeni zakoni u raznim razdobljima jedino mogući i ispravni? Niko pametan! A, ipak, tako bi moralo biti, kad bi zakoni dobivali svoju specifičnu narav od razuma.

[145] Op. Oxon., l. IV d. 1 qu. 3 n. 8 (XVI 135—136).

KULTURNI POGLEDI

Odgovor Nove Revije na odgovor Hrišćanske Misli Novoj Reviji. —

Dr. B. Vucić osvrnuo se je u N. R. XVII (1938) br. 6 str. 467—468 na žučljivo i neispravno pisanje Hrišćanske Misli, IV (1938) br. 9—10 str. 89—90 o Kat. Crkvi, katoličtvu i Sv. O. Papi, koga bezočno i neukusno nazivlje *»crni cesar u Rimu«*. Osvrt je bio u granicama pristojnosti, mirljivosti i objektivnosti. Baš ova lijepa svojstva odgovora tako su uzbješnjela pisca H. M., da je u nekom bolesnom patosu zagrmio i šiba gromovnim strijelama, da se ne trese samo Olimp nego čitava Kugla zemaljska. (H. M., V (1939) br. 2 str. 30—32). To ti je pravi električni kondenzator, u kojem su se nakupila sva kriva mišljenja Bizantinaca o katoličtvu, vas jal, mržnja i nepovjerljivost, te na svaki i najmanji dodir sijeva i puca. Služi se baš Luterovim riječnikom u blaćenju Papinstva, katoličtva i katolika.

Metodološki principi katoličtva, veli on, vazda je vladao u povijesti: *»uništiti ili izmisliti«*. Uništi što otkriva laž, izmisli, što je potkrepljuje. Za Poljsku poistovjetuje poljski nacionalizam i katoličtvo; a na drugom mjestu veli, da je Kat. Crkva sveopća, te se ne može stopiti s narodnim duhom i pojedinim državama, stoga je u svađernom ratu sa svim državama, a služi se, tobože, s političkim katoličtvom. (Nav. mj. 31—32). Siromah, ne uviđa, da mu je strast digla logiku i da brka pojmove! Poistovjetuje komunizam i katoličtvo u borbi proti pravoslavlja, te tvrdi, da je katoličtvo krivo svim bezbožnim i nastranim pokretima u Evropi. Nije poštedio ni sv. Petra! Modernističkim nožem razdijelio ga je u Petra apostola i Simuna Zilota. Papa bi bio nasljednik Simuna Zilota i njegova duha, a ne Petra apostola. A ko bi bio nasljednik Petra apostola? — Pravoslavci ne, jer ne priznaju njegova prvenstva, a Papa nije po dokazivanju velikoga bogoslovca pravoslavlja: dakle, niko! Siromah Petar, mjesto da bude prvi, kako Evanđelje očito svjedoči, postao zadnji! Sličnih neukusnosti ima napretek u spomenutom člančiću, kojemu bismo učinili veliku čast, kad bismo se na nj potanje osvrtali: dosta ga je pročitati, i odmah se otkriva neobjektivnost, mržnja i zaslijepljenost! Glavno je u članku, što pisac svaljuje krivnju otimanja i rušenja pravoslavnih crkava u Poljskoj na Kat. Crkvu i na katoličtvo kao takovo. To stanje treba ukratko razbistriti radi dobronamjerne javnosti, bilo katoličke, bilo pravoslavne.

Da je bilo neugodnih događaja u Poljskoj u g. 1938 sa strane katolika Poljaka na štetu pravoslavnih crkava i kapela, sigurno je. (Vidi Osserv. Romano, an. 79—1939 br. 64 str. 2). U kojem se je to opsegu dogodilo, neću iznositi, jer to nije glavno u našem pitanju, nego je glavno, da li pravoslavci imaju pravo tužiti se na preuzimanje »pravoslavnih crkava i kapela« sa strane poljskih katolika (Vidi Marković-Perković: Slaveni i Papc, II 155—156, Zagreb 1904). Prije svega treba dobro zapamtiti, da u spomenute neugodne događaje ne ulazi Sv. O. Papa, ni Kat. Crkva, ni katolici kao katolici, jer je Kat. Crkva u tom pitanju uzela blagi evandeoski stav. U čemu je i kolika je, dakle, krivnja Poljaka kao naroda?

Konkordat između Sv. Stolice i Poljske Republike g. 1925. — Poslije uništenja i samostalnosti Poljske države i pripadnosti njezina najvećega dijela Rusiji, Ruskim autokratima bila je zavjetna misao, da na sve načine, pa i ognjem i mačem, istrijebe katoličtvo iz Rusije, posebno sjedinjene s Kat. Crkvom. Oduzimali su im crkve, samostane i zemlje i predavali pravoslavcima; rušili i palili poput Vandala, ubijali svećenike i narod tjerali u Kavkaz i Sibiriju, na silu krštavali i tjerali u pravoslavlje. Kada je Poljska zadobila samostalnost, učinjen je konkordat 1925 između Sv. Stolice i Poljske Republike, te konačno uređeno pitanje međusobnih odnošaja g. 1938 i 1939. (Osserv. Romano, nav. mj.). U § 3 čl. 24 Konkordata ovako je stvar uređena: Poljska Republika obvezuje se, da će štititi pravo Kat. Crkve na crkve, kapele, samostane i zemlje koje zakonito posjeduje. One pak crkve, kapele, samostane i zemlje, koje su ruski vlastodršci nepravedno oteli katolicima, te zadržali kao državnu imovinu, a prešli su uspostavom Poljske Republike u njezino vlasništvo ili ih je podijelila bivšim časnicima, imaju se povratiti svome vlasniku — Kat. Crkvi.

Crkve, kapele, samostane, posjede, koje je ruska vlast nepravedno predala pravoslavnima, iako Kat. Crkva ima i na njih pravo, jer svetogrdna lupeština ne može nikada stvoriti pravo vlasništvo, radi ljubavi i mira ostavlja u posjedu pravoslavnih. Crkvena imanja, koja su došla za carske Rusije u posjed bilo pravoslavaca, bilo katolika pripušta dosadašnjim gospodarima. (Osserv. Rom., nav. mj.). Ovako stvar stoji obzirom na nedavne neugodne događaje u Poljskoj. Kat. Crkva ne samo da nije uckala na otimanje crkava, nego je to svečanim ugovorom otklonila. Ako su Poljaci učinili što protiv ugovora s Kat. Crkvom, što ga Crkva ulazi u to? Zar će podignuti Križ. vojnu protiv Poljaka? Dakle, pisac je pucao u zrak ili se je borio poput Don Quijota protiv vjetrenjača!

Katarina II (1762—1796) i katolici u Poljskoj i Rusiji. — Što su katolici kroz vjekove pretrpjeli u Rusiji od ruskih samodržaca, tih blagih pravoslavnih ovčica, ne da se ni zamisliti, a na sami spomen koža ti se ježi, i u čudu se pitaš, da li su ti ljudi kršćani, ili uopće ljudi, ili radije podmukle krvoločne zvijeri! Kao posebni krvopije katolika bili su Ivan Grozni, Petar Veliki, Katarina II i Nikola I. O Katarini i Nikoli iznijet ću nekoliko povijesnih podataka.

Katarina II, sjeverna Semiramida, volterijanka, bezboška, farizejka, slavohlepna i pustopašna žena, smrtno je mrzila katoličtvo i svim ga je silama nastojala iskorijeniti. U početku svoga vladanja, u bizantijsko-farizejskom duhu, ukazom od 22—VII—1763, dade prividno slobodu svim vjeroispovjestima, pa i katolicima. Ali ukazom od 22—II—1769 dopusti za čitavu Rusiju samo 9 kat. svećenika, koji su se morali zakleti u crkvi pred vladinim zastupnikom, i nisu smjeli nikoga prevesti iz drugih kršćanskih vjera

u katoličku. Za *Humanski pokolj* od g. 1768, koji je stao katolike do 200.000 žrtava, nosi odgovornost Katarina. (Marković-Perković, nav. mj. 157—161). U krvavom progonstvu (1771—1773) otela je Katarina katolicima 1200 crkava i predala ih raskolnicima. Za vrijeme prazne stolice (1780—1783), koju ruska vlada nije dala popuniti, biskupija Polocka izgubila je 800 crkava i preko 100.000 vjernika (Marković-Perković, nav. mj. 161—170). Dalje otimlje katolicima biskupije Polock, Minsk, Luck i Mohilov, te ih predaje raskolničkim biskupijama. Jednim ukazom naredi, da se povrate u pravoslavlje svi katolici, koji su se svojevoljno sjedinili s Kat. Crkvom poslije 1595. Drugim ukazom odredi, da se pobroje sve krstionice utemeljene od nesjedinjenih, koje su poslije 1595 prešle u ruke katolika, te se predadu zajedno s crkvama i župama pravoslavcima. Trećim ukazom smanjuje polovicu kat. župa, te je svijet ostao bez pastira, a oni se prebijali od nemila do nedraga, da izbiju koricu kruha. Napokon poslije treće diobe Poljske ukinu sve Rutenske biskupije osim Polocke. Jedan dio crkvenog imanja pridrža za se, a drugi razdijeli generalima i časnicima, koji su se istakli u proganjanju katolika. (Marković-Perk., nav. mj. 176—177).

Na razvalinama Rutinske Kat. Crkve osnovala je četiri ruske eparhije: Podolja, Volinja, Litve i Bijele Rusije. Povjesnici dokumentirano tvrde, da je sama Katarina prisilila 8 milij. katolika, deset tisuća župa i 150 samostana, da prijedu iz Katoličke u Rusku crkvu. I da je prije vremena nije zatekla smrt, zar bi ova bezbožna fanatkinja potpuno uništila katoličtvo u Rusiji! (Marković-Per., nav. mj. 177—178).

Nikola I (1825—1855) i katolici u Rusiji i Poljskoj. — Nikola I u mržnji na katolike potpuno je slijedio svoju babu Katarinu; pače ju je nadmašio. Sredstva su mu bila *»lukavstvo, licemjerstvo, nasilje«* (Marković-Perk., nav. mj. 209). Najprije je zajamčio katolicima slobodno ispovijedanje svoje vjere. Ali, malo poslije nego je stupio na prijestolje, ukazom od 9—II—1826 zabrani poljskim i rutenskim trgovcima prodavati nabožne rutenske knjige i druge, koje su tiskane od sjedinjenih u njihovim tiskarama. 22—IV—1828 preustroji Sjedinjenu crkvu, ukine biskupije u Vilnu i Lucku, Bazilijance oslobodi podložnosti vlastitim starješinama, stavi ih pod vlast biskupa, a ove pod vlast crkvenoga kolegija u Petrogradu, koji je zavisio od cara. Ukazom od 27—X—1828 ukinu 52 bazilijanska samostana od 57, što još postojahu. (M.-P., nav. mj. 210—211).

Istim drakonskim mjerama udarao je katolike latinskoga obreda. G. 1828 naredi, da niko ne smije stupiti u samostan bez ovlaštenja ministra bogoštovlja, koje se je teško davalo. Jednim ukazom odredi, da niko ne smije stupiti u sjemenište, ako ne dokaže, da je plemićkoga roda, te nije svršio sveučilište u Rusiji, navršio 25 godina, našao zamjenu u vojsci, isplatio 6000 lira u blagajnu svoje pokrajine, a u korist raskolnoga svećenstva. Ukazom 1829 ukinu novicijate redovničkih zadruga i odredi broj pitomaca. Iste godine zabrani kat. svećenicima primati obraćenike, ispovijedati strance i promjenjivati mjesto bez dopusta vlade. Pomoću izdajice Josipa Siemaszko, kanonika u Lucku, zasnova g. 1827 paklenu osnovu, kako bi zaustavio sjedinjenje i sjedinjene opet povratio u Rusku crkvu. (M.-P., nav. mj., 211—216). G. 1831 zabranjuje biskupima i vjernicima općiti sa Sv. Stolicom. Ukazom 16—II—1832 ukida dostojanstvo provincijalstva kod Bazilijanaca. Malo zatim zatvori im novicijat; a 16—VII ukinu čitavi red; a od imanja nešto pridrža kruni, a ostalo razdijeli u korist Ruske crkve. 5—V—1854 carskom naredbom ukinu glasoviti Bazilijanski samostan Porzajovski, svetište Rutena, i pretvori ga u akatoličku biskupiju. (M.-P., nav. mj. 216—219).

G. 1833 obnovi ukaz Katarine II od 1789, koji je proglasivao državnim izdajicom svakoga, koji priječi širenje pravoslavlja. Oboružani ovim ukazom oblićali su poput pandura raskolnički popovi sela i varoši, silili katolike na otpad od vjere, a ko bi se usprotivio, bio je proglašen buntovnikom i zatvoren. Radi ovoga progonstva u same dvije biskupije od 369 župa izgubljeno je preko polovicu. Ministar Bludov svjedoči, da su u same tri godine (1834—1837) u Bijeloj Rusiji u 317 crkava postavljeni ikonostasi, a 500 u Litvanskoj eparhiji. (M.-P., nav. mj. 219—222). 1832 od 300 samostana u nadbiskupiji Mohilevskoj ukinu ih 200. Veći dio bude prodan na dražbi, a drugi predani raskolnicima, osobto svetišta, kao na pr. glasoviti samostan Počojovski, ures Katoličke Crkve u Poljskoj. Svota od prodanih samostana iznosila je četiri milij. rubalja i određena za uzdržavanje samostana, crkava i župa otetih katolicima i predanih raskolnicima. G. 1836 izdao je zakon o ženidbenim stvarima, koji je rušio načela kat. vjere. (M.-P., nav. mj. 224—229).

Nekoliko podataka za Aleksandra II (1855—1881). — Osim svjetovnih osoba g. 1863 u poljskim pokrajinama strijeljano je 11 kat. svećenika, redovito župnika, a mnogi su drugi izagnani u Sibiriju. Od g. 1864—1867 u gubernijama Vlne i Grodna ukinuto je 14 samostana, 55 župskih crkava, 23 filijalne crkve i 48 bogomolja: usve 140. (Vidi popis i godinu ukinuća u Lescoeur; L' Eglise catholique en Pologne sous le gouvernement russe (1772—1875) II 577—584, Paris 1876).

Lescoeur je donio autentičnu statistiku župskih crkava, filijala, dekanata, sjemeništa i drugih crkvenih ustanova prije Poljskoga ustanka 1863 i poslije njega do g. 1873, iz koje očito izbija, koliko je Kat. Crkva pretrpjela u Rusiji i koliko joj je nepravda naneseno (vidi nav. mj. 585—599).

Kakav je bio Aleksandar II i uopće autokrati, kakove su ih namjere vodile, osvijetlit će slijedeći događaj. G. 1842 u Vitepskoj guberniji selo Dziernovize na silu je prevedeno u pravoslavlje. (M.-P., nav. mj. 231—232). Više puta seljaci toga sela zatražiše od cara, da im dopusti graditi crkve i slobodno ispovijedati kat. vjeru. Poslije mnogih zlostavljanja napokon dođe u selo senator Sčerbinin sa šest činovnika, te progovori sakupljenom narodu: »Draga djeco, vi ste molili našeg premilostivog vladara, cara Aleksandra II, da vam dopusti ostati katolicima. Dakle, ja sam, u ime njegovo došao obznaniti vas, da se je car Aleksandar II, uzlazeći na prijesto sve Rusije, zakleo štititi pravoslavnu vjeru, podupirati je, braniti i širiti. Zato dužnosti zakletve brane mu primiti vašu molbu te vam dopustiti, da ostanete katolicima. Vi treba da znate jošte, da je careva volja sveta, da je car poslanik Božji. Bog je na nebu, a car na zemlji: tko ne

sluša cara, ne sluša Boga. Pazite dakle dobro, da se ne bi suprotivili ovoj volji: car hoće, a i Bog hoće, da budete pravoslavni. Dakle, pristajete li?«

Tada se desi jedan ganutljivi prizor. Puk sa suzama u očima i jecajući vikaše: »Preuzvišenosti, mi se pokoravamo caru, mi štujemo njegovu volju u svemu onome, što ne vrijeda našu savjest i našu dušu; ali ne možemo ostaviti svoje svete vjere. Dopustite nam, kako dopuštate Židovima i Lutеranima, hvaliti Boga, kaošto ga hvaljahu naši ocevi.« — Senator im odgovori: »Ne, djeco moja, to nije moguće; ne suprotivite se carevoj volji i onoj Božjoj, *milom ili silom treba da budete pravoslavni.*« — I bi sama surova sila, što ih pribra krilu Ruske crkve i u njoj uzdrža. (Marković, str. 239—240).

Ovo nekoliko činjenica neka bude dokumentirani odgovor piscu Hrišćanske Misli! Ako su Poljski katolici i preko ugovora sa Sv. Stolicom prekoračili granicu i uzeli koju crkvu, što su im raskolnici bili ugrabili, kakova je to nepravda?! Nije li to povraćanje stvari svome gospodaru, što naređuje naravni zakon? Pa ako su u pravednom gnjevu porušili koju pravoslavnu crkvu, koja je stajala kao nepravedan i nedostojan simbol ruske tiranije, ugnjetavanja i siljenja na odmetništvo od kat. vjere, nije li to osveta pravde nad stoljetnim zločinstvima? Nikada Poljaci katolici nisu kadri počiniti ona zvjerstva, što ih je rusko pravoslavlje nad njima vršilo, jer kat. vjera pitomi čovjeka i utažuje njegove strasti. Na koncu svjetujem piscu H. M., neka ne vadi bombe protiv Kat. Crkve iz svoje glave, nego neka posegne za objektivnim povijesnim ispravama, pa mu pravoslavlje neće izgledati blago janje, a katoličtvo krvoločni vuk! Neka prouči stručnjake u našem pitanju: Polesza, Theinera, Lescouera, Markovića: Slaveni i Pape, i druge, pa će se srdžba utažiti, patos popustiti, te će se diviti plemenitosti Poljaka i čuditi, kako pravedni gnjev, gomilan tolikim vjekovima, nije prolomio elementarnom nagonskom snagom i spržio sve spomenike nepravde, zlobe i tiranije.

Dr. B. M. R.

*

Protestantski i pravoslavni glasovi o papinstvu i ujedinjenju Crkava — (M. le pasteur Lortzing et W. Schubart reconnaissent l' importance de la papauté et de l' union des Eglises). — Ljubav, koju je vas svijet iskazao papinstvu prigodom smrti Sv. Oca Pape Pija XI. i prigodom izbora sadanjega Sv. Oca Pija XII., nije izostala ni u srcima njemačkih protestanata. Valjda tu više nego igdje osjetili su i osjećaju danas šta znači papinstvo za civilizaciju, slobodu i uopće duhovni život.

Protestantski pastor Lortzing, poznati pisac, svjedok je da se kod protestanata sve to više osjeća potreba za ujedinjenjem i osvjedočenje o velikoj važnosti papinstva. »Utješljiv je znak, veli on, da se i s jedne i s druge strane množe glasovi u kojima se izrazuje težnja za vjerskim ujedinjenjem ili bar zbliženjem. »Ujedinjenje kršćanstva zadnja je volja Kristova« kaže se u jednomu prospektu koji mu je u zadnje vrijeme poslalo bratsko udruženje »Una Sancta«... u koje su se ujedinili ozbiljni kršćani obiju konfesija« kao u »neprisiljeno slobodno udruženje ljubavi« koje ostavlja svakomu potpunu slobodu savjesti i ne nameće mu nikakve vanjske dužnosti. Uvjereni da je današnja rascijepanost kršćanstva protivna volji Kristovoj i da je sablazan nevjernicima članovi se obvezuju da će moliti za jedinstvo u vjeri i ljubavi o kojoj nam govori Očenaš i velikosvećenička molitva Isusova (Iv. 17), i za izgradnju duhovne veze među odijeljenim kršćanskim zajednicama. To je jedan od mnogih glasova koji dokazuju da je misao o ujedinjenju zahvatila maha i da je se ne će moći više ugasiti. I stoga njezini zagovornici i prijatelji ne mogu stati hladnokrvni pred izborom novoga Pape, oni moraju željeti i za to Boga moliti da oni koji ima biti izabran ne zaostane za preminulim nasljednikom sv. Petra u uvidavnosti i širokogrudnosti prema današnjim duhovnim strujama te da bi imao duboko shvaćanje i žarko srce za opravdane težnje za ujedinjenjem... Papinstvo je bez sumnje postalo još jači svjetski faktor pod sada pokojnim njegovim pretstavnikom. Već odavna papinstvo nije samo nutarnja katolička stvar, ono je postalo i pitanje svega svijeta. Položaj u svijetu koji će dočekati novoizabranoga težak je i kompliciran i napetosti su veće nego pred svjetskim ratom. A jedno je sigurno: da je glavna zadaća kršćanstva i čovječanstva da svlada bolješevizam čije se je barbarstvo pokazalo u strahovitom svijetlu pred našim očima u Rusiji i Španjolskoj. Zakleti neprijatelj Crkve, osobito Pija XI., bio je boljševizam (Der Hannoversche Kurier 11. Febr. 1939). Nema sumnje da je Pio XI. do u tančine upoznao sve značenje ovoga neprijatelja. U svojoj enciklici proti komunizmu on je to tako jasno kazao da nije mogao bolje... Tako je Pio XI. o ovom važnom pitanju mislio sve do smrti. I svi kršćani moraju moliti za to da njegov nasljednik ide ovim putem sa svom odlučnošću i dosljednošću...«

Kao ovaj protestantski pastor tako misli i nekatolik Dr. Walter Schubart, sveuč. prof. u Rigi. »Budućnost kršćanstva zavisi o dvama faktorima, kaže on. O odnošaju rimske Crkve prema istočnim crkvama i o razvoju unutar same rimske Crkve. Iz svoje težnje za univerzalizmom ruski kršćanin odavna iščekuje ujedinjenje razdijeljenih Crkava... Tako nam se zapadno-istočni problem ukazuje u novom obliku: kao zadaća da opet uspostavimo jedinstvo kršćanskih Crkava...

Odmah iza početka revolucije katolički egzarh Leonida Fedorov u tijesnoj vezi s pravoslavnim patrijarhom počeo je veliko djelo izmirenja. Poslije njegove smrti razvijalo se je i dalje kao da ga je vodila nevidljiva ruka. Mnogobrojna su bratimljenja kršćana raznih konfesija osobito u koncentracionim logorima i u tamnicama...

U povijesti ruskog zapadnjaštva (oni koji su emigrirali na zapad) obično se prelazi preko jedne grupe ovih zapadnjaka, naime preko onih Rusa koji su utekli na zapad i tamo stigli u najstarije područje zapadne kulture, u krilo Katoličke Crkve, kao Pečorin, koji je ostavio svijet i postao katolički redovnik. Ne smije se zaboraviti ni to da je već i Čadajev imao svoju katoličku periodu i da je Solowjow imao mnogo razumijevanja za temeljne katoličke nauke. Rim je danas nada ruskog

kršćanstva. Naravno je da oni kršćani koji danas najviše trpe, najviše i čeznu za okriljem jake Crkve-Majke. Sad je na njoj da sebi privuče ove koji su spremni da se povrate. Rimska Crkva nije imala samo Inocenca III., nego i Franju Asiskoga. On je »najveći Rus« među svim zapadnjacima...

... Danas je Rimska Crkva prisiljena braniti svoju slobodu proti političkim mogućnicima... U jednoj svojoj poslanici Lav XIII. zove slobodu najljepšim darom prirode i kaže da zakoni moraju braniti ovi naravni dar, ali samo tako da daju slobodu raditi ono što je dobro. Ovaj pojam slobode bit će veoma mio ruskim kršćanima. Jer jedva da i ima dogma i vjerskih nauka kojima bi se opirali istočni kršćani, nego tu se pitaju kako bi se auktoritet i sloboda složili u pojedinom slučaju.

Rusi hoće da budu najvjernija djeca Kristova. Rimska Crkva treba da se brine da oni postanu njezini najvjerniji sinovi. Ona ne smije nikada zaboraviti kolikom ljubavi ruski Istok gleda na svaki njezin znak izmirenja. Ona mora znati koliko je veliki broj kršćana u Rusiji kojima treba pouke i vodstva.

Bez sumnje rimska je Crkva upoznala važnost istočnog kršćanstva. Pokojni Papa koji je kao nuncij u Varšavi imao priliku da lično upozna istočnu Crkvu, otkad se je popeo na papinski prijesto pokazivao je posebnu ljubav prema pravoslavnim kršćanima. On je zvao na veliku pomoć za izgladnjelu djecu u Rusiji i trudio se je više puta da spasi progonjene ruske svećenike. Strogo je pazio na to da se sačuvaju jezik i običaji istočnih crkava i da bi ih Zapad što bolje razumio. Nastojanja oko ujedinjenja obiju konfesija imala su u njemu najrevnijega prijatelja... Kršćanski Rim, kao toliko puta dosada, drži sudbinu svijeta u svojim rukama. Katolička Crkva će, ukoliko se to tiče Zapada, imati odlučnu riječ o zapadno istočnomu izmirenju...« (Isp. Schön. Zuk., 5. III. 1939, 580—581).

Dr. B. V.

*

Odgovor na upit zagrebačkog »Književnika« — (Une réponse à »Književnik« de Zagreb). — U 6. broju našega časopisa god. 1938. napisali smo i mali prilog o današnjim indeksima (str. 470—471) i stavili ih u vezu sa crkvenim indeksom. Rekli smo da je neumjesno napadati Crkvu s njezina indeksa, kad mi danas proživljujemo dane indeksa, kad su indeksi na dnevnom redu u civilnom, državnom i društvenom životu, gdje su skučene i najelementarnije slobode.

Naše pisanje zapazio je i zagrebački »Književnik« (br. 2, str. 94—95). Žao nam je samo to što Književnik nije bio stvarniji u prenašanju našega pisanja. Prenio je ono što je držao da je njemu u prilog i radi čega je držao da bi mogao istupiti proti nama, a nije prenio ono što njemu nije bilo u prilog, što ne bi rado čitali njegovi čitatelji. Mi ćemo iznijeti ono što je on preskočio.

Iza kako smo rekli da je u prošlim vjekovima Crkva mnogo pretrpjela s napadaja da je indeksima skučivala slobodu rekli smo doslovno

i ovo: »Dakako da su i onda svi ovi napadaji bili sektarski napadaji i ništa drugo. I onda je svaka država, pa i svaka druga manja institucija imala svoj indeks. I baš radi ovih indeksa, dok su napadali Crkvu da je skučila slobodu, u vlastitoj kući nisu mogli ni smjeli progovoriti ni riječi proti stalnim odredbama. Imali su uvijek za to i pripravan odgovor: Treba se čuvati da ne izgubiš kruh, da se ne zamjeriš. Stoga u sebi reži, a vani muči! Crkva međutim nije imala fizičke sile da začipa usta, i onda se je proti Crkvi moglo govoriti, dok se radi skučene slobode u kući nije moglo ništa.«

Ove je riječi »Književnik« preskočio. A ipak bi ih bio morao donijeti, jer i prva prenesena rečenica ima potpuni smisao tek kada je u vezi s ovim riječima.

Mi smo nadalje ustvrdili da današnji društveni indeksi skučuju slobodu na svakom koraku, te smo rekli da je crkveni indeks ništa prema ovim današnjim indeksima, jer niti su njegove odredbe tako brojne niti su tako radikalno primijenjene kao odredbe i primjene civilnih indeksa. Mi smo rekli i to da je indeks potreban »u svakom dobro uređenom društvu.«

Radi ovih zadnjih riječi »Književnik« stavlja na nas jedan upit bez upitnika, tako da ne znamo da li on pita da razjasnimo riječi, koje bi mu, valjda, bile nejasne, ili on tvrdi da mi odobrajemo one indekse za koje smo rekli da su na svakom koraku u današnjem društvu.

Bilo jedno ili drugo ukratko ćemo odgovoriti Književniku, da je naša misao bila i prije i sada, da je smiješno prigovarati Crkvi da je indeksom skučivala slobodu, kad je i prije, a osobito danas u raznim državama sloboda sasvim prigušena. Crkveni indeks je mala šala prema svim današnjim indeksima. Ako smo rekli da je indeks potreban u svakom dobro uređenom društvu, s time se slažemo i sada. Ne znamo po kojoj logici je »Književnik« smio i mogao zaključiti, pa i posumnjati, ako je ono, valjda, njegov upit, da mi odobrajemo ograničivanje slobode na onaj način kako smo rekli da to rade današnji indeksi u raznim državama! Ako smo rekli da je potreban indeks, nismo rekli da su potrebni svi oni i onakovi indeksi! A to se ne da po nijednoj logici izvući iz naših riječi!

A ne treba se buniti ni na samu riječ »indeks«. Ta on, na kraju, nije nego pravilo po komu se imaju vladati članovi dobro uređenoga društva. A da se i »Književnik« drži nekakva indeksa slijedi iz toga što on nikako ne će da shvati katoličko naziranje pa bilo ono opravdano sto puta.

Dr. B. V.

*

Bijela kuga propast naroda. Kao žuto lišće u jeseni propadoše sa stabla čovječanstva veliki kulturni narodi: Egipćani, Asirci, Babilonci, Feničani, Medijanci, Persijanci, Makedonci, Grci i Rimljani, i nestade ih s obzorja ljudske povijesti. Uzrok propasti nalazi se u oslabljenju vjerskih i ćudorednih vrijednosti, koje je logični dovelo do razvratnosti u obiteljskom životu, opustošilo domaće ognjište i onemogućilo iz-

vršavanje Božjega zakona: »Rastite i množite se i napučujte zemlju.« (Gen., I 28). Pod uvjet vjernog i čistog opsluživanja svoga zakona Bog je dao ljudima pravo na posjedovanje zemlje, podložio mu čitavu prirodu: živu i neživu, sve predao u njihovu službu. (Gen., I 28—30; IX 1—7). Spomenuti narodi pogazili su prirodni zakon radi mekoputnosti, stoga ih je Bog istrijebio s lica zemlje. Isto čeka i moderne narode, ako oskvrnu poziv naravi.

Veliki kineski i izraelski narod, uza svu kalvariju svoga povijesnoga života, održali su se do današnjega dana, jer su sačuvali, više manje, svetost domaćega ognjišta i poštovali zakon Božjega i naravnoga poziva.

Samo nekoliko podataka o propadanju starih Grka i Rimljana. Grčki povijesnik Polibije iz 2 v. prije Krista piše o staroj Heladi: »U moje doba čitava je Helada trpjela od pomanjkanja djece i uopće ljudi, radi čega su gradovi bili pusti, a polja nisu više davala plodova, premda nije bilo ni neprestanih ratova ni pomora. Jer su se ljudi bili podali taštoj vanjštini, pohlepi za novcem i lijenosti, zato se nisu htjeli više ženiti, ili, ako su se ženili, nisu htjeli svu djecu odgajati, nego najviše jedno ili dvoje, eda ih mogu sasvim udobno uzgojiti i ostaviti u bogatstvu. Tako se je zlo i neopazice brzo širilo, jer, ako je bilo samo jedno ili dvoje djece, mogao ih je lako ugrabiti rat ili bolest, te su tada, naravno, kuće morale opustošiti. (Schönere Zukunft, XIII Jahrg. (1938) Nr. 23, str. 392—393).

Zle posljedice lijenoga i putenoga naraštaja brzo su se pojavile. Seeckt to dokazuje u brojevima: »Sparta je imala za Persijskih ratova (550—449) još 8000 Spartanaca slobodnih za oružje; kod Leuktre 371 bilo ih je samo 1500; g. 244 samo 700! Peloponez je imao kod Plateje g. 479 još 70000 ratnika; 300 godina poslije mogao je skupiti još samo 30—40000; a 300 godina poslije, oko 120 poslije Krista, bilo je samo oko 3000.« (Schönere Z., nav. mj. 593). Stoga su Grci propali najprije politički, zatim i u narodnom pogledu. Današnji Grci imaju samo jezik starih Helena, a etnički su mješavina raznih naroda, osobito Slavena, koji su bili poplavili čitavu Heladu.

Ista je sudbina zadesila i Rimljane. Dok je kod njih bilo vjere i čudoređa, sređenoga obiteljskog života, poštenja i požrtvovnosti, bili su silni, hrabri, postali su gospodari čitavoga svijeta. Kad su ostavili stare vrline, te kad je razrušeno domaće ognjište, Rimljani su strmoglavce jurili u propast. Mommsen, dobar poznavalac rimske prošlosti, ovako crta uzroke njihove propasti: »Rasipnost i osjetilno uživanje svugdje je vladalo kao lozinka: jednako kod skorojevića kao kod Licinijevaca i Metelovaca... Pamučna odijela, koja više otkrivaju udove tijela negoli pokrivaju, i svilene haljine kod žena, pače i kod ljudi, počeše uklanjati staru vunenu odjeću... U kome stanju je bio brak i rađanje djece, pokazuju Grakovi agrarni zakoni, koji su propisivali po prvi put nagradu u tu svrhu. Razvod braka postaje običan događaj, o čemu prije u Rimu nije gotovo ni spomena bilo.« (Nav. mj. 593). Metel Makedonski, inače poštenjačina, koji je marljivošću priskrbio lijepo imanje i imao brojnu djecu, smatrao je brak kao nepodnošljivi teret, ali ga je ipak kao censor građanima preporučivao kao domovinsku dužnost. Jednom prigodom reče: »Građani, kad bismo mogli, svi bismo se riješili ovoga tereta. A jer je tako narav uredila, da se ni s ženom ne može udobno živjeti, a bez žene nikako, stoga je pametno više se starati oko trajnoga pristojnoga života negoli raskošnog, ali kratkog (Nav. mj.).

Žalosno stanje Rima u doba malo prije dolaska Kristova ovako opisuje Mommsen: »Biti siromah nije bila najgora sramota i najviši zločin, nego jedini. Za novac je kupovao državnik državu, građanin slobodu; za novac su se kupovala časnička mjesta i glasovi porote; za novac se je prodavala odlična dama jednako kao i prosta prostitutka... Pomanjkanje brakova i djece osobito je haralo u višim krugovima. U ovo doba već se nalazi i kod Katona i Katonovih suvremenika načelo, kojemu je Polibije vijek prije pripisivao propast Helade: da je građanska dužnost sačuvati velike posjede i radi toga ne rađati mnogo djece«. (Nav. mj.) Ovo zlokobno načelo danas vlada kod većine naroda, a posebno u Francuskoj, a kod nas u Slavoniji! »Radi ovakovih društvenih prilika strašno je propalo u Italiji latinsko pleme, i lijepe su krajeve djelomično prekrili nametnički doseljenici, djelomično sama pustoš!« (Nav. mj.). Stanovništvo Italije brojilo je 222 g. prije Krista 22 milij., 150 poslije Krista 10 milij., a 350 samo 5 milij. Toliko je Italija bila spala u stanovništvu, da je car Pertinaks (193) dopustio svakome Rimljaninu, da zaposjedne zemlju koju hoće i da je obrađuje. Dok je kod Rimljana bilo vjere, vladalo je čudoređe; sveta je bila bračna veza; toplo domaće ognjište, brojna djeca, brojni i hrabri ratnici. To ih je učinilo gospodarima svijeta. A kad su propali temelji zajedničkoga života — vjera i čudoređe — nisu imali snage da se žrtvuju za plodnost bračnog života; došli su barbari i zaposjeli domovinu nevrijednih i mekoputnih sinova.

Sudbina starih naroda, a posebno Grka i Rimljana, neminovno čeka i moderne narode, ako im ognjišta postanu pusta garišta narodnoga života i budućnosti radi putenosti i udobnosti.

Dr. W. Winkler brojkama dokazuje, da brojčano napreduje Karpatska Rusija, Slovačka i Italija, a Sjed. Države su na putu opadanja; dok Australija, Francuska, Engleska, Njemačka i Češka nazaduju u pučanstvu: dosljedno kopaju same sebi grob. (Nav. mj.). Statistika množenja pučanstva spomenutih država očevidno nam kaže, da nije jedino siromaštvo uzrok brojčanoga opadanja naroda, nego je glavni razlog propadanje vjere, čudoređa i poštenja, iz čega niče velika pohlepa za luksusom, udobnim životom, neradom i zabavama. Kod nas najsiromašniji krajevi: Dalmacija, Hercegovina, Hrvat. Zagorje imadu brojnu djecu, dok bogata Slavonija i Srijem izumiru!

Francuska daje strašnu pouku o pogubnosti bijele kuge! U doba Napoleona V. Francuska je imala polovicu stanovništva čitave Evrope, ako se izuzme Rusija; radi toga je svugdje vodila prvu riječ. Danas ima tek jednu jedanaestinu! Suviše: u Francuskoj ima 6 milij. stranaca: dakle, svaki je sedmi stanovnik stranac! U južnim krajevima, koji gra-

niče s Italijom čitavi su departmani poplavljeni Talijanima, te će to brzo postati talijanska iredenta. Njemačka je prestigla Francusku u stanovništvu g. 1860, Velika Britanija 1870, Austro-Ugarska 1890, Prusija 1910, Italija 1920, a danas i Poljska. (Dr. Č. Winkler, nav. mj. 594).

Dakle, Francuska sramotno umire, a propada od kose razblude Venere. Mussolini je kazao, da Francuzi nemaju prava na kolonije, jer nemaju djece, nego Talijanci, koji vrše zakon Božji: **Rastite i množite se, i napučujte zemlju, biva vladajte s njome!** Za dva vijeka Francuske neće biti, ako se bude kotrljala strminom Malthusova evanđelja. To joj je sve pripravio bezbožni lajicizam i apostazija od Boga. G. 1910 otpadalo je na Germane od čitavoga pučanstva Evrope 34%, ali su bili u opadanju; dok je Slavena bilo 42%, koji su napredovali. (Nav. mj. 594). Međutim u naše doba Rusija je sa bezbožnim komunističkim načelima obustavila brzi porast slavenske rase. Boljševizam je rusko pučanstvo, koje se silno množilo, umanjio barem za 50 milij. To je nenadoknadna šteta u narodnom životu!

Osw. Spengler proriče propast Zapada: to ga i čeka, ako se ne vrati načelima Kristova Evanđelja, koja su ga kultivirala i učinila duhovnim gospodarem, a blizu i fizičkim čitavoga svijeta. Ista će ga načela i pomladiti! U Kristu je spas!

Dr. B. M. R.

*

Sport i katolička nauka — (La doctrine catholique et le sport). — Nerijetko se po našim časopisima predbacuje Katoličkoj Crkvi da je protivna uzgoju i razvijanju tijela, da je protivna sportu. To dakako izlazi iz one općenite teze koju uvijek dokazuju, a koju nikada niko nije dokazao. t. j. da bi Crkva bila protivna svakomu veselju i zabavi.

Svakomu koji je imalo dobre volje jasno je da je baš protivno istina. Ono što je već sv. Pavao rekao kršćanima u svoje vrijeme vrijedilo je i vrijedit će kao pravilo, dok bude ijednoga svjesnoga kršćanina na svijetu: »Veselite se u Gospodu, opet kažem veselite se (Filip 4, 4). Da ne govorimo o veselju u svim normalnim zgodama, dosta se je sjetiti veselja koje su kršćani pokazivali i pokazuju upravo u najtežim zgodama kao što su mučeništva kada su ginuli uz vesele poklike, svijesni sreće koja ih čeka.

A da ni najstariji katolici nisu zazirali od sporta kao takvoga dokazom nam je opet sam sv. Pavao, koji opominje kršćane da se imaju ugledati u sportaše na utrkama. Da je prezirao utrke kao takve ne bi ih bio stavljao kršćanima pred oči da se ugledaju u njih. (I Kor. 9, 25). A dobro je poznato da su kršćanski umnici učili od početka da tijelo i duša zajedno sačinjavaju jednoga čovjeka, jednu potpunu substanciju. Ovu kršćansku staru tezu u kasnijim vjekovima do u tančine su analizirali, objasnili i dokazali kršćanski veliki filozofi i teolozi. Posljedica je iz toga da, uz pažnju koju imamo posvetiti duši, moramo dovoljnu pažnju posvetiti i tijelu koje je u tako uskoj vezi s dušom.

Spomenemo li i slijedeće razloge, vidjeti ćemo da niko nema jačih dokaza za uzgoj tijela nego li ih imamo mi katolici. Kršćanske dogme

daju nam najveće pobude za to. Moramo se sjetiti da je Bog stvorio naše tijelo, kako nas uči razum i vjera. I Sv. Pismo odmah nadodaje da je ono, kako je izašlo iz ruku Božjih, bilo dobro. Vjera nas uči i to da smo u Krstu preporođeni vodom i Duhom svetim i stoga da je i naše tijelo hram Duha Svetoga. A mi smo otkupljeni presvetom Krvi Spasitelja, i duša i tijelo. Sv. Pavao nam dovikuje: »Otkupljeni ste skupom cijenom, stoga slavite Boga u svojem tijelu« (I Kor. 6, 20). A tu je i velika kršćanska istina da se naše tijelo u Presv. Pričesti ujedinjuje sa Presv. Isusovim tijelom. Ovdje spada i velika utješna nauka o konačnoj našoj svrsi: mi ćemo dušom i tijelom uživati Boga u vječnosti.

Sa svih ovih razloga Crkva je uvijek naglasivala da i tijelu moramo posvetiti dovoljnu pažnju, da ga naime ne smijemo prezirati kao da bi bilo ništa. To Crkva radi i danas. Znademo to i iz života po katoličkim školama i zavodima, a znademo da je i sami sv. Otac Pio XI. bio planinar dok je bio mladi svećenik.

Iako je sport kao takav opravdan, neopravdano je pretjerano se posvetiti sportu i ne živjeti nego za nj i za tijelo. To znači u praksi, a valjda i u teoriji, ne davati duši nikakvo ili veoma malo mjesta, znači živjeti za tijelo kao da s njime sve počinje i svršava. A to je neopravdano i s filozofskoga i s teološkoga i socijalnoga stanovišta. I ako se kada napada sport, napada se samo pretjeranost i jednostranost u sportu, a ne sport kao taki. Sa svih spomenutih i tolikih drugih razloga i Crkva osuđuje ovu jednostranost i pretjeranost, a za to je niko pametan nije nikada osudio i ne će osuditi.

Dr. B. V.

*

Ponovne izjave današnjega velikoga fizičara Maksa Planka o odnošaju vjere i znanosti — (Le physicien Max Plank de nouveau affirme l' accord entre la religion et la science). — Dosada smo imali prigodu da se osvrnemo na stanovište Maksa Planka, jednoga od najvećih današnjih fizičara, koje on zauzimlje, o odnošaju religije i prirodnih znanosti. Njegova prošlogodišnja opetovana predavanja u Berlinu objavljena su svemu svijetu preko dnevne štampe. A tiskana su u posebnoj brošuri.

Sada je Maks Plank opet govorio o ovomu predmetu u Hannoveru. Tu je obrađivao temu: može li čovjek dobro poučen u prirodnim znanostima, ozbiljan prirodoslovac u isto vrijeme biti iskreno i duboko religiozan. — Plank je na ovu temu ponovno odgovorio sasvim drukčije nego li odgovaraju umišljeni znavori. Prije svega treba da spomenemo da Plank veli da religija znači vezu čovjeka s Bogom, znači strahopočitanje, ali i neograničeno pouzdanje u Boga. Zatim kaže on doslovce: »Religiozan čovjek, uvjeren da opstoji svemoguće Biće znade već unaprijed da su svi događaji u svemiru među sobom umno povezani. A prirodnoznanstveni istraživač, naprotiv, da se uvjeri da su događaji ovako umno povezani, mora se truditi da opaža pojedine činjenice. On

mora sve to dublje prodirati u djelokrug stvari koje se dadu istražiti. Saznanje velikih nepromjenljivih zakona jest plod njegova temeljitog istraživanja. Činjenica da se zraka svijetla ponaša kao razumno biće tim što uvijek traži najkraći put i to u svim lomljenjima kroz vodu i atmosferu, i mnoštvo sličnih činjenica koje prirodne znanosti otkrivaju u svom napredovanju, govore nam o tom da je svemir, neovisno o čovjeku, umno uređen.« Prirodne znanosti i religija »slažu se u pitanju o opstojnosti i biti jedne najviše moći koja upravlja svijetom. Njihovi se odgovori sasvim slažu u tomu da opstoji svemoguće Biće, koje uređuje svemir.« (Märk. Volkszeitung« 4. 2. 1939.).

Neka je Maks Plank svoju misao onako jasno izrazio i prošle godine, htio je da je opet naglasi. Znak je to koliko je osvojila njega, najvećeg današnjeg fizičara. Ujedno on je i u broju ostalih velikih fizičara, koji su, kao i on, neustrašivo i iskreno priznavali da među vjerom i znanosti nema nesloge, nego da je najveća sloga. Priznavali su Boga koji je uredio vas fizički svijet.

*

Današnji prirodoslovci A. Wenzl i A. Compton o odnošaju vjere i prirodnih znanosti — (Les savants naturalistes Wenzl et Comptom sur la relation de la religion et de la science). — Prof. fizike na münchenskom sveučilištu W. Wenzl i pisac brojnih djela iz ovoga područja imao je više puta prigodu u svojim djelima da se izrazi o odnošaju vjere i prirodnih znanosti. Iako Wenzl nema ispravnog pojma o religiji, ipak je uvjeren da između religije i prirodnih znanosti nema nikakve nesloge. Nesloge nema jer i jedna i druga kao i filozofija imaju svaka svoje područje, svaka svoje zakone, svaka svoj postupak. Dok ostaju svaka na svome ne može biti nikakve opreke. A ova biva tek onda kada jedna zalazi u područje druge te hoće da umuje i zaključuje o onomu što spada na drugu.

Ali ne samo da se među sobom ne protive nego jedna drugu pomaže. Tako na pr. fizika daje filozofiji take podatke iz kojih ova pomoću filozofskih načela zaključuje na više Biće, kao upravljača svega fizičkoga svijeta. Sve ono što fizičar i drugi prirodoslovci vide u svomu svijetu ne može se nikako protumačiti fizikom i materijom. Tu je neko drugi koji sve to vodi.

Kao Wenzl isto tako veli Artur Compton današnji prof. na sveučilištu u Chicagu, prošlogodišnji dobitnik Nobelove nagrade za prirodne znanosti. I on je zabio svoj čavao u kovčeg u komu počiva stara, izlizana i nesavremena basna o neslozi vjere i znanosti. Današnji napredak prirodnih znanosti tako govori u prilog religije kako to nije nikada dosada. »Daleko od toga da bi religija bila u konfliktu s prirodnim znanostima, veli Compton, ona je postala njezina saveznica. Upoznavajući bolje prirodu bolje upoznajemo i Boga prirode i ulogu koju imamo izvršiti u drami kozmičkoga zbivanja.«

Wenzl i Compton nisu nam ništa nova kazali što ne bi nam bili kazali i drugi veliki prirodoslovci. No oni mogu biti jedan dokaz

suviše svima onima koji ne prestaju govoriti da napredak prirodnih znanosti znači smrt za religiju. Da je baš obratno istina eto nam kažu i ovi veliki prirodoslovci koji su i u tom pogledu u kolu svih ostalih velikih prirodoslovaca po svijetu starijih i današnjih. I Objava i priroda govore o jednomu Bogu, svaka na svoj način.

*

Novo o biogenetskom zakonu — (La science moderne et la loi biogénétique). — Ovaj »biogenetski zakon« koji je u biologiji i u pitanju evolucionizma, po Haeckelovoj zamisli, imao igrati odlučnu ulogu, dosada je pokopan s više strana. Kao što smo to već i prije spominjali, prvi ga je pokopao onaj koji ga je prvi i izmislio: Haeckel. Nije to bio zakon čiju bi opstojnost on bio nekako dokazao. To je, kako je on to priznao, imalo biti zgodno i uspješno sredstvo za borbu proti vjeri i Bogu.

Iza njega mnogi su se biolozi bavili ovim zakonom i dokazali da je on sasvim neosnovan. Među nje možemo napose ubrojiti Oskara Hertwiga. U raznim svojim djelima analizirajući Haeckelovu tvrdnju dolazi do zaključka da je biogenetski zakon bez ikakve stvarne podloge, da je neznanstven.

U najnovije vrijeme među ostalima bavi se Dr. Bernhard Steiner pitanjem da li je moguć biogenetski zakon (u »Acta Biotheoretica« Leiden, 1938). Steiner novim dokazima dokazuje da je on neosnovan. Ako je ontogeneza obnavljanje filogeneze, kako se ovaj zakon može primijeniti na dvospolne pojave, na spolni dimorfizam? Ove pojave nemaju nikakve veze sa filogenezom, stoga i nijesu nikakva rekapitulacija filogeneze. Biogenetski zakon ne može se nikako primijeniti na ove pojave ni teoretski, kao što se praktički ne može primijeniti na nikakvu pojavu jer ga se nigdje ne opaža.

Steiner dalje dokazuje da ontogeneza, ili razvoj pojedinačnog organizma, nije nikakvo opetovanje nekakva razvoja koji bi sva živa bića bila proživjela u povijesti, nego se ona osniva na sasvim drugoj podlozi o kojoj je već govorio stari Aristotel, a koju su uvidjeli i kasniji filozofi i biolozi kao n. pr. Baer. Ortogeneza, razvoj pojedinačnog organizma jest ostvarivanje onoga što on, dok je još u prvome zametku, krije u sebi. Ono što je tamo u mogućnosti (potentia) u razvijanju organizma pretvara se u stvarnost (actus). Nemamo nikakve podloge da razvoj pojedinačnog organizma tumačimo nekakvom filogenezom, koja bi, kad bi bila zbilja stvarna, sačinjavala ovu historičnu podlogu. Bića imaju logičnu osnovu, a ta je ostvarivanje jedne zamisli koja se nalazi već u prvom zametku svakoga organizma. A ova zamisao jest ona koju je Bog Stvoritelj preko svojih zakona stavio u svaku vrstu i svaki organizam, i prema kojoj se on od prve stanice razvija do potpunog organizma.

Steiner je ukazao na nove »nemogućnosti koje čine nemogućim biogenetski zakon.«

MEĐU KNJIGAMA

Dvije pjesničke zbirke - dvaju svećenika

Kad sam prošle godine čitateljima *Nove revije* govorio o prvome svesku Izabranih pjesama slovenačkog pjesnika Silvina Sardenka,[1] završio sam svoj prikaz sa željom da bih što prije mogao čitati i njegov nastavak. Ta je moja želja, a znam i želja mnogih prijatelja čuvenoga religioznog pjesnika Sardenka, evo i ispunjena: pred malo vremena izišao je i drugi svezak.[2] I ovaj drugi svezak ostavlja jednako ugodan utisak kao i prvi svojom ukusnom i solidnom opremom. Oni su gotovo jednakoga opsega: prvi je veći od drugoga za same dvije stranice! I brojem pjesama nadmašuje prvi za dvije ovaj drugi, ali zato: dok u prvome svaka pjesma zaprema samo po jednu stranu, u ovome njih osam ima po više od jedne strane, pa je tako ova druga zbirka za 11 strana verasa (iako ne uvijek punih) opsežnija od prve.

Važnija od te izvanje razlike između obje zbirke jest njihova unutarnja razlika: prva je zbirka pretežno duhovna, ova druga pretežno rodoljubna. Ali duh, pjesnički ugođaj, lakoća versa, ona čisto sardenkovska lirska osjećajnost i tiha jednostavnost — jednaki su u jednoj i u drugoj zbirci! Pjesnik je ostao dosljedan sebi i svojoj pjesničkoj fizionomiji, iako se nigdje nije ponovio! Mislim da neće našim čitateljima biti neugodno, ako ih malko pobliže upoznam i s ovom uzornom zbirkom.

1. — Vrlo je originalna Pjesnikova zamisao da svoju Pjesmu o domu udesi kao dvopjev, i to između *slovenskoga goranina*, nasmijana svirača, i *ukrajinskoga prognanika*, smućena guslača. Susreli su se u kasno doba negdje u slovenskim goricama, stranac je zamolio za prenoćište pod Slovenčevim krovom, koje mu je rado udijeljeno. Tako njih dvojica bratski zasviraju: jedan pjeva, drugi otpijeva. Predmet je pjesme rodni dom: s tugom ga čovjek ostavlja, s veseljem u njemu opočine, nemirno čezne za njim (str. 5).

[1] Četrdesetgodišnji jubilej jednoga tihoga pjesnika (Nova rev. XVII, br. 1—2, 1938, str. 66—73).

[2] Silvin Sardenko: Izbrane pesmi, II. zvezek, Pesem o domu. Dvospev (str. 60; Celje, Brata Rodé & Martinčić, iako to nije naznačeno).

S time su data tri dijela zbirke, svaki po 13 pjesama, od kojih su neke soneti, oni poznati brušeni Sardenkovi soneti, a drugo su pjesme različna mjerila. Ima i lijepih deseteraca! Ritam je ponajviše jamb, koji našemu pjesniku izvanredno uspijeva, a koji je u slovenskome jeziku i tako čest i tako milozvučan. Upravo radi toga bilo bi teško ove pjesme prevesti na hrvatski, da ne izgube od svoje topline i lakoće: one će sačuvati svu svoju čarobnost samo u slovenskom jeziku!

Izmjenično pjevanje prognanika i njegova gostoprimca sjeća nas one nekoć vrlo omiljele pjesničke »prepirke« *(tenzone)* koju su tako rado upotrebljavali, na pr., davni trubaduri, a koju naš stari Zoranić zove *»petje na promin«* i kojoj je dao poznati primjerak u svojim Planinama. Na taj način Sardenko bi modernizirao jednu davnu pjesničku formu. Ali pogledamo li izbliže njegov način, onda vidimo da je — sve ako mu je starinska tencona i pala na pamet, što nije sigurno! — potpuno originalan, jer sa onom starom formom njegova se slaže jedino u principu da dvojica nazmjence pjevaju, a inače sasvim je drugačija!

I moramo priznati da je to drugačije i mnogo ljepše od onoga staroga i nimalo dosadno ni konvencionalno, što je ono staro vrlo često bivalo! Misao se kroz ove izmjenične pjesme postepeno razvija od melankoličnoga nećkanja smućenoga prognanika da pjeva u tuđini (str. 7) do vedre i utješne pjesme koja prenosi i pjevača i njegova slušatelja u vidike vječnoga obzorja (str. 58). Pjesme su iznikle iz čista rodoljubna osjećaja, ali svećenik Sardenko nije zaboravio ni ovdje da je pravo rodoljublje krepost, pa je s rodoljubnim osjećajem isprepleo religiozni na taj način da su neke pjesme gotovo čisto religiozne, a neke se ističu jakom religioznom poentom (vidi one na str. 9, 11, 12, 13, 16; 23, 24, 27; 40, 41, 58).

Napose, u svoj religioznoj poeziji Sardenkovoj na prvome su mjestu marijanske pjesme, pa i ovdje se misao na Mariju kao zlatna nit provija kroz čitavu zbirku: nimalo upadno, ali ipak i jasno i tako ugodno... S mišlju na *»Kazansku Mater u Petrogradu«* (9) počinje ruski svirač svoje bolne pjesme, s mišlju na Mariju završava on svoje pjevanje:

Ko v pomladi bo zeleni
s cvetjem dom in vrt odet;
v znamenje še zame déni
pred Marijo kakšen cvet!... (58)

2. — Pokušamo li sada analizirati ovu skladnu kitu mirisava cvijeća kakovo može da nikne u jednoj plemenitoj pjesničkoj duši, gotovo smo u neprilici što prije da istaknemo: ili zdrave i snažne *misli* ili topao i čovjekoljubiv *osjećaj* ili savršenu pjesničku *formu*. U svakome od ta tri pravca dalo bi se navesti tako

zvučnih i tako besprijekornih verasa da bismo ispisali pola zbirke, ako ne i više! Pjesnik nije, dakako, početnik; odavna on to nije! Ali ja bih se usudio reći da je on u svojoj umjetnosti tako daleko odmakao da mu nikakav pjesnički problem ne pravi poteškoća!

Sjajna je misao, na pr., u pjesmi Svi smo tuđinci (Vsi smo tujci, 16). I onaj koji ima svoju zemaljsku domovinu i onaj koji je morao bježati iz nje, i jedan i drugi su zapravo tuđinci na ovoj zemlji, u svakome od nas

Neupehan raste klic po domu:
kdaj te vidim, večna Domovina?
— — — — — —
Ali nismo, bratje, vsi brezdomci?
Če nikoli sredi domotožja
duh ne roma, smo duhovni hromci,
če ne roma nad zvezdâ okrožja.

I ta ideja nebeskoga svijeta, taj pogled nad zemlju u svoj svojoj snažnoj i toploj krepčini, ipak nimalo ne umanjuje ljubavi prema zemaljskoj domovini! Čitajte ne samo potresne verse ožalošćenoga prognanika, koji se sjeća i svoga doma i svojih dragih (na pr. u pjesmi V polusnu, 17—20) nego uzmite ponosne i drhtave stihove: Slovenska zemlja (29), zanosne: Tujec na Triglavu (30), bolne: Doma se nam po bratih toži (31), a onda, nadasve, pročitajte najljepšu pjesmu čitave zbirke: Poslednja (55), i vidjećete kako u pjesničkoj duši Silvina Sardenka trepti nehinjena, prečišćena ljubav prema njegovoj krasnoj Sloveniji...

Beseda moja naj poslednja
slovenska bo! — — — — —
beseda v smrtnem mi trepetu
slovenska dvigni se v poletu;
izlij se mi v nebo brezbrežno!

No ta ljubav prema rođenoj domovini nije tjesnogrudna ni šovenska. Svakomu je svoj dom drag, ali dom slobodan i sretan. I niko nema prava da drugome otimlje mjesto na suncu! Široka je dosta naša Zemlja, ako samo naše srce nije preusko:

Če hočeš božji mir na zemlji;
sosedu sosed tal ne jemlji!... (32)

Tako se potpuno u skladu s ljubavlju prema domovini propovijeda u pjesmama ove zbirke i ljubav prema ljudima uopće, ljubav prema svakomu narodu koliko ih je god na zemlji. Na taj način zaboravile bi se mnoge rane, čovjek bi svugdje *»sretao domaća lica«* (34). Tada bi i pjesma razveseljavala ljude i u najtežim bijedama:

Ostali bodo
goslárjevi potomci:
veseli pevci — akoprav brezdomci. (35)

Vrlo lijepih verasa posvetio je pjesnik svojoj umjetnosti — pjesmi. Vidjeli smo, eto, sada njezin trajni blagorodni utjecaj na ljudsko bratstvo, a ona je uz vjeru i najbolje jamstvo za budućnost:

Ni veliko, kar na pot
rodnega si vzel za lek v tujini;
vendar vse, kar ohranja rod:
Ljudsko pesem in očetov vero. (39)

Toj moći poezije posvećena je zanosnotopla: Brezdomec (42—43); potresno se o njoj govori u sjajnoj: Nagričustalje dom očetov (44—46). Bez pjesme ne bi bilo vesela smijeha na svijetu (47); ona ga izaziva i u — raju! To nam priča dražesna Godčeva povest (48).

Došao je svirač pred rajska vrata i hoće unutra, ali sv. Petar ne da mu ući s guslama, nego mu ih oduzme. Ali Gospod posla anđela da mu dade svoju harfu, pa da na nju zagudi:

Zasvira godec. Ves se raj začudi.
In godčev oče, godčeva sta mati
planinski ples zarajala med svati.

Nasmejal se je Bog in — Peter tudi. Pričala je tako baka...

I kako je prognanik otišao utješen iz gostoljubive kuće nasmijana slovenskog svirača i ponio »zlatnu uspomenu« na nj 56—57), tako i čitatelju ostavlja ova vedra Sardenkova poezija najljepše uspomene u duši. I on može samo da poželi da bi svesci njegovih Izabranih pjesama još brže dolazili jedan za drugim, da nam u ovom tako zabrinutom vremenu zapjevaju pouzdano i bratski, da nas osvježe »kapljom čistom«

iz studenca čistega! (58)

*

3. — Dok je Sardenko već stari majstor, druga zbirka pjesama koju imam ovdje prikazati prva je svoga mladoga pjesnika. O. Kupareo[3] nije tek sada izišao na javu: on je, na pr., stalni suradnik *Euharistijskoga glasnika*, ali ovo mu je prva zasebno štampana zbirka. I u tom slučaju sasvim je u redu da zbirci napiše popratnu riječ poznati jedan umjetnički kritik, i sam pjesnik, i odličan poznavalac umjetnosti u svim njenim manifestacijama. To je naš dragi Fra Vid Mihičić.

Popratna riječ zaslužuje i sama sobom svu pažnju čitatelja. Nema sumnje: ona će kod mnogoga izazvati gotovo bih rekao protest za više od jedne svoje tvrdnje... Ali ne smijemo zaboraviti kojim je stilom i načinom ona izrečena. Taj prpošno-impresionistički stil sasvim lijepo pristaje modernoj jednoj zbirci poezije, pa to bila i jedna zapravo duhovna poezija. Kupareova zbirka ima same d u h o v n e pjesme, iako one nisu ni obredne ili crkvene ni u užemu smislu bogoljubne pjesme: one su ispovijest i glas čovjeka koji je sam duhovan i sve promatra *sub specie aeternitatis et in spiritu*. I u tome je on brat mnogim modernim pjesnicima, a još više im je brat svojom pjesničkom f o r m o m

Mihičić mu je gotovo porekao tu »formu« (str. 6), ali ne uzmite njegove riječi tragično! Kupareo pjeva modernom formom, i onda kad je on svoje osjećaje salio u dvanaesterac, što je dosta često učinio. Nego, u svom *»vers libre«* Kupareo još nije našao onaj pravi ugođaj, onaj unutarnji ritam, svoj i neposredan, bez kojega slobodni veras više je proza nego poetična forma. Mislim da je to rekao Mihičić, i on ima potpuno pravo. Ja držim da bi Pjesnik imao da se vrati *»starome versu«*, to jest versu vezanu malko više uz ritam, akcenat, rimu, ekvilibrij riječi i misli. Uzmite dvije najbolje pjesme u čitavoj zbirci, onu na str. 14 *(Ekstaza prirode u svetoj noći)* i onu na str. 48 *(Mladomisnički blagoslov)*. Nije sama misao u njima sjajna: i veras je gotovo v e z a n, uz nekoliko laganih retuša bio bi i potpuno vezan, u onome starome smislu *»vezanoga govora«*. Dakako, ja ovdje ne plediram za sasvim vezan stih, jer pravi *»starinski«* stih najboljih pjesnika i nije onako *»vezan«* kako mnogi misle.[4] Uostalom, i *»stara poetika«* zna za *slobodan veras* (verso sciolto).

Kupareo, dakle, ima i formu. Samo ona još nije usavršena, još nije potpuno njegova. Kad to bude, onda će se kod njega poklapati umjetnost i pjesma, o čemu govori Mihičić (6). I onda će ta d u h o v n a poezija biti razumljivija i onima koji je, ovakovu, možda ne razumiju, ne shvaćaju (Mihičić, 7). I svi takovi biće veseli, kad nađu put u ovu lijepu pjesničku dušu, koja ima što da reče...

4. — Kuparco, zaista, ima vrlo plemenitu dušu. I ta duša osjeća potrebu da kaže kako saosjeća s malenima i siromašnima, s pa-

[3] R a j m u n d K u p a r e o O. P., **Pjesme i psalmi** (Šibenik, Nakl. Euharistijskog glasnika, Split-Poljud, 1939), str. 64: popratna riječ od A. V. M i h i č i ć a i 43 pjesme.

[4] Uzmite, na pr., Mažuranićeve deseterce i osmerce u **Smrti Smail-age Čengića**, i naći ćete toliko raznolikosti da je gotovo teško naći tri versa u čitavoj pjesmi koja bi bila potpuno jednaka, makar inače imali jednak broj slogova! A poznata je izvanredna raznolikost Homerovih verasa, iako su sve sami savršeni heksametri.

stirima, seljacima, mornarima, radnicima, sa svima onima koji trpe i zapušteni su, s onima koji čeznu za srećom i mirom, a ti su svi njegova braća, i on im svima pokazuje put k sreći. On zna kako svi želimo

Da u Božjem gradu savijemo gnijezda, — — —
Gdje umjetnost živi brata Anđelika

i on jamči da možemo tamo doći, samo ako ponesemo junački *teške izgnanika svežnje«*.

Tamo ćemo doći, ali još nam treba
Golgotskoga vrha osvojiti kamen,
Da možemo njime rasporiti nebo
I ući u slavu. Amen, amen, amen! (Nostalgija za nebom 54)

Vrlo je jaka, poslije duhovne najjača, s o c i j a l n a nota u ovoj poeziji. I u tome je Kupareo sasvim moderan, pa i što se specijalno radnika tiče. On je na njihovoj strani. On priznaje da teško rade, da su slabo plaćeni, da su još slabije shvaćeni, da im se čini nepravda, pa on razumije i *»pravedno stisnute šake«*, ali on i upozoruje na *»beskonačno trajanje budućih radosti«*, koje se dobivaju *»svetom revolucijom i borbom«*, a to je borba ustrpljivosti i vjere, borba milosti. U toj borbi on moli I s u s a R a d n i k a da im bude Vođ

Da svojim alatom jurišaju i razbiju vrata neba (11).

Pjesnik stavlja radnicima za uzor *tihoga Sveca Josipa* (12), tako združena s Isusom, čije I m e otsijeva na svakome od nas (13). On prosi Isusovo svijetlo

Da oslijepimo zauvijek zemlji, da u svojim zjenama
Zadržimo lik Tvoj (Isusov) *prepun sjaja. — — —*
Da se ispune provalije plemena i klasâ (15)...

Kao duhovna zbirka sasvim je prirodno da velik broj ovih pjesama obrađuje motive i momente u vezi sa slavljenjem lijepih kršćanskih s v e t k o v i n a. Čitav jedan ciklus nosi naziv *Liturgijske meditacije* (35—43), ali i inače, osobito u prvome ciklusu *(Molitva Isusu Radniku* 11—25, sa svojih 15 pjesama najvećemu u zbirci) ima dosta tih »meditacija«. I konstantno se u njima ponavlja »socijalna nota«. Kako li je samo s upravo majstorskim paralelizmom između hrvatskih i izraelskih pastira izveden dirljivi *Psalam*... na str. 16! Vrlo je lijepa simbolička vizija Djeteta po seoskim kućama u badnjoj noći (17). Čisto franjevački ugođaj struji iz *Ekstaze* (14), koju sam već spomenuo, a srodne su joj po raspoloženju i toplini one pjesme na str. 20 pa do kraja ciklusa.

Potresna je pjesmica *Kristov pohod* (19) u bolnici gdje

— — — kreveti poput oltara
U sebi kriju kosti mučenika...

Kupareo ne bi bio što jest — iskreni sin sv. Dominika — kad ne bi nekoliko pjesama specijalno posvetio — M a r i j i ! To je on i učinio u malome ciklusu *Majci dobrog savjeta* (29—32). Za te četiri pjesme ne može se reći da idu među najbolje »po formi«, ali one su tako bogate sadržajem i mišlju! A ona druga, spjevana *»u bolnici prije svećeničkog ređenja«*, tako je puna pregaranja i vedra optimizma u trpljenju kao suza na trepavici dobra dječaka kojemu se smiješi — Majka...

I nigdje, možda, ne osjeća se toliko dobrota ove pjesničke duše kao u pjesmama gdje nešto doznajemo o njezinim bolima, o njezinu trpljenju! Pjesnik je zahvalan Bogu za sve (55), on je neznatna zvijezda koja šuti i ljubi (47), on je sretan što Isusa nije na svom patničkom putu ostavio, jer je Isusova *ljepota nezamjenjiva* (59). Da, takova duša ima potpuno pravo na naše toplo sačuvstvovanje kad nam i u malome ciklusu *Moj život* (52—55) i dosta puta inače, a nadasve u sjajnoj pjesmi *Mladomisnički blagoslov* (48), ponešto daje da zavirimo u njezin bogati unutarnji život, pun istinske poezije.

Kupareo bi smio posebno na se primijeniti ono što kaže u *Pjesmi Gospodinovoj* (20). Tu je pregnantno izražena lijepa misao koju tako često nalazimo kod Sv. Otaca i crkvenih pisaca: da je čovjek pretstavnik svih bića pred Gospodom i nosilac njihove hvale Svemogućemu Stvoritelju svijeta. I završava:

Mi smo pjesma Gospodinova,
Jer je svaka pjesma svijetlo neke vatre — — —
A mi svijetlo Božje ko pečatna slova
Nosimo u duši kroz oluju mnogu,
I jer smo pjesma Gospodinova
Pjevamo Bogu (20).

I kad čitamo te verse pa onda čujemo sve što nam Pjesnik saopćava u ovim pjesmama svoje prve zbirke, onda se potpuno slažemo s njegovom tvrdnjom:

Moj je život pjesma (52)!

Istina je, Pjesnik je tim riječima dodao »u z a g r a d a m a« i ove riječi: *možda komu ružna,* ali dobro je učinio što ih je stavio — u zagrade! Ne, nikomu pjesma njegove lijepe duše ne može biti ružna, makar je i ne mogao svak slijediti u njezinim herojskim melodijama i poletima, osobito ko nema one njegove *»vjere čvrste, da prkosi vjetru«* (Isus u mojoj lađi, 53).

Ta se duša očituje u najljepšem svijetlu i u *Žaru Božjih blagoslova* (46—49) i onda naročito u posljednjemu ciklusu zbirke *Moj mali psaltir* (58—63), gdje ima najveći broj lijepih pjesama. Najljepše su među njima *Jutarnji psalam* (58) i *Psalam djeteta* ... (59).

5. — Glavna je, mislim, prednost Kupareove zbirke, što je ona *izljev* jedne pjesničke plemenite *duše* i što ima mnogo upravo lijepih i snažnih *misli.* Njezine su slabije strane: još neizgrađena forma, nestalnost u štokavskom akcentu, a osobito ono čega njegov zlatni Mentor nikako ne bi mogao odobriti — i n t e l e k t u a l i z a m (vidi str. 5, prvu Mihičićeve popratne riječi), koji se i preveć često osjeća. Osobito je on jak u *Liturgijskim meditacijama.* Da nije to, možda, upravo zato, jer su to »meditacije«?... Svakako, Kupareo je sklon da poučava, da tumači, da izvodi zaključke, da daje razjašnjenja... Sve je to dobro, sve se to smije, ali to se ne smije — *opaziti,* onako upadno opaziti, kako se više puta kod njega opaža. I ja držim da je u p r a v o tu ona glavna poteškoća koju će on imati da nadvlada; držim da je tu glavno vrelo one neke hladnoće i prozaičnosti koja površna čitatelja nekad podiđe čitajući ovu njegovu p r v u zbirku.

Ali onako bogata i na svaki treptaj više ljepote osjetljiva duša kao što je njegova, lako će izgladiti i otstraniti sve te manje dobre strane svoga pjesničkoga izražaja, jer Kupareo ima pjesničkoga dara, i on m o r a u s p j e t i ! Ja sam nekoliko puta pročitao ove njegove pjesme i nipošto ne žalim što sam to učinio. Uvjeren sam da to neće požaliti ni drugi njegovi čitatelji, samo ako pristupe k ovoj poeziji istinski toplo i sa željom da prime sve one impresije, sve one odbljeske Vječnosti koji struje s ove proživljene iskrene ispovijesti svećeničke duše koja je i pjesnička duša...

Ja se uzdam da ću imati prigode da pročitam i još koju Kupareovu zbirku i da o njoj ponovim, samo još jače, sve ono dobro što sam o ovoj prvoj rekao, a bez sviju onih ograničenja koja sam držao da prema ovoj treba da učinim. Međutim, preporučujem i ovu zbirku svoj pažnji čitatelja ovih mojih refleksija koje me salijeću — m e đ u k n j i g a m a...

F. S. Petrov

KNJIŽEVNI PREGLED

O. ANTE CRNICA, *Naša Gospa od Zdravlja i Njezina slava.* Kritički prikaz štovanja čudotvorne Gospe od Zdravlja, Njezina svetišta i samostana u Splitu na Dobromu (Bogoslovna biblioteka. Izdaje franjevačka Visoka bogoslovija — Makarska, knjiga 2.) Šibenik, tiskara »Kačić«, 1939; —8°, XV+701 strana. Cijena Din. 85.

Kao što u teološkoj nauci tako i u životu pojedinaca kršćana i kršćanskih katoličkih naroda bl. Djevica Marija poslije Krista zauzimlje najljepše mjesto. Stoga su krajevi, kamo se katolicizam širi, posuti njezinim svetištima, a uz ove se često puta veže povijest naroda, jer su ona igrala i još igraju vidnu, više puta i presudnu, ulogu u razvoju naroda i njegovu snalaženju u igri života. — Kod nas Hrvata katolika Marijanska svetišta su brojna i glasovita. Duhovnu sadržinu našega naroda nigda historičar neće pravo razumjeti, ako zanemari da prouči povijest ovih pojedinih svetišta, koja su bila žarišta odgoja i otporne snage naroda u stoljetnim borbama. Stoga je veoma zahvalan posao povjesničara, koji nam iznose prošlost ovakovih vjersko-kulturnih središta, jer preko ovih monografija možemo jednom doći do objektivne narodne povijesti i sa kulturno-vjerskoga gledišta.

O. Ante dr. Crnica, dobro poznati pisac našoj javnosti po svojim raznovrsnim i brojnim radovima pravnoga, povjesnoga i nabožnoga sadržaja te svoga opsežnog djela tumača kanonskoga crkvenoga prava, sad nam daje kao plod dugogodišnjeg istraživalačkog rada gornje djelo na punih 700 strana, koje iznosi povijest svetišta Gospe od Zdravlja u Splitu na Dobromu. Sudeći po samome naslovu čovjek ne bi ni slutio koliko je ovo djelo i od opće vrijednosti za našu kulturnu povijest. Kako je samostan na Dobromu već od svoga početka središnji samostan Provincije Presv. Otkupitelja u Dalmaciji, a od druge polovice prošloga vijeka i redovno sjedište Starješinstva Provincije, to je pisac imao prigode da pišući povijest ovoga samostana, piše i povijest Provincije, koja je u svome dugome životu dala našemu narodu mnogo jakih ljudi i sudjelovala u mnogim znamenitim dogodajima njegove povijesti.

Pisac je htio da se pri izradbi djela po mogućnosti svagdje drži hronološkog reda povezujući istodobno sve događaje i osobe, koje su bilo u kakovoj vezi sa životom svetišta i samostana. Povijest izvodi u 12 poglavlja sve do naših dana, do 1938 godine. Čitavi sadržaj se dade svrstati ukratko: povijest svetišta u prošlosti sa svima pobožnostima, povijest samostana s osobama koje tu žive i rade, povijest obnove svetišta naših dana od 1929—38.

Povijest Svetišta na Dobrome počinje od g. 1687 s dolaskom bosanskih franjevaca u Split na bijegu s kršćanskom rajom ispred turskoga zuluma. Tu se poslije dugih i brojnih poteškoća konačno smjeste u predgrađu Dobri (1—4). U početku je to bio mali hospicij sa kućnom kapelom, kome su pomagali cijela provincija i poznati fra Lovro Šitović, bivši musliman, pokršteni kasnije filozof i teolog, pjesnik Pisme od pakla (42—56).

Početak štovanja Gospe od Zdravlja i zametak svetišta spada zapravo u g. 1731—2 kada je sveta prilika Marijina, što ju je narodni mučenik i pjesnik fra Filip Grabovac poslao iz Mletaka g. 1730—31, ukazala prvu čudotvornu pomoć Splitu očuvavši Dobri od strašne kuge (57—76).

U slijedećim poglavljima hronološkim redom pisac živo plete događaje svetišta u vezi sa samim samostanom: Ugodni i neugodni događaji od 1733—1764 (79—125 strane); daljne pomoći Gospe od Zdravlja (126—147); svetište Gospe od Zdravlja (148—178); štovanje Gospe od Zdravlja (179—203); apostoli Gospe od Zdravlja (204—250); .druge pobožnosti u svetištu Gospe od Zdravlja (251—295); samostan Gospe od Zdravlja (296—446). Dok u jedanaestom i dvanaestom poglavlju iznosi najnoviju povijest svetišta, obnovu štovanja i izgradnju nove zavjetne crkve svetišta Gospe od Zdravlja (447—653). Djelo je ukrašeno sa 139 slika. Završava se iscrpnim kazalom slika; kazalom imena i stvari.

Dok s jedne strane gledamo bujan vjerski život, koji u ovome svetištu kroz 200 godina ključa, s druge opet strane otkriva nam djelo dr. Crnice, kako je samostan na Dobrome kroz prošlost bio pravo kulturno središte prvorazredne vrijednosti, uz koje su povezana imena mnogih znamenitih franjevaca prošlih vremena, apostola ovoga svetišta, mnogih splitskih nadbiskupa i biskupa kao i svjetovnjaka Splićana. Spominjem samo imena: Šitovića, Grabovca, Kneževića, Karapandže, Dorotića i drugih; biskupa Cupilli, Kačića, Topića, itd. — Na taj način je ukratko gotovo obnovljena povijest kulturnog i nacionalnog djelovanja franjevaca provincije presv. Otkupitelja i oteta zaboravi prošlost mnogih slavnih muževa, koji su u svoje vrijeme igrali važnu ulogu u našem narodnom životu.

O. Crnica posjeduje velike odlike povjesnog istraživača. Djelo je izrađeno uz upotrebu najbolje literature gotovo isključivo na temelju arhivske građe, što ju je za 10 godina piscu uspjelo pronaći u arhivima: provincijalnom, i samostanskima — Splita, Makarske, Zaostroga, Sinja, Šibenika, Visovca i drugih. Posvećuje pažnju i najmanjim činjenicama, ispravlja i popunja mnoga dosadašnja mišljenja povjesničara Zlatovića, Matasa, Eterovića, i drugih. Mnoge nove činjenice iznosi po prvi put na svijetlo prema arhivskim podatcima. Mislim da bi knjiga imala još višu opću vrijednost da je na kraju priložio dokumente, od kojih je neke štampao u samom djelu, a druge spominje tijekom povjesnog izlaganja.

Svakako ovo djelo svojim sadržajem, znanstvenom izradbom, lakim i bistrim načinom iznošenja prošlosti, mnogim novim momentima dosada nepoznatim, ispravcima mišljenja historičara znači bogat prilog našoj domaćoj crkvenoj i narodnoj povijesti, preko kojega neće smjeti proći kasniji povjesni istraživači naše prošlosti.

Pisac ne taji, da ga je knjiga stajala mnogo truda, jer je građu morao tražiti u glavnom po arhivima. Ali onih deset godina traganja nije mnogo za ovakovo djelo, koje se samo od sebe preporučuje svima koji ljube prošlost naroda i štovanje Marije — Gospe od Zdravlja.

Dr. P. Č.

KRŽANIĆ FRA KRSTO, *Marija, Majka i Kraljica.* Kratke propovijedi o životu, krepostima i slavi Neoskvrnjene Djevice Marije. Str. 171. Sibenik, Tiskara »Kačić«, 15 dn. — Među zbirkama propovijedi o Gospi, kojih imamo nekoliko i na našemu jeziku, evo sada imamo i novu zbirku: *Marija, Majka i Kraljica* od Kržanića fra Krste. Kao što nikada ne možemo dovoljno veličati najveće i najljepše stvorenje Božje — našu Gospu, tako nam nikada ne će biti dosta propovijedi o Njoj. Kad ne bi bio nijedan drugi razlog taj bi sasvim opravdavao ove nove propovijedi. No i među samim temama dosta ih je koje nisu običajne u drugim priručnicima. U obradivanju tema Dr Kržanić služi se dogmatskim dokazima, iznoseći sve veliko značenje koje Bl. Djevica ima u životu sv. Crkve i svakoga pojedinca.

Pošto su propovijedi namijenjene za mjesec svibanj, mjesec sjajnoga proljetnoga sunca, cvijeća, ljepote i veselja, to je i Dr Kržanić svoje lijepe teme obukao u lijepi, kićeni, pjesnički jezik, neka bude sve lijepo i sjajno kad je govor o Onoj čiju ljepotu ne možemo dovolno slaviti. — Dr Kržanić želio je da bi propovijedi poslužile svećenicima i u drugim zgodama, ne samo u mjesecu svibnju, te je svaku temu zaokružio u potpunu, zasebnu cjelinu. Stoga će veoma dobro doći i za druge Gospide svetkovine. — I vanjska oprema je ukusna, u svemu se slaže s lijepim sadržajem te se svima najljepše preporučuje.

Dr. B. V.

*

TOTH Mgr. T., *Le symbole des Apotres: Ve partie, Le Saint Esprit, La Sainte E'glise catholique. Traduit du hongrois* par L' abbe M. Grandclaudon. Mulhouse, Editions Salvator, 1938. In —8, pp. 356, prix: 22 frs.

Dosada je Toth obradio u pet svezaka Apostolsko Vjerovanje. Ova peta, pretposljednja knjiga tumači nam deveti i deseti članak vjere. O devetome su tri propovijedi u kojima je prikazao Duha Svetoga, inače mnogima nepoznatog Boga. Lijepo je rasvijetlio nauku o drugoj Osobi presv. Trojstva. Osobito je istakao plodonosno djelovanje Duha Svetoga u životu Crkve i svakoga pojedinca. Ostalih dvadeset propovijedi rade o Crkvi. Prikazavši najprije oznake kat. Crkve, malo se dulje zadržao na Papinstvu nastojeći da jasno protumači njegovo božansko podrijetlo, nepogrešivost i tok života u povijesti čovječanstva. Što je, možda, danas najpotrebitije, uvijek u suglasnosti s povjesnim dokazima, pobija zablude i sve moderne prigovore kojima se laž i bezboštvo nabacuje na Crkvu, Papinstvo, kler te završava posljednju propovijed: Ja sam katolik! Ovi su Tothovi govori tako napisani da se i samim čitanjem mogu postignuti jaki utjecaji u ljubavi prema Crkvi. Djelo je puno značenja za današnje doba kad se počelo živo zanimanje da se vjernici potaknu na život s Crkvom.

F. G. Bujas

*

FATTINGER JOSEPH, *Recueil d' Exemples Modernes.* Traduit de l' allemand par l' abbé M. Grandclaudon. Mulhouse, Editions Salvator, 1938. In 8, pp. 320, prix: 18 frs.

Ovo je druga zbirka modernih primjera u izdanju Salvatora. Prva je izašla pred četiri godine, poslije bi izdana u drugom povećanom izdanju, a napisao ju je Dr. Kl. Oberhammer. Sada ova druga od Fattingera upotpunjuje prvu, a obje pretstavljaju vrijednu cjelinu. Primjeri su Fattingerovi u pravom smislu moderni, iz našega vremena i današnjega modernog života, zato su i vrlo aktuelni, suvremeni i korisni. Zbirka sadrži različite primjere, uzete iz zadnjih godina, najstariji su iz g. 1933. Što je vrlo praktično, primjeri su ipak svrstani prema razdiobi katekizma, a odgovaraju svim pitanjima iz nauke kat. vjerovanja. Svako ko hoće da u svojim propovijedima bude ne samo zanimljiv nego, suviše, i praktičan, dobro će mu doći ova zbirka modernih primjera. Zato se od srca preporučuje mladem svećeničkom naraštaju.

F. G. Bujas

*

CALCAGNO Fr. XAV., *Philosophia scholastica secundum »rationem. doctrinam et principia« S. Thomae Aquinatis ad usum seminariorum:* Vol. II: *Psychologia, Theologia naturalis.* Pag. 570, 1937. Lit. 19. — Vol. III. *Ethica.* Pag. 366, 1938 Lit. 14. — Vez. 20. — Napoli (M. d' Auria). — Kao što smo spomenuli kad je bio govor o prvom svesku ovoga priručnika velika mu je odlika u tomu što pitanja, pa i ona teža, prikazuje pregledno i jasno, što se uvijek ne može reći o priručnicima za skolastičnu filozofiju. Na solidnim načelima ove filozofije obrađena su tri važna traktata: psihologija, prirodna teologija i etika, traktati koji toliko zasijecaju u naš svagdanji život, i o kojima baš stoga raspravljaju mnogi moderni pisci, ali svaki na svoj način i sa svojim rezultatima, jer nemaju tvrde osnove. — Istina je da pisac kadikada polazi sa stanovišta i dolazi do zaključaka s kojima se uvijek ne bi složili, ali to su poznata kontroversna pitanja u katoličkim školama, koja ništa ne smetaju vrijednosti djela.

*

TOTH Mgr. TIHAMER, *L' éducation du jeune homme.* S. 254. Editions Salvator, Mulhouse (Haut-Rhin), 18 frs. — Pedagog po svome zvanju i čovjek velikog srca i velikog iskustva Mgr. Toth među ostalim djelima napisao je i ovo za uzgoj mladeži. Svakomu mladiću trebaju neke upute da se u mladosti privikne na ugladen, pristojan život. O njima je govor u prvom dijelu. Posebne upute potrebne su učenicima za prosvijetljenje uma i oplemenjenjes rca. O njima radi u drugomu dijelu. U trećem dijelu su savjeti za izbor staleža. — Toth ima određene i jasne misli o svemu o čemu piše, a ima i svoj poznati način: misli prikazuje odjevene u slike i primjere iz današnjeg života. Tri glavna dijela razdijeljena su na mnogo podnaslova, te i to mnogo pomaže da se djelo čita bez umora i prima srca.

*

TOTH Mgr. TIHAMER, *Le Symbole des apôtres; La communion des Saints, La rémission des péchés, la vie éternelle.* P. 350. Editions Salvator, Mulhouse (Haut-Rhin), 25 frs. — Kao zadnji svezak u tumačenju apostolskog vjerovanja Mgr. Toth je izdao ovaj šesti svezak o zajednici svetih, o otpuštenju grijeha i o životu vječnomu, i tako završio ciklus propovijedi o postolskom vjerovanju. Svježina i osvrtanje na suvremene prilike kojima Toth prikazuje svoje misli osvojile su mnoge današnje propovjednike, a preko njih vjernike. To će reći da je Toth pogodio način kojim danas treba prikazivati vjerske istine. Kao i sve ostale sveske ovo resi i ovaj zadnji te će ga propovjednici rado primiti kao i dosadanje.

*

DUNIN-BORKOVSKI, S. J., *A la conquête des cimes.* Etudes sur la formation du caractère. T. 1: Esquisses et récits. P. 224. Editions Salvator, Mulhouse (Haut-Rhin), 18 frs. — Ovo nije sistematski priručnik za pedagogiju. No pedagoška načela mogu se prikazati i na drugi način: u najtjesnijoj vezi sa životom i u direktnoj, praktičnoj primjeni na život. Tako je pisac postupao u ovom djelu. U osam otsjeka plastičnim i praktičnim postupkom crta karakternoga mladića i sve ono što sačinjava pravi karakter. Pisac, koji je proveo život uzgajajući mladež poznaje njezine potrebe do u tančine kao i put kojim se postiže uspjeh u uzgoju. Mnogo će pomoći i našim prijateljima mladeži.

*

MOOK WILHELM, *Urreligion.* Die ältesten Menschheitszeugnisse der Gottesoffenbarung. S. 83. J. Schnellsche Verlagsbuchhandlung (C. Leopold). Warendorf, Westf. 1,50 RM. — Najnovije rezultate o religiji najprimitivnijih i najprvih ljudi dao je najveći današnji etnolog P. W. Schmidt. Ovo djelašce, kako veli i sam pisac, kratki je prikaz ovih rezultata Schmidtova istraživanja. Sve do čega dolazi suvremena etnologija porazno je za sve one koji su u pračovjeku gledali nekakvu životinju i koji su držali da je on bio bez religije: Čovjek je naravnim umom došao do religije, a život primitivaca nam kaže da se je i Bog objavio prvom čovjeku. Ko nema sredstava da nabavi veliko Schmidtovo djelo (šest svezaka) »Ursprung der Gottesidee« može se ovim okoristiti da upozna sve glavne rezultate ove zanimljive znanosti.

*

CAPERAN LOUIS, *Foi laïque et foi chrétienne. La question du surnaturel.* P. 250. Casterman, Paris—Tournai, 1937. — Moderni laicizam, posebno laicizam u Francuskoj postao je neke vrste dokaz za istinitost kršćanskoga naziranja na svijet. To se napose vidi u pitanju vrhunaravnoga, u pitanju nauke i života Isusa Krista. Laicizam je htio stvoriti svoju vjeru, svoju mistiku, svoj nazor na svijet i život. A u tom je samo nespretno pokušao plagirati kršćanstvo i njegovu nauku. Izašla je karikatura, najvjernija slika slijepoga laicizma. I iz ovoga se vidi da pojava Isusa i Krista i

Njegova nauka sjaje u svemu sjaju kao i prije, a laicizam pomalo zalazi u područje hiljada bolesnih povjesnih pojava da tamo svjedoči o bijedi njegovih pristaša. — O ovomu radi ovo lijepo djelo.

*

MOLITOR Dr. RAPHAEL, O. S. B., *Vom Sakrament der Weihe.* Bd. 1—11 (267—287), Friedrich Pustet, Regensburg 1938. RM. 3,80 (geb. 4.80) — 4,20 (geb. 5,20). — Izvor odakle ćemo upoznati što je sv. Red i za što je u Crkvi jest *Pontificale Romanum.* To je klasični izvor i klasična knjiga. Molitor je, na temelju Rimskog Pontifikala, obradio i prikazao koji je smisao svakog pojedinog teksta kao i značenje svakog pojedinog Reda i za pojedinca i za svu crkvenu zajednicu. Odatle i veliko značenje koje djelo ima i za onoga koji se sprema za sv. Redove kao i za onoga koji je već zaređen. I jedan i drugi dobivaju jasan pojam o uzviešnoj službi koju na se primaju. Ali je jednako važno i za svjetovnjake koji će tu vidjeti što im je svećenik. Ovakog djela dosada nismo imali u crkvenoj lituraturi, stoga je veoma rado primljeno. Preporuča se posebno svećenicima i svećeničkim kandidatima. Može veoma dobro poslužiti i za svećeničke i redeničke duhovne vježbe.

*

CSABA Dr. MARGEURITE, *La vie en fleur: Ie partie, Ce qu' une Adolescente du XXe siècle doit savoir. Adaptation française par Marie Francoer, préface de Mgr. T. Toth. Mulhouse, Editions Salvator, 1938. In —8, pp. 228, prix: 15 frs.*

Mgr. T. Toth izdao je nekoliko pedagoških djela s osobitim obzirom na mušku omladinu, ali njegov rad nije mogao da ispuni prazninu u cjelokupnom odgoju mađarskog omladinskog naraštaja. Potrebi da i ženska mladost ima poučnih djela za njihov moralni razvoj udovoljila je budipeštanska kat. liječnica Dr. Csaba. Ona je 1936 izdala knjigu »Ce qu' une jeune fille doit savoir«. Njezinu praktičnu važnost istako je Toth u svome kratkom predgovoru, pa će biti sigurno i u tome jedan od razloga da se spomenuto djelo primilo s velikim oduševljenjem u Mađarskoj, a kao prevedeno i u drugim državama. Kasnije se iz toga djela razvila trilogija, prvi dio sadrži knjigu o kojoj se ovdje govori. Ona je preudešen prevod na francuski, pa nam je tako Csabino djelo postalo pristupačnije.

Ono je namijenjeno ženskoj mladosti u kojoj se istom počinju razvijati osjećaji za životom majke. To je prelazno doba, zato upravo tad najviše potrebuju mlade duše pouzdana vodiča u njihovim opasnim putovima. Iskusna liječnica Csaba nastoji da u ovoj knjizi na jednostavan način prikaže ponajglavnija pitanja u ženskom mladenačkom odgoju. Sve je na dohtavu i prema dobi onih za koje je djelo napisano. Ono je pobudno i puno takova sadržaja, da može zadovoljiti svako mlado srce koje hoće da se duhovno izgradi, da ojača karakter, da nađe putokaza u svim sumnjivim porivima i da se u mladenačkoj dobi dostojno pripravi za život prave kršćanske majke.

F. G. Bujas

VJESNIK

ENGLESKA

— Ovogodišnji Katolički Akademski Tjedan u Cambridge koji će biti od 29. srpnja do 7. kolovoza imati će za temu savremeno pitanje o odnosu vjere i znanosti. Između ostalih raditi će o ovim pitanjima: Svemir u svijetlu današnjih prirodnih znanosti; Determinizam prema najnovijim rezultatima fizike; Vitalizam i nauka o baštinjenju; Prapovijest čovječanstva prema istraživanjima P. Wilhelma Schmidta. Još će biti predavanja iz opće i eksperimentalne psihologije i o temeljnim pitanjima iz etike. — Katoličko Udruženje za proučavanje psihologije u isto vrijeme pripravlja svoja zasjedanja u Cambridge.

— U raspravi »Kršćanski socijalni poredak« (Christian Social Order) koju je napisao Rev. J. Bell, a koju je izdala anglikanska »Church Union« u zbirci »Union of Christendum« anglikanci priznaju svu važnost papinskih socijalnih enciklika i socijalne nauke Kat. Crkve. Tu se veli: »Možemo mirno ustvrditi da su papinske socijalne enciklike jedini manifesti jedne moderne religiozne zajednice koje su moderni sociolozi primili s iskrenim poštovanjem i priznanjem. Ako nekatoličko kršćanstvo kroz kratko vrijeme ne bude u stanju da isto tako jasno odredi svoje stanovište prema socijalnim pitanjima, teško je predvidjeti da mu može ostati drugo nego: ili primiti stanovište Rimske Crkve u »Quadragesimo Anno« ili priznati da nekatoličko kršćanstvo nije u stanju da kaže kakav mora biti novi socijalni red, nego se samo pušta da ga vuku razne struje vremena.«

— U Engleskoj ima mnogo katoličkih velikih pisaca osobito među piscima romana koji su na kontinentu manje poznati. Uz Chestertona, Belloca, Dawsona itd. osobito su u Engleskoj poznati i priznati konvertiti Maurice Bauring, jedan od najobljubljenijih romanopisaca, sadanji časnik zrakoplovstva; sarkastični pisac, inače Škot, Comton Mackenzie; Bruce Marshall; bivši anglikanski pastor O. F. Dudley, i mladi pisac E. Waugh, čije je obraćenje bilo prava sensacija 1930 god., te Sir Ph. Gibbs, čija djela dosežu nakladu od 100.000 primjeraka.

FRANCUSKA

— U druženje svećenika koji su se borili u velikom ratu i koji su kasnije bili toliko puta mobilizirani uputilo je vladi poziv da dokine sramotne proticrkvene zakone iz god. 1901. i 1904. Tu oni kažu i ovo: »Francuska pruža ruku svim narodima; ona ipak ne će da je pruži jednom velikom dijelu francuskoga naroda! (Tu misle na svećenike i redovnike, koji su se borili na frontama za slobodu francuske domovine). Francuska hoće da se pretstavi kao braniteljica savjesti; a ona u samoj sebi guši ovu istu duševnu slobodu. Ona je Francuzima priznala i Arape i Kabile, koji su branili zemlju u vrijeme pogibelji; a francuskim redovnicima, koji su se vratili iz

progonstva zato jer su nju branili, zanijekala je građanska prava! I to još nakon 20 godina iza pobjedonosnoga rata za pravo i slobodu. Tužna sramota!... Izmijenite protireligiozne zakone iz 1901. i 1904! Vi (tu misle na ministra predsjednika Daladiera) to možete, pače Vi to morate! Spasite domovinu dajući joj čega nema: dušu.«

— Francuske katoličke novine s pravom i ponosom iznose riječi nanteskoga biskupa Mgra Villepeleta o Crkvi. »Crkva je« rekao je Mgr. Villepelet, »činjenica koju ne mogu zanijekati ni najradikalniji bezvjerci. Svi oni lažni proroci koji su proricali da će Crkva svršiti temeljito su se prevarili, tako Renan, Thiers, Combes, Viviani, isto kao i prije Voltaire. Na pitanja koja nam stavlja stvarnost »Crkve« biskup je odgovorio u četirim tvrdnjama u kojima pobija četiri teze bezvjeraca: 1. Crkva nije nikakvo tajno društvo; 2. Crkva nije nikakva diktatura savjesti; 3. Crkva nije vezana na nikakvu političku stranku; 4. Crkva nije nikakva novčana sila... Božanski kormilar izmiče svim silama, i oni koji se nalaze na brodu jednog dana stići će u mirnu luku: vječni život.«

— .U »Gringoire« govori bivši ministar predsjednik André Tardieu o blamaži današnjih neprijatelja Crkve. »Mnogi se bore proti sv. Stolici i proti Papi kroz ove dvije stotine godina, a kroz ovih zadnjih 150 godina ova se je borba izrodila u progonstvo u ime parlamentarizma. U našoj Trećoj republici Crkvi su digli pravo na kult, na sastajanje i na uzgoj, pače su joj zanijekali i pravo da se s njom postupa bar pristojno. Kad je umro Lav XIII. gosp. Combes nije poslao svoga predstavnika na misu koja je bila za nj u Notre-Dame. A sada gledajte kako naši bezbošci koji predsjedaju pučkofrontaškim ministarstvima sile svoje kolege da stojeći slušaju počasti Papi i da prekinu sjednicu u znak žalosti! A sada gledajte kako naša slobodnozidarska vlada spušta zastavu na po stijega! A sada gledajte kako protestantska Amerika prekida svoje radioemisije u znak žalosti! Ova žalost svega svijeta ima svoje značenje. Što se nas tiče to ona znači da antiklerikalna Francuska koja je kroz 60 godina u svojim materijalističkim školama bila uzgajana u preziranju Boga i u mržnji na Crkvu, sada počinje priznavati snagu Crkve, s kojom je tako slabo postupala.«

— 18. prosinca 1938. umro je u Parizu Jules Touzard bivši profesor teologije u Bordeaux, zatim u Sant-Suplice i konačno na katoličkom sveučilištu u Parizu, gdje je predavao sv. Pismo i istočne jezike. Napisao je mnogo rasprava iz sv. Pisma, o istočnim jezicima i o židovskoj povijesti. — 13. siječnja 1939. umro je Georges Moulin, asumpcionist, direktor tjednika »Documentation catholique«.

IRSKA

— Irska je priznala velike zasluge franjevca Mihovila O'Clerya podizanjem i otkrivanjem spomenika u Raphoe. Ovaj franjevac u 16. vijeku u jednom opsežnom djelu napisao je »Povijest junaka, svetaca i kraljeva Irske« od najstarijih vremena služeći se najstarijim i vjerodostojnim izvorima. Za vrijeme desetgodišnjeg rata u vrijeme Cromwella propalo je mnogo veoma vrijednih dokumenata iz irske stare povijesti. Zahvaliti je bilješkama ovoga franjevca da su mnogi dokumenti spašeni od gotove propasti.

NJEMAČKA

— U Aachenu je umro veliki borac za misije i ujedinjenje Crkava prof. Dr Ludwig Berg. On je organizirao duhovnu pastvu za ruske izbjeglice u Berlinu i mnogo radio na organiziranju duhovne pastve njemačkih akademičara. U velikom ratu bio je vojni svećenik, a od 1915. vojni svećenik pri generalnom štabu. Napisao je mnogo djela iz područja misiologije i ujedinjenja Crkava, kao: »Njemački rad na misionskom polju Kat. Crkve«; »Katolički rad među poganima kao nositelj kulture« (tri sveska); »Rimokatolička Crkva i ortodoksni Rusi« (četvrto izdanje); »Novi putevi ruskoga duha« (na ruskom); »Što veli o sebi Sovjetska Rusija?« Prof. Berg izdao je i djelo »Ex Oriente«, u komu ruski i katolički pisci obrađuju pitanja koja se odnose na Kat. i istočnu Crkvu.

— 19. prosinca 1938. umro je prof. dr. Heinrich Finke u 84. godini života, jedan od najvećih njemačkih povjesničara i jedan od najvećih današnjih katoličkih učenjaka. Prvi plod njegova istraživačkoga rada jest »Papsturkunden Westfalens« (1888). Od 1887. radio je kao privatni docent na sveučilištu u Münsteru, gdje je 1889. imenovan izvanrednim, 1897. redovitim profesorom povijesti. Slijedeće godine prešao je na sveučilište u Freiburg (Breisgau) i tu je ostao do umirovljenja. Glavno područje njegova rada bilo je istraživanje izvora za koncil u Konstanci. Iza 25. godišnjeg rada izdao je »Acta Concilii Constantiensis« (1896—1932). Tu je skupio mnogo novih dokumenata za bolje upoznavanje kasnog srednjeg vijeka. Bavio se je i kulturnom povijesti Španjolske i o tom pitanju izdao djelo: »Gesammelten Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens«. Još je mnogo pisao o povijesti Crkve i rad objelodanio u djelima »Aus den Tagen Bonifaz' VIII«, »Papstum und Untergand des Templerordens», »Die kirchenpolitischen Verhältnisse zu Ende des Mittelalters«, »Karl Müller«, »Franz Ittenbach«, »Bilder vom Konstanzer Konzil«, Die Frau im Mittelalter«, »Genetische und klerikale Geschichtsauffassung« itd. Od 1931. izdavao je sa prof. G. Schnürerom klasično djelo »Geschichte der führenden Völker«. Bio je član mnogih akademija, a više sveučilišta imenovalo ga je počasnim doktorom.

— Ove godine njemački zavod *De Anima* slavi 500. godišnjicu osnutka. Ovom prigodom zavod je izdao jubilarno djelo »Wissenschaft und Leben«, u kom sadanji rektor zavoda Dr Hudal piše o svrsi zavoda i dosadanjem radu. Iz ovoga zavoda izišli su toliki današnji njemački nadbiskupi i biskupi kao i kardinali Bertram, Faulhaber i praški nadbiskup Kaspar. Današnji sv. Otac Pijo XII. bio mu je protektor.

— U ožujku slavio je 70. godišnjicu sveuč. prof. Dr Geyser. 1898. imenovan je profesorom u Bonnu, 1904. u Münsteru, a 1924. naslijedio je glasovitoga Baeumkera u Münchenu. On spada među najveće njemačke neoskolastike. Sa stanovišta kritičkog realizma kritizirao je dvije najjače savremene struje: neokancijalizam i Husserlov fenomenologizam. Najveća mu je zasluga u neumornoj i dosljednoj obrani metafizike proti pozitivizmu. Napisao je mnogo djela među kojima: »Lehrbuch der allgemeinen Psychologie« (u dva sveska), »Neue und alte Wege der Philosophie«, »Die Erkenntnistheorie des Aristoteles«, »Erkenntnistheorie« itd. Za njegovu 60 godišnjicu prijatelji i učenici izdali su jubilarno izdanje »Philosophia perennis«.

POLJSKA

— Poljski dominikanci počeli su izdavati časopis pod naslovom »Polski Przeglad Tomistyczny« (Poljska tomistička revija), koji će izlaziti svaka tri mjeseca, a posvećen je teološkim i filozofskim pitanjima. Uredništvo je povjereno PP. OO. Bochenskom i Gmurovskom. Donositi će znanstvene članke, rasprave, prikaze poljskih i stranih djela, bibliografija i prevod tomističkih tekstova. Posebnu pažnju posvetiti će stvaranju poljske tomističke terminologije. O tom radi i prvi članak u prvom broju. Ostali saradnici su: prof K. Kowalski, prof. J. Stepa, prof. St. Ademczyk, prof. Rozwalowski, prof. Zychlinski.

ŠVAJCARSKA

— Švajcarski časopisi upozoruju na veliki uspjeh djela o Isusu Kristu, koje je napisao Dr P. Hilarin Felder O. M. C. Ovo djelo koje u drugom izdanju izlazi u nakladi Ferd. Schöningha već je prevedeno na francuski, talijanski i engleski, a brzo će izići i na nizozemskom jeziku.

U. S. A.

— Prof. N. Murray Buttler, rektor Columbia-University prigodom smrti Pija XI. napisao je o njemu i ovo (The Commonweal 24. II. 1939): »Pijo XI. morao je živjeti u vrijeme pokvare i nemira na duhovnom, socijalnom i političkom polju. U svim ovim godinama Papa je pokazao onu suzdržljivost i razboritost, koje su oduvijek bile prava državnička umjetnost. Kolikogod se je Pijo XI. isticao i bio cijenjen kao crkveni čovjek, on nije bio samo to. Njegovo ime bit će unešeno u imenik uistinu velikih ljudi. Iskazao je velikih usluga ne samo Crkvi, nego i svemu čovječanstvu. Uvijek je bio iskreni pobornik mira.«

MAĐARSKA

— Nedavno preminuli general cistercita, opat Adolf Werner bio je jedan od najaktivnijih ljudi među mađarskim višim klerom. Osnovao je mnoge škole i redovničke kuće, povećao je budimpeštansku cistercitsku teologiju i sagradio mnoge crkve. Osobito je zaslužan na socijalnom polju time što je za sve zaposlene na imanjima svoga Reda zaveo obiteljsku plaću i osigurao ih u starosti. — Njegovim nasljednikom izabran je dosadanji direktor gimnazije u Budimpešti Vendel Endredy-Hadarics.

BELGIJA

— 20. listopada 1938. u Gandu je umro kan. Paul Buysse. Dugo godina saradivao je u Bien Public i u drugim časopisima te je izdao poznatu apologetiku u tri sveska »Vers la croyance« i »Vers la Foi catholique« (L' Eglise de Jésus i La Personne de Jésus), koja je doživjela velik uspjeh. Napisana je lijepim francuskim jezikom i pokrijepljena ozbiljnom teološkom i filozofskom literaturom. Dosta je poznata i u našim stranama.

Chronique religieuse en Yougoslavie

Les conférences de l' épiscopat yougoslave. — Le 24 du mois de janvier l' épiscopat yougoslave s' est réuni en séance plénière. Les évêques y ont traité toutes les questions actuelles qui concernent l' Eglise catholique en Yougoslavie. De ces conférences ils ont adressé un message à tous les fidèles où ils relèvent la position de la famille dans la société et dans l' état, son institution, ses fins et les lois qui doivent régir la vie de la famille chrétienne. — Ils ont attiré l' attention sur les livres scholaires, les manuels qui ne doivent contenir rien de contraire ni aux faits historiques et aux vérirés prouvées des sciences naturelles ni aux vérités de la foi. Les manuels de nos écoles n' observent pas tousjours cette règle. — L' épiscopat a étudié aussi la question de la nomination des instituteurs non catholiques dans les écoles avec les élèves catholiques. Il a de même examiné toutes les autres questions qui, à l' heure présente, touchent l' Eglise catholique chez nous et a pris les résolutions nécessaires.

Le 500 anniversaire du concile de Florence. — Le 500 anniversaire du concile de Florence a été célébré à Zagreb le 29 janvier. En présence de l' archevêque de Zagreb Mgr Stepinac de plusieurs évêques et autres personages illustres et devant un public très nombreux Dr K a l a j a donné une conférence sur le concile de Florence et ses consequences.

La mort du Mgr Dr I .Gnidovec, évêque de Skoplje. — Le 3 fevrier est mort à Ljubljana Mgr. Ivan Gnidovec, évêque de Skoplje en Serbie. Appartenent à l' ordre des lazaristes il a été nommé l' évêque de Skoplje en 1924, d' où il répandait les splendeurs des vertues chrétiennes intenses sur les catholiques et non catholiques de son vaste diocèse.

Le 1300 anniversaire des nos relations avec le Saint Siège. — A l' occasion du 1300 anniversaire des premières relations du peuple croate avec le Saint Siège l' épiscopat croate tout entier a adressé un message à tout le peuple croate pour l' instruir sur ce qui s' est passé avant 1300 ans et sur les immenses conséquences qui s' en sont suivies.

La mort du Dr François Kovačić. — Le 19 mars est mort à Maribor Mgr Dr Fr. Kovačić, fondateur de la société historique de Maribor, secrétaire de la même société et rédacteur de la »Revue d' histoire et d' ethnographie.« Ses travaux historiques et philosopliques sont très nombreux.

Un ouvrage sur Notre Dame de Salut de Split. — Le T. R. P. Antoine Crnica, professeur à notre institut théologique, exguardien du couvent de Notre Dame de Salut de Split vient de publier un ouvrage sur ce sanctuaire. L' ouvrage est très remarcable quant à l' étendu et quant au contenu. En 701 pages divisées en 12 chapitres est syntétisé tout le glorieux passée et l' état actuel de ce grand sanctuaire, et, en grande partie, aussi l' histoire de la Province du Très Saint Rédempteur en Dalmatie.

Le Congrès du livre catholique. — Sous le haut patronage du Mgr A. Stepinac archevêque de Zagreb a eu lieu à Zagreb le congrès du livre catholique de 28 à 30 avril dernier.

Našim pretplatnicima

Najljepše zahvaljujemo svima našim pretplatnicima koji su se odazvali našemu pozivu te nam dostavili pretplatu. Ponovno molimo i one rijetke koji još nisu izvršili svoju dužnost prema časopisu da to svakako učine što prije i da se posluže čekovima koje smo im poslali u zadnja dva broja časopisa. Ako li ga koji slučajno nije dobio upozorujemo da je broj našega čeka: 4191.

U fond Nove Revije darovali su:

Fra Frano Vidalina din. 40; Pučka Kasina, Fra Stanko Bradarić Podbablje 40 din.; Don Niko Delić, kan. Makarska, 50 din. Uprava im se iskreno zahvaljuje.

Kod rektorata Franjevačke Visoke Bogoslovije Makarska može se dobiti:

»BOGOSLOVNA BIBLIOTEKA«:

Knj. 1: Crnica Dr. O. A., Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 1. Uvod i opća pravila, Split 1937, str. XXIV-797. Cij. broš Din 125, uvez. u polupl. D 145, u pl. D 150.

Knj. 2. Crnica Dr. O. A., Naša Gospa od Zdravlja i Njezina slava, Šibenik 1939, str. XV—701. i 139 slika. Cij. D 85.

»BIBLIOTHECA MARIANA MEDII AEVI«:

Knj. 1: Balić Dr. P. C., Ioannis de Polliaco et Ioannis de Neapoli QUAESTIONES DISPUTATAE DE IMMACULATA CONCEP TIONE B. M. V., Šibenik 1931, str. LVI—110. Cij. D 65.

Knj. 2. Balić Dr. P. C., Ioannis Duns Scoti THEOLOGIAE MARIANAE ELEMENTA, Šibenik 1933, str. CL—452 i 27 fotografija raznih kodeksa. Cij. D 160.

ACTA PRIMI CONGRESSUS Zagrabiae 25—29 Sept. 1935 (Akti prvog kongresa franjevačkih slavenskih profesora), Šibenik 1937, str. XXIV—623, Cij. D 95.

Balić Dr. O. K., Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji, Zagreb 1938, str. 177. Cij. D 20.

Svećenici mogu dobiti ova djela i erga sacra.

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. *Špiro Živković* — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97. — Izdaje: Konsorcij »Nove Revije«, Makarska (O. A. Cikojević). Tiskara »Kačić« — Šibenik (O. B. Buljević).